

PROGRAM HOSPODÁRSKEHO A SOCIÁLNEHO ROZVOJA OBCE STAKČÍNSKA ROZTOKA 2022-2030

Integrovaná územná stratégia Ublianskej doliny

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Stakčínska Roztoka 2020-2030 a súčasne Integrovaná územná stratégia Ublianskej doliny je základným a kľúčovým dokumentom pre riadenie územia, ktorého cieľom je plánovanie a realizácia rozvoja územia a jeho okolia pri zohľadnení nových trendov, výziev a podmienok rozvoja. Integrovaná územná stratégia je územne cielená na Ubliansku dolinu, ktorá je tvorená obcou Stakčín a obcami Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa, ktoré deklarovali záujem o spoluprácu pri rozvoji Ublianskej doliny.

Cieľom dokumentu je zabezpečiť vyššiu efektívnosť a doplnkovosť využitia fondov EÚ v SR.

V novom programovacom období 2021-2027 je kladený väčší dôraz na integráciu a spájanie obcí do celkov, keďže malé obce nemajú personálne kapacity, ani finančné prostriedky na realizáciu a zapájanie sa do projektov, ktoré by pomohli ich hospodárskemu a sociálnemu rozvoju.

Október 2022

Európska únia
Európsky sociálny fond

Operačný program
Efektívna verejná správa

I. OBSAH DOKUMENTU

ÚVOD 4
1 Základné východiská 5
1.1 Impulzy pre spracovanie nového dokumentu 5
1.2 Proces tvorby dokumentu 7
1.3 Súlad s východiskovými koncepčnými dokumentmi 9
1.4 Zdroje pre spracovanie analytickej časti 10
1.5 Štruktúra dokumentu 11
2 Analytická časť 12
2.1 Základná charakteristika okresu Snina 12
2.2 Základná charakteristika Ublianskej doliny 19
2.3 História územia Ublianskej doliny 22
2.4 Prírodná analýza Ublianskej doliny a okolia 25
2.5 Demografická štruktúra 36
2.5.1 Obyvateľstvo 36
2.6 Občianska vybavenosť a infraštruktúra 43
2.6.1 Východisková situácia 43
2.6.2 Občianska vybavenosť 44
2.6.3 Dopravná infraštruktúra 47
2.7 Cestovný ruch 53
2.7.1 Východisková situácia 53
2.7.2 Legislatíva a strategické dokumenty cestovného ruchu 54
2.7.3 Pôsobnosť právnických osôb v cestovnom ruchu 55
2.7.4 Strategické ciele 57
2.7.5 Produkty cestovného ruchu 57
2.7.6 Atrakcie cestovného ruchu 58
2.7.7 Kultúra 66
2.7.8 Ubytovanie 68
2.8 Vzdelávanie 70
2.8.1 Východisková situácia 70
2.8.2 Materské a základné školy 70
2.8.3 Stredné školy 71
2.8.4 Základné umelecké školy a centrá voľného času 72
2.9 Šport 72

2.9.1 Východisková situácia 72
2.10 Sociálne a zdravotné služby 74
2.10.1 Východisková situácia 74
2.10.2 Sociálne služby 76
2.10.3 Zdravotníctvo 78
2.11 Informatizácia 80
2.12 Životné prostredie 82
2.12.1 Východisková situácia 82
2.12.2 Vodné hospodárstvo 82
2.12.3 Energetické hospodárstvo 83
2.12.4 Odpadové hospodárstvo 85
2.12.5 Zmena klímy 86
2.12.6 Pôdne pomery, fauna a flóra 88
2.13 Hospodárstvo 89
3 Programová časť 0
Priorita č. 1 Rozvoj regiónu s využitím prírodného a kultúrneho potenciálu ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 1.1 Ochrana Karpát ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 1.2 SMART TOURISM DESTINATIONs Podpora systému riadenia destinácie ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 1.3 Skvalitnenie dopravnej dostupnosti a prístupnosti destinácie turistických cieľov ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 1.4 Vybudovanie a modernizácia turistických cieľov, atraktivít a skvalitnenie služieb ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 1.5 Podpora tvorby regionálnych produktov **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Priorita č. 2 Integrácia sociálnej a zdravotnej starostlivosti ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 2.1 Prepojenie integrácia sociálnej a zdravotnej oblasti ... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 2.2 Sociálna starostlivosť ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 2.3 Zdravotníctvo ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Priorita č. 3 URBAN ECOSYSTEM ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 3.1 Aktívna EVS/e-GOV ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 3.2 Trvalo udržateľná mobilita ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Priorita č. 4 GREENDEAL ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 4.1 Energy ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**

Strategická oblasť 4.2 Zmena klímy ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 4.3 Cirkulárna ekonomika ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Priorita č. 5 Regionálna ekonomika a MSP ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 5.1 Podpora MSP v digitalizácii podnikania... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Priorita č. 6 Vzdelávanie a šport ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 6.1 Inklúzia v školách ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
Strategická oblasť 6.2 Šport ako súčasť života aktívneho občana a rozvoj mladej generácie k zdravému životnému štýlu ..... **Chyba! Záložka nie je definovaná.**
4 Realizačná časť 2
4.1 Organizačné zabezpečenie 0
5 Finančná časť 1
5.1 Finančné plnenie 1
5.1.1 Fondy Európskej únie 1
5.1.2 Operačný program Slovensko 1
5.1.3 Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky 4
5.1.4 Investičné príležitosti pre cestovný ruch 4

ÚVOD

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Stakčín 2020-2030 a súčasne Integrovaná územná stratégia Ublianskej doliny (ďalej len PHRSR alebo IUS) je územne cielené na Ubliansku dolinu, ktorá je tvorená obcou Stakčín a obcami Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa, ktoré deklarovali záujem o spoluprácu pri rozvoji okolia Ublianskej doliny.
Integrovaná územná stratégia predstavuje podmnožinu PHRSR, ako komplexných rozvojových stratégií územia integrujúcich všetky aspekty rozvoja v území a rozvojové aktivity.

Hlavnými dôvodmi výberu koncepcie integrovaných územných stratégií a nadväzujúcich integrovaných územných investícií na programové obdobie 2021 – 2027 sú:

1. Dlhodobo nízka efektívnosť regionálnej projekcie politiky súdržnosti EÚ a de facto zvyšovanie regionálnych disparít a znižovanie regionálnej konkurencieschopnosti.
2. Neúplný prechod na politiku regionálneho integrovaného prístupu v programovom období 2014 – 2020.
3. Pomalý nástup implementácie IROP 2014 – 2020 realizovaný na dopytovom princípe.
4. V Programovom vyhlásení vlády SR 2021 – 2024 je definované, že SR bude postupne, racionálne a primerane pre 21. storočie realizovať opatrenia na transparentnejšie, dostupnejšie a odbornejšie riadenie regiónov, kde vláda SR zabezpečí prepojenie plánovacích procesov na území kraja, národnej, regionálnej a miestnej úrovni.
5. Akceptovanie princípu zdola nahor a akceptovanie požiadavky samosprávnych krajov a združení samosprávy obcí (ZMOS, Únia miest Slovenska) riešiť špecifické potreby regiónov a využívať možnosti legislatívy EÚ, že členský štát môže podporovať integrovaný územný rozvoj na základe stratégií územného alebo miestneho rozvoja prostredníctvom integrovaných územných investícií.

Tvorba dokumentu zároveň vychádza zo Zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov a jeho existencia je podmienkou pre získanie finančných prostriedkov zo zdrojov z EÚ, štátneho rozpočtu a doplnkových zdrojov a projektu Integrovaná príprava rozvoja regiónu Snina.

Dokument bol spracovaný na základe Jednotného metodického rámca pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027.

1 Základné východiská

1.1 Impulzy pre spracovanie nového dokumentu

Požiadavka tvorby nového dokumentu PHRSR vyplynula najmä z potreby integrovaného územného a problémového prístupu v rámci územia, nutnosti zohľadnenia nových globálnych výziev, z potreby aktualizácie analytických údajov a štatistík a taktiež z nevyhnutnosti vytýčenia nových cieľov aj v súvislosti s národnou rozvojovou politikou a politikou Európskej únie.

V nasledujúcom období stoja pred Slovenskou republikou demografické, ekonomické, sociálne a environmentálne výzvy. Na tieto výzvy reaguje Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030 plniaca úlohu Národnej stratégie regionálneho rozvoja. V súlade s dlhodobými cieľmi si Programové vyhlásenie vlády SR 2021 – 2024 vytýčilo tieto priority:

- posilniť spoločenskú a politickú stabilitu,
- pružne reagovať na príležitosti a negatíva vonkajšieho prostredia,
- plynule pokračovať v podpore hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho rozvoja krajiny,
- prehĺbiť hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť SR,
- posilniť úlohu štátu a ochranu verejného záujmu.

V roku 2021 začalo nové programové obdobie EÚ, ktoré sa skončí v roku 2027 (2029). V tomto období bude možné využívať financovanie na päť cieľov politiky súdržnosti EÚ:

1. Inteligentnejšia Európa – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva;
2. Ekologickejšia, nízko-uhlíková Európa;
3. Prepojenejšia Európa – mobilita a regionálna prepojiteľnosť IKT;
4. Sociálnejšia Európa – vykonávanie Európskeho piliera sociálnych práv;
5. Európa bližšie k občanom – udržateľný a integrovaný rozvoj prostredníctvom rozvojových stratégií riadených na regionálnej a miestnej úrovni a podpora udržateľného rozvoja miest v celej EÚ.

V novom programovom období budú mať regióny jednoduchší prístup k financovaniu svojich územných rozvojových potrieb prostredníctvom využitia integrovaného územného prístupu k implementácii fondov EÚ podľa princípov Územnej agendy EÚ. Nové obdobie zvyšuje rozhodovacie právomoci samospráv pri rozhodovaní o alokáciách a využívaní fondov EÚ pri posilnení partnerskej spolupráce, a tým kladie zvýšené nároky na kvalitu ich riadiacich kapacít, ktoré budú podporené prostredníctvom alokácie vyčlenenej na zriadenie a výkon technických sekretariátov Rád partnerstiev a administratívnych kapacít.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Stakčín 2020-2030 a súčasne Integrovaná územná stratégia Ublianskej doliny je:

- rozvojovým dokumentom obcí na území Ublianskej doliny, ktoré sa rozhodnú ho prijať ako svoj základný rozvojový dokument,
- PHRSR je komplexným dokumentom, integrujúcim otázky rozvoja fyzických štruktúr so sociálnymi, ekonomickými a ďalšími aspektmi. Preto má voči ostatným plánovacím dokumentom spracovaným na miestnej úrovni zastrešujúcu funkciu. Na rozdiel od

územného plánu, ktorý rieši najmä otázky fyzického rozvoja územia (lokalizáciu zástavby a priestorové regulatívy pre stavebný rozvoj, funkčné využitie rozvojových plôch), program rozvoja sa podrobnejšie zaoberá otázkami ekonomického a sociálneho rozvoja, čím vo vzťahu k územnému plánu plní komplementárnu funkciu,

- hlavným účelom integrovaného územného rozvoja je zabezpečenie realizácie investícií v rámci piatich cieľov politiky súdržnosti Operačného programu Slovensko 2021-2027.
  Implementačný mechanizmus integrovaných územných investícií umožňuje riadiacemu orgánu delegovať realizáciu častí rôznych prioritných cieľov na jeden orgán (miestny/regionálny), aby bola podporená komplementárnosť aktivít integrovanej investície. Integrované územné investície budú definované v rámci zásobníkov projektových zámerov integrovaných územných stratégií pripravených regionálnymi a miestnymi samosprávami a partnermi.
  Integrácia investícií je dosahovaná na úrovniach:
  - Tematická – kombinácia aktivít v rámci viac ako jedného špecifického cieľa politiky súdržnosti EÚ;
  - Územná – kombinácia aktivít bez ohľadu na administratívne hranice obcí;
  - Organizačná – kombinácia činností rôznych zainteresovaných strán a partnerov v území;
  - Finančná – IÚI môže integrovať aktivity podporené prostredníctvom CLLD alebo iných mechanizmov.

1.2 Proces tvorby dokumentu

Vypracovaniu dokumentu predchádzalo schválenie projektu Integrovaná príprava rozvoja regiónu Snina (Z314011APX1) mesta Snina a partnerských obcí Stakčín a Ulič. Dňa 23. 11. 2021 bolo podpísané Memorandum o spolupráci na príprave a implementácii Integrovaných územných stratégií a Stratégie Smart Región Snina 2030 medzi mestom a obcami okresu Snina. Toto memorandum deklarovalo spoločný postup zúčastnených strán na príprave a implementácii „Stratégie Smart Región Snina 2030," a „Integrovaných územných stratégií", princíp partnerstva, zabezpečenie udržateľného smart rozvoja územia za súčasného rešpektovania objektívne oprávnených záujmov sociálno-ekonomických partnerov na území okresu Snina.

Príprava i implementácia PHRSR PSK stojí na partnerstve aktérov lokálneho a regionálneho rozvoja s ohľadom na princíp partnerstva podľa §2 písm. g) zákona č. 539/2008 Z. z o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov. Participácia sociálno- ekonomických partnerov na procese tvorby PHRSR je predpokladom širokej akceptácie stratégie a nástrojom dosiahnutia konsenzu a je podmienkou účasti sociálno-ekonomických partnerov na jej implementácii. V procese tvorby stratégie bola zabezpečená účasť socio- ekonomických partnerov v pracovných skupinách. Odborníci, aktéri z územia, zástupcovia rôznych organizácií boli oslovení prostredníctvom verejných vyzvaní na rôznych stretnutiach organizovaných mestom Snina.

Pracovné skupiny:

1. pracovná skupina – Procesne riadená a otvorená verejná správa

Jej úlohou bolo hľadať konkrétne riešenia, ktoré dokážu zefektívniť verejnú správu, nájsť synergie medzi aktivitami jednotlivých zložiek verejnej a štátnej správy (moderné technológie, opendata, otvorená komunikácia, transformácia, participácia, reforma verejnej správy atď.).

Členovia:

JUDr. Ján Kocák, Mgr. Tadeáš Gavala, RNDr. Bibiána Miščíková, PhD., Ing. Soňa Kožárová, Slavomil Voloch, Mgr. Iveta Romanová, Mgr. Silvia Kudráková, Ing. Nikoleta Kočanová, Mgr. Viktor Guman, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Viktória Makajová, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Ing. Katarína Britanová, JUDr. Adriána Karľová, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitaliková, Mgr. Erika Jankajová, PhD., MBA, Mária Radvaková, Mgr. Eva Kocanová, JUDr. Martin Barna, Miroslav Bober, Ján Holinka, Mgr. Dávid Šingovský, Peter Brečka, Ing. Igor Kirňák, PaedDr. Evald Štofík, Ing. Daniela Galandová

2. pracovná skupina – Udržateľný a integrovaný hospodársky rozvoj

Táto pracovná skupina hľadala riešenia, ktoré dokážu ekonomicky zdvihnúť región, ale zároveň sú udržateľné a ekologické. Z tohto dôvodu je pracovná skupina vyskladaná z odborníkov z rôznych oblastí, ktoré sa však navzájom ovplyvňujú (dopravná infraštruktúra, priemysel, podnikanie, poľnohospodárstvo, lesníctvo, poľovníctvo, cestovný ruch, vzdelanostná ekonomika, špecializované profesie a remeslá, životné prostredie atď.).

Členovia:

Mgr. Jozef Ondik, Ivana Kotosová, Ing. Milan Zbojovský, Slavomil Voloch, Mgr. Miroslav Porochnavý, Mgr. Iveta Romanová, Mgr. Silvia Kudráková, Ing. Nikoleta Kočanová, Matúš Harmaňoš, Mgr. Peter Kárpáty, Mgr. Ivana Maleš, Ing. Ján Šepeľák, Ing. Milan Zbojovský, RNDr. Ján Ščerbák,

Mariana Grodzová, Ing. Martina Vlasáková, Mgr. Viktor Guman, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Viktória Makajová, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Ing. Katarína Britanová, JUDr. Adriána Karľová, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitaliková, Erika Jankajová, Katarína Korpašová, Ing. Alexander Daňo, Ing. Jaroslav Kačur, Adriana Šebešová, Ing. Lukáš Tokoš, MVDr. Vladislav Juško, Ing. Ľubomír Galanda, Ing. Miroslav Balog, Mgr. Diana Turčík, ThDr. Peter Soroka, PhD., Ing. Patrik Baloga, Jaroslav Lechan, Juraj Kovaľ, Vladimír Drobňak, Zuzana Burdová, Ing. Alexander Skysľak, PaedDr. Evald Štofík, Mgr. Michaela Zdražilová, Ing. Marián Gič, Ing. Marcela Miková, Ing. Daniela Galandová, Miroslav Bober, Ján Holinka, Ing. Jakub Holinka, Ing. Anton Klajban, Mgr. Patrik Wiener, Ing. Radoslav Ďuďák, Valerian Grass, Ing. Lucia Mariničová, Ing. Mário Perinaj, Ing. Miroslav Buraľ, Zuzana Burdová, Ing. Dušan Kolcun.

3. pracovná skupina – Sociálna ekonomika a služby občanom

Jej cieľom bolo nájsť riešenia ako poskytnúť vysokokvalitné služby tým, ktorí to potrebujú či už trvalo alebo v určitom čase, či životnej situácii a pomôcť im, ak je to možné čím skôr sa z ťažkých situácií vymaniť a prežiť kvalitný a naplnený život (občianska vybavenosť, kvalitná zdravotná starostlivosť, sociálne služby a všestranný rozvoj osobnosti, sociálna inklúzia atď.).

Členovia:

František Hanc, Ing. Nikoleta Kočanová, Mgr. Silvia Kudráková, Mgr. Iveta Romanová, Mgr. Viktor Guman, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Viktória Makajová, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Ing. Katarína Britanová, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitaliková, Erika Jankajová, Mgr. Mária Todáková, Mgr. Jana Karľová, PhDr. Jarmila Kotlárová, Mária Dunajová, Bc. Anna Pavlíková, Katarína Hodničáková, Ján Šrenkel, Mgr. Anna Harkotová, Ing. Daniela Galandová, Miroslav Bober, Ján Holinka, Mgr. Slavomír Bakoň, Ing. Zuzana Labunová, PaedDr. Jana Kandriková, MUDr. Peter Makara, MUDr. Norbert Orinín, Mgr. Jana Ščerbáková, Mgr. Stanislava Gribaničová

Na spracovaní dokumentu sa podieľali zamestnanci obcí, externí analytici, zástupcovia obecných samospráv, pracovné skupiny a tiež obyvatelia mesta a okolitých obcí.

Členovia pracovných skupín na pracovných stretnutiach analyzovali problémy v regiónoch a navrhovali aktivity a SMART projekty. Všetkým menovaným ďakujeme za vyjadrenie názoru, nápady návrhy.

1.3 Súlad s východiskovými koncepčnými dokumentmi

- Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja SR
- Agenda 2030
- Metodika Národnej stratégie regionálneho a územného rozvoja SR do roku 2030
- Stratégia rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030
- Analýzy a návrhy k prírodnému a udržateľnému turizmu na príkladoch piatich území Slovenska
- Koncepcia mestského rozvoja SR do roku 2030
- Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030
- Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II
- Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2014-2020
- Plán udržateľnej mobility PSK, 2020
- Kostrová sieť cyklistických trás v PSK
- Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu PSK
- Slovakia Catching-Up Regions - Prešovský kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja
- Inovácie v Prešovskom kraji
- Program rozvoja vidieka Prešovského samosprávneho kraja
- Analytická štúdia efektívnosti pri používaní energií v zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja
- Program energetického manažmentu Prešovského samosprávneho kraja
- Koncepcia dopravy vo verejnom záujme pre Prešovský samosprávny kraj
- Generel dopravnej infraštruktúry Prešovského kraja
- Návrh strategicko-plánovacích regiónov na území Prešovského samosprávneho kraja
- Koncepcia rozvoja sociálnych služieb na území PSK
- Stratégia PSK pre mládež na roky 2015-2020 s výhľadom do roku 2025
- Stratégia výchovy a vzdelávania v stredných školách v územnej pôsobnosti PSK na roky 2019-2020
- Územná prognóza regiónu Prešov – disponibilnosť územia Prešovského kraja pre vstup investorov
- Regionálna integrovaná územná stratégia (RIÚS) Prešovského kraja na obdobie 2014
- Územný plán Prešovského samosprávneho kraja
- Územné plány miest a obcí
- Urbanistická štúdia Poloniny v rozsahu okresu Snina
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Brezovec na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Dúbrava na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Hrabová Roztoka na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Jalová na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Klenová na roky 2017-2025

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Kolonica na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Ladomirov na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Michajlov na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Ruská Volová na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Stakčín na roky 2015-2024
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Stakčínska Roztoka na roky 2017-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Strihovce na roky 2016-2025
-
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Šmigovec na roky 2017-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Ubľa
- Rozvojový koncept Aevis n. o. pre trvaloudržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina
- Inventarizácia kultúrneho dedičstva v okresoch Snina a Sobrance
- SLOVAKIA CATCHING – UP REGIONS (Odomknutie endogénneho potencionálnu cestovného ruchu Národného parku Poloniny a okresu Snina)
- Manažmentový plán Národného parku Poloniny
- N A R I A D E N I E V L Á D Y č. 258 Slovenskej republiky z 23. septembra 1997, ktorým sa vyhlasuje Národný park Poloniny
- V Y H L Á Š K A č. 25 Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky zo 7. januára 2008, ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Bukovské vrchy
- Program starostlivosti o Národný park Poloniny na roky 2017 – 2026
- Správa Národného parku Poloniny
- Stakčín – prírodné, kultúrno-historické zaujímavosti a turistické možnosti, Ing. Miroslav Buraľ
- Kniha o Stakčíne, Zboji, Kolonici a okolí, Ing. Miroslav Buraľ
- Stakčín – vstupná brána do Polonín, Ing. Miroslav Buraľ

1.4 Zdroje pre spracovanie analytickej časti

- Štatistický úrad SR
- Slovenský hydrometeorologický ústav
- Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou
- Centrum vedecko-technických informácií
- Úrad verejného zdravotníctva SR
- Databáza INEKO
- Okresný úrad Snina
- Webové stránky
- Inštitút rozvoja na Úrade PSK
- Geoportál PSK

1.5 Štruktúra dokumentu

Tento dokument je konštruovaný v zmysle § 8 Zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a má päť základných časti:

a) analytickej časti, ktorá obsahuje komplexné hodnotenie a analýzu východiskovej situácie obce, odhad jej budúceho vývoja, možné riziká a ohrozenia vo väzbe na existujúce stratégie a koncepcie a využívanie vnútorného potenciálu územia, jeho limitov a rozvoja, definovanie podmienok udržateľného rozvoja obce,
b) strategickej časti, ktorá obsahuje stratégiu rozvoja obce pri zohľadnení jej vnútorných špecifík a určí hlavné smery, priority a ciele rozvoja obce rešpektovaním princípov regionálnej politiky s cieľom dosiahnutia vyváženého udržateľného rozvoja územia,
c) programovej časti, ktorá obsahuje najmä zoznam opatrení a aktivít na zabezpečenie realizácie programu rozvoja obce,
d) realizačnej časti, ktorá je zameraná na popis postupov inštitucionálneho zabezpečenia formou partnerstva a organizačné zabezpečenie realizácie programu rozvoja obce, systém monitorovania a hodnotenia plnenia programu rozvoja obce s ustanovením merateľných ukazovateľov, vecný a časový harmonogram realizácie programu rozvoja obce formou akčných plánov, a
e) finančnej časti, ktorá obsahuje finančné zabezpečenie jednotlivých opatrení a aktivít, inštitucionálnej a organizačnej stránky realizácie programu rozvoja obce.

2 Analytická časť

Analytická časť PHRSR obsahuje komplexné hodnotenie východiskovej situácie územia s väzbami na širšie územie Prešovského kraja, okresu Snina a odhad budúceho vývoja, s dôrazom na možné riziká a ohrozenia vo väzbe na existujúce relevantné stratégie a koncepcie a integrované využívanie vnútorného potenciálu rozvoja územia, pri zohľadnení jeho limitov. Jej súčasťou je tiež definovanie špecifických potenciálov, problémov ako aj globálnych a lokálnych výziev.

Analytická časť dokumentu predstavuje východiská pre návrh priorít, strategických oblastí, opatrení a aktivít. Ako základné podkladové zdroje pre spracovanie jednotlivých analytických častí boli využité údaje zo štatistických zdrojov, z databáz jednotlivých obcí, ale aj výstupy z prieskumov obyvateľov, verejne dostupných zdrojov, internetových podkladov špecializovaných štúdií a projektov a iné.

Vzhľadom na absenciu štatistických dát na úrovní územia Ublianskej doliny, pri vybraných ukazovateľoch sú použité dáta na úrovni okresu Snina, nakoľko iba vymedzené dáta pre doliny nedokážu zadefinovať územie tak, aby odrážali potreby dolín v otázke strategických, rozhodovacích a plánovacích procesov.

2.1 Základná charakteristika okresu Snina

Okres Snina patrí do Prešovského kraja, ktorý sa rozprestiera na severovýchode Slovenskej republiky. So svojou rozlohou 8 973 km^2 zaberá 18,3 % rozlohy štátu a po Banskobystrickom kraji je druhým najväčším krajom na Slovensku. PSK dlhodobo patrí k najzaostávajúcejším krajom Slovenska. Administratívne sa Prešovský kraj delí na 13 okresov, z toho 9 okresov je zaradených v zozname najmenej rozvinutých okresov SR. Najvýchodnejším okresom je Snina, kde sa v obci Nová Sedlica nachádza aj najvýchodnejší bod Slovenska. Severnú hranicu okresu tvorí štátna hranica s Poľskom a východnú hranica s Ukrajinou, zo západnej strany hraničí s okresom Humenné a z južnej s okresom Sobrance.

Obrázok 1 Mapa Prešovského kraja

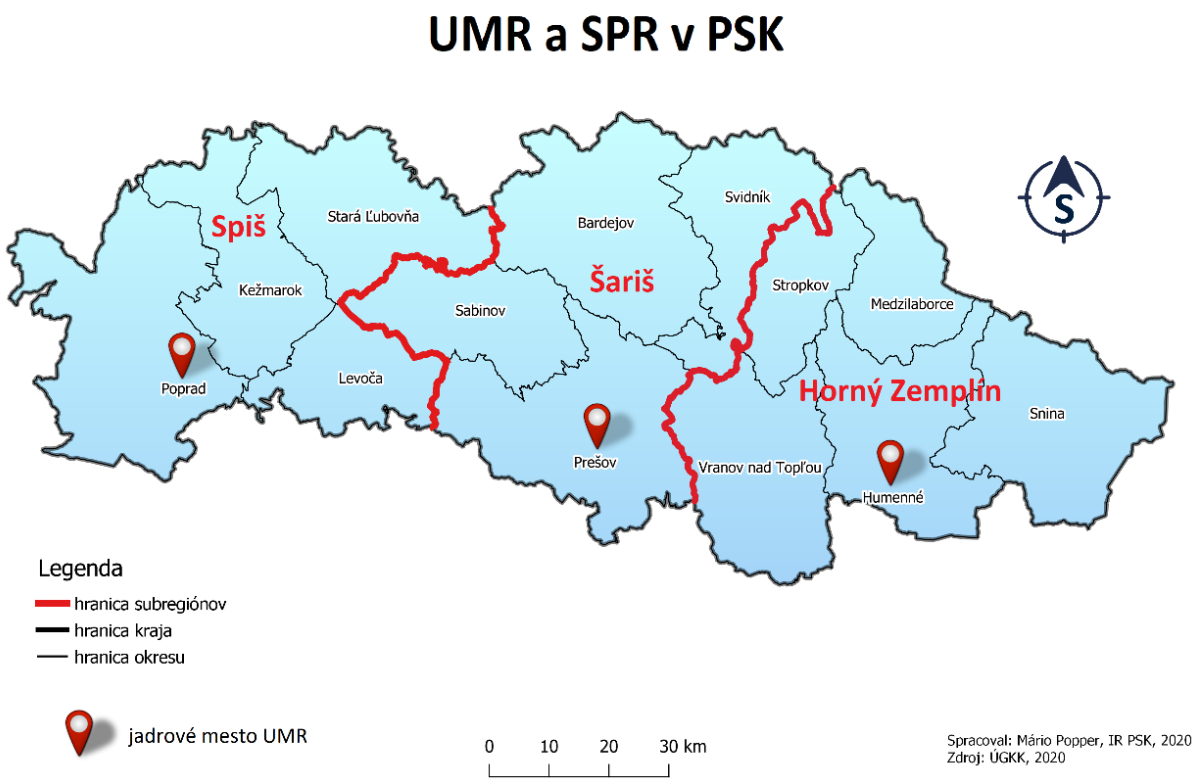

Zdroj: https://www.po-kraj.sk/images/fakty/okresy-psk/mapa-okresy_psk.jpg

Okres je spolu s okresmi Humenné, Vranov nad Topľou, Stropkov a Medzilaborce súčasťou **Strategicko- plánovacieho regiónu Horný Zemplín**, Centrom SPR je mesto Humenné a v 229 obciach žije 210 966 obyvateľov. SPR predstavuje medzistupeň medzi lokálnou (obce a mestá) a krajskou úrovňou. Cieľom vytvorenia SPR v novom programovom období 2021 – 2027 je vypracovanie adresnejších stratégií, ktoré budú zohľadňovať špecifickosť jednotlivých regiónov, ako aj efektívnejšie riadenie, rozhodovanie, plánovanie a financovanie v území.

Vymedzenie nových SPR vychádza z metodiky Národnej stratégie regionálneho a územného rozvoja SR do roku 2030, Agendy 2030 a Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030.

Obrázok 2 Strategicko-plánovacie regióny PSK

Zdroj: https://www.po-kraj.sk/images/sk/samosprava/vyzvy-granty/nove-programove-obdobie-2021-2027/umr-spr-psk/umr-spr-psk.png

Okres Snina sa nachádza v severnej časti historického regiónu Zemplín. Zemplín je najväčším regiónom Slovenska, ale je rozdelený na tri časti. Horný Zemplín patrí do Prešovského kraja, Dolný Zemplín do Košického kraja a časť historického Zemplína leží v Maďarsku.

Ministerstvo hospodárstva v roku 2005 vymedzilo na Slovensku 21 regiónov cestovného ruchu do 4 kategórií: I. kategória - regióny s medzinárodným významom, najkvalitnejšie predpoklady CR, zahraniční návštevníci počas celého roku, II. kategória - regióny s národným významom, veľmi kvalitné predpoklady, atraktívne územia, využiteľné počas celého roku, III. kategória - regióny s regionálnym významom, podpora návštevnosti zo vzdialenosti do 100 - 150 km, výrazná sezónnosť a IV. kategória - regióny s prevažujúcim významom na regionálnej úrovni, len malý význam, pre domácich.

V zmysle dokumentu Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike boli okresy Stropkov, Vranov nad Topľou, Humenné, Medzilaborce a Snina začlenené do IV. kategórie pod

názvom Hornozemplínsky región CR. Tento región má nadregionálny význam pre cestovný ruch v dlhodobom horizonte.

Obrázok 3 Regióny cestovného ruchu v PSK

Zdroj: Inštitút rozvoja PSK (Návrh strategicko-plánovacích regiónov na území PSK)

Okres Snina je od roku 1996 samostatným okresom, predtým bol súčasťou okresu Humenné. Okres Snina má rozlohu 804,74 km², žije tu 35 125 obyvateľov a priemerná hustota zaľudnenia je 43 obyvateľov na km² (údaje k 31. 12. 2021).

Administratívnym centrom okresu je mesto Snina, kde žije 18 712 obyvateľov (údaje k 31. 12. 2021). Okresné mesto je od krajského mesta Prešova vzdialené 92,4 km a od hlavného mesta Bratislavy 507 km. Z pohľadu ekonomického rozvoja je dlhodobou bariérou regiónu jeho značná vzdialenosť od dominantných ekonomických centier a dopravná dostupnosť. V okrese Snina sa nachádza jeden cestný hraničný priechod Ubľa – Malyj Bereznyj (Ukrajina) a dva turistické prechody pre peších Osadné – Balnica a Ruské sedlo – Ustrzyki Gorne (obidva s Poľskom).

Na území okresu sa rozprestierajú Bukovské vrchy, Laborecká vrchovina a v južnej časti časť pohoria Vihorlatské vrchy, ktorého chrbát tvorí hranicu, ktorá oddeľuje regióny Horný Zemplín od Dolného Zemplína. Časti horstiev tvoria **Chránenú krajinnú oblasť Vihorlat** so vznikom v roku 1973, Chránenú krajinnú oblasť Východné Karpaty so vznikom v roku 1977 a nachádza sa tu aj **Národný park Poloniny**, ktorý je tretím najväčším na Slovensku s rozlohou 29 805 ha, bol vyhlásený 23. 9. 1997. Najvyšším bodom okresu je trojhraničný vrch Kremenec (1 221,0 m n. m.) v Bukovských vrchoch, ktorý je najvýchodnejším bodom Slovenska (49° 05' 18" s. z. š., 22° 34' 03" v. z. d.). Nachádzajú sa tu komponenty lokality svetového dedičstva UNESCO „**Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy**“ - Udava, Prales Havešová, Rožok, Stužica – Bukovské vrchy a Vihorlat, ktoré boli zapísané do zoznamu v roku 2007, resp. v roku 2021. Dôvodom boli zachovalé pralesy s vyše 200-ročnými bukmi (*Fagus sylvatica*) vysokými takmer 40 metrov a vyše 300-ročnými mimoriadne mohutnými jedincami a skupinami jedle bielej (*Abies alba*) mimoriadnej hodnoty, dosahujúcimi výšku až 50 metrov, ako aj rovnako mohutnými jedincami javora horského (*Acer pseudoplatanus*) a bresta horského (*Ulmus glabra*).

V regióne sa zachovali drevené kostolíky, z ktorých najznámejšie sú v **Hrabovej Roztoke, Jalovej, Kalnej Roztoke**, Novej Sedlici, Ruskom Potoku, **Šmigovci**, Topoli a Uličskom Krivom. Všetky sú národnou kultúrnou pamiatkou. V okrese nie sú hrady a ani ich zrúcaniny, najbližšie sú v susednom okrese Humenné: Brekov, Čičava a Jasenov a v okrese Sobrance: Podhoroď, Choňkovce.

V okrese sa nachádza oblasť, ktorá je z pohľadu svetelného znečistenia najtmavšou oblasťou na Slovensku. **Park tmavej oblohy Poloniny** bol vyhlásený 3. decembra 2010 pri príležitosti Medzinárodného roku biodiverzity 2010 ako prvá oblasť tmavej oblohy na Slovensku. Park tmavej oblohy Poloniny bol založený s cieľom informovať laickú a odbornú verejnosť o výnimočne zachovanom nočnom prostredí na tomto území, vzdelávať v problematike ochrany nočného životného prostredia a svetelného znečistenia, propagovať a ochraňovať prírodne tmavú nočnú oblohu, ktorá je základom ochrany prírodného prostredia pred svetelným znečistením a tiež nevyhnutnou podmienkou pre kvalitné nočné astronomické pozorovania.

Medzi najznámejšie rekreačné strediska regiónu patria Sninské rybníky neďaleko Sniny, kde sa nachádza Biokúpalisko Sninské rybníky, ktoré je druhým bio kúpaliskom na Slovensku, využívajúcim technológiu samočistenia vody pomocou rastlín a rias. Celá oblasť sa nachádza v prekrásnej prírode pod Sninským kameňom (1 006,0 m n. m.), ktorý je vyhľadávanou turistickou atrakciou. Nachádza sa tu aj turistické informačné centrum, ktoré prevádzkuje AEVIS, n.o. Dôležitým vodným dielom je **Vodárenská nádrž Starina v Bukovských vrchoch**, ktorá je najväčšou vodnou nádržou na pitnú vodu na Slovensku, zásobuje región východného Slovenska pitnou vodou.

V rámci existujúcej cestnej siete Slovenskej republiky je okres Snina situovaný periférne. Na území okresu sa nachádza spolu 193,218 km pozemných komunikácií, pričom diaľnice ani medzinárodné cesty sa tu nenachádzajú. Najväčšie zastúpenie majú cesty III. triedy (105,754 km), nasledujú cesty II. triedy (47,676 km), pričom cesty I. triedy tvoria len 39,788 km. Urbanizačnú os okresu Snina tvorí cesta I/74, na ktorú sa pripájajú v severojužnom smere cesty II/556 a III/3866. Hustota cestnej siete v okrese je 0,230 km/km^2 a 5,006 km/tis. obyvateľov, pričom v Prešovskom samosprávnom kraji je hustota cestnej siete 0,355 km/km^2 a 3,878 km/tis. obyvateľov. Najbližším susedným mestom je Humenné, ktoré je vzdialené od Sniny 22 km. Medzi týmito mestami existuje aj vzájomne vysoká pracovná migrácia obyvateľstva a dochádzky do škôl. Problémom v cestnej doprave okrajových odľahlých dolín (najmä Uličskej a Pčolinskej) je riedkosť spojení verejnej hromadnej dopravy, ktoré sú krátené v dôsledku nerentabilnosti. Najbližšie letisko regionálneho významu sa nachádza v Kamenici nad Cirochou (okres Humenné). Je vybavené pre civilnú leteckú prevádzku malými lietadlami a vrtuľníkmi. Pre športové účely je využívané letisko Kolonica, ktoré sa nachádza v katastri obce Ladomirov v blízkosti Astronomického observatória.

Z 34 obcí v okrese je len 10 napojených na verejný vodovod (Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Pichne, Snina, **Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce**, **Ubľa**, Ulič a Zemplínske Hámre). Na verejnú kanalizáciu je napojených len 6 z 34 obcí - Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Snina, **Stakčín**, Ulič, Zemplínske Hámre.

Okres Snina tvorí 34 samosprávnych území obcí, z toho jedna obec so štatútom mesta. Tieto obce, podľa geografickej polohy a údolia riek, tvoria štyri tzv. spádové doliny. Najväčšou čo do počtu obyvateľov je Cirošská dolina, kde sa nachádzajú najväčšie obce okresu a podľa rozlohy je to Ublianska dolina.

Obrázok 4 Spádové doliny okresu Snina

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 1 Zoznam a počet obcí v spádových dolinách

P.č.	Názov spádovej doliny	Názov obcí	Počet obcí
1.	Cirošská dolina	Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre, Pichne	5
2.	Ublianska dolina	Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa	15
3.	Uličská dolina	Kolbasov, Nová Sedlica, Príslop, Runina, Ruský Potok, Topoľa, Uličské Krivé, Zboj	9
4.	Pčolinská dolina	Čukalovce, Hostovice, Osadné, Parihuzovce, Pčoliné	5
			34 obcí

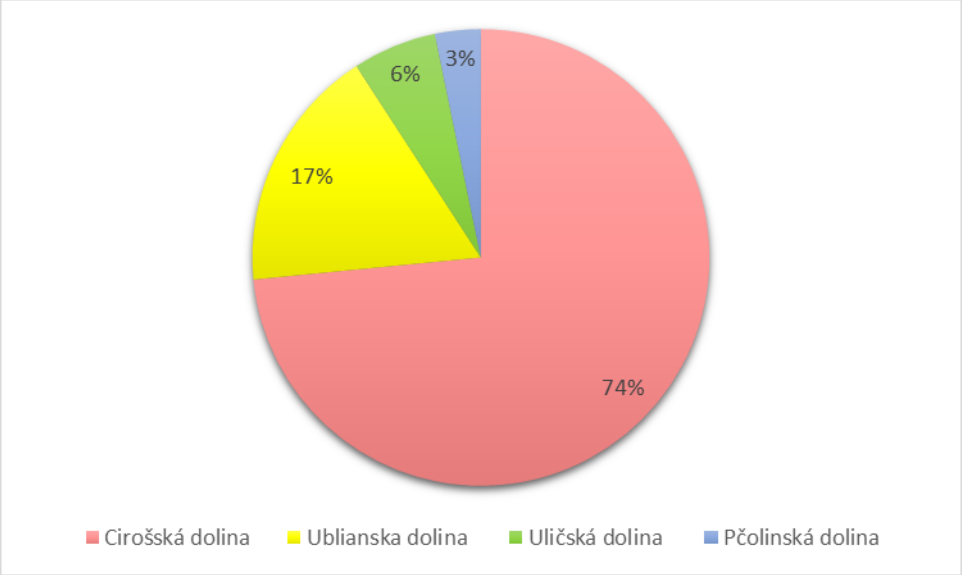
Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 2 Počet obyvateľov v dolinách

P.č.	Názov spádovej	Počet obyvateľov	
1.	Cirošská dolina	25 803	73,46%
2.	Ublianska dolina	6 101	17,37%
3.	Uličská dolina	2 086	5,94%
4.	Pčolinská dolina	1 135	3,23%
		35 125 obyvateľov	

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 1 Počet obyvateľov v dolinách

Zdroj: vlastné spracovanie

V okrese žije 35 125 obyvateľov. Mesto Snina má 18 712 obyvateľov a žije tu 53,27 % obyvateľov okresu. Osídlenie okresu je dnes charakteristické väčšinou malými sídelnými útvarmi do 300 obyvateľov. Iba 12 obcí má viac ako 500 obyvateľov. Obec s najvyšším počtom obyvateľov je Belá nad Cirochou s počtom obyvateľov 3 369 (Cirošská dolina). Obec s najmenším počtom obyvateľov sú Parihuzovce s počtom obyvateľov 20 (Pčolinska dolina).

Graf 2 Počet obyvateľov pri sčítaní 2021

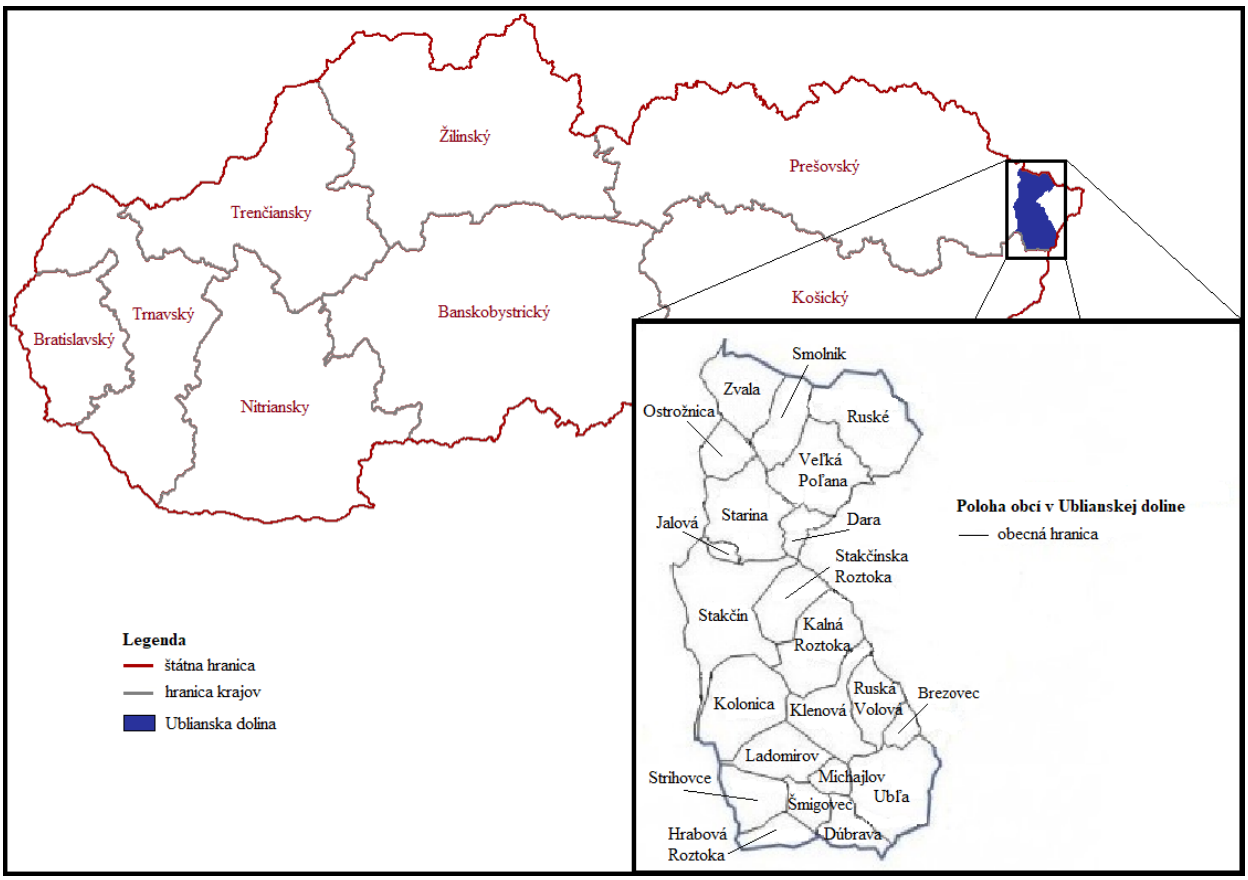
Obec	Počet	Počet obyvateľov
1) Snina	18 712	53,3%
2) Belá nad Cirochou	3 369	9,6%
3) Stakčín	2 393	6,8%
4) Dlhé nad Cirochou	1 893	5,4%
5) Zemplínske Hámre	1 270	3,6%
6) Ulič	825	2,3%
7) Ubľa	792	2,3%
8) Pichne	559	1,6%
9) Pčoliné	551	1,6%
10) Kalná Roztoka	539	1,5%
11) Kolonica	538	1,5%
12) Klenová	508	1,4%
13) Stakčínska Roztoka	302	0,9%
14) Zboj	285	0,8%
15) Ladomirov	267	0,8%
16) Hostovice	252	0,7%
17) Nová Sedlica	251	0,7%
18) Uličské Krivé	245	0,7%
19) Dúbrava	212	0,6%
20) Čukalovce	162	0,5%
21) Topoľa	159	0,5%
22) Osadné	150	0,4%
23) Strihovce	142	0,4%
24) Ruský Potok	129	0,4%
25) Ruská Volová	85	0,2%
26) Michajlov	82	0,2%
27) Šmigovec	81	0,2%
28) Runina	77	0,2%
29) Kolbasov	68	0,2%
30) Jalová	64	0,2%
31) Hrabová Roztoka	57	0,2%
32) Príslop	47	0,1%
33) Brezovec	39	0,1%
34) Parihuzovce	20	0,1%

Zdroj: http://www.sodbtn.sk/obce/okres_ob.php?kod_okresu=709

2.2 Základná charakteristika Ublianskej doliny

Ublianska dolina predstavuje okrajovú časť okresu Snina. Mikropoloha územia je bezprostredne ovplyvňovaná štátnou hranicou s Ukrajinou. Územie sa nachádza v ekonomicky depresnom regióne, kde v dôsledku útlmu tradičných odvetví v štrukturálnej kríze, alebo v dôsledku predchádzajúceho vývoja nie je zodpovedajúci ekonomický potenciál.

Obrázok 5 Poloha Ublianskej doliny v rámci územia Slovenskej republiky

Zdroj: vlastné spracovanie

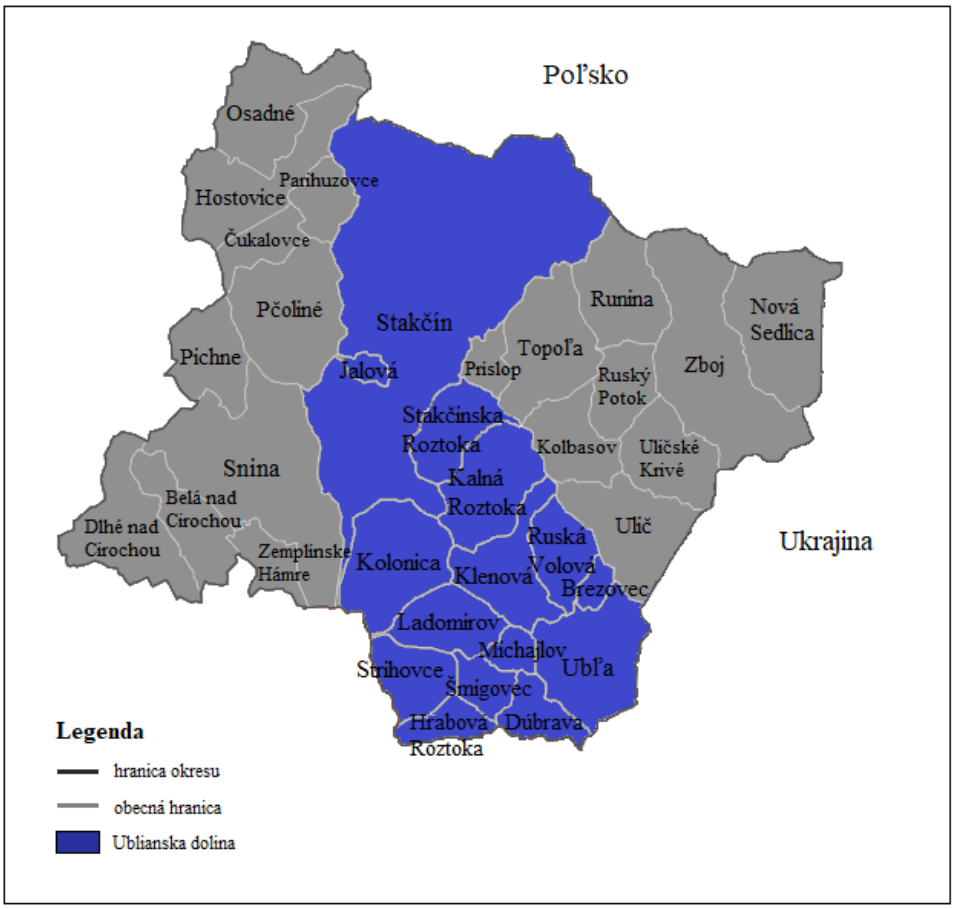
Ublianska dolina zaberá v rámci okresu Snina takmer polovicu jeho územia, keďže sa rozprestiera na ploche 358,37 km². Je situovaná v centrálnej časti okresu a má pozdĺžny tvar v poludníkovom smere. Tvoria ju katastre 15 nasledujúcich obcí: **Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec** a **Ubľa.**

Najväčšiu obec predstavuje Stakčín (167,75 km²), vzhľadom k tomu, že kvôli výstavbe vodárenskej nádrže Starina sa jeho katastrálne územie rozšírilo o územie 7 vysťahovaných obcí: Dara, Ostrožnica, Ruské, Smolník, Starina, Veľká Poľana a Zvala. Zároveň je katastrálne územie tejto obce štvrtým najväčším na Slovensku. Naopak najmenšou obcou je Jalová s rozlohou 2,79 km². Na severe hraničí Ublianska dolina s Poľskom, na východe s Ukrajinou a s obcami Runina, Topoľa, Príslop, Kolbasov a Ulič, na juhu s obcami Ruská Bystrá a Ruský Hrabovec z okresu Sobrance a na západe

s obcou Vyšná Rybnica, ktorá je takisto z okresu Sobrance, s mestom Snina a s obcami Hostovice, Parihuzovce a Pčoliné.

Spomedzi 15 spomínaných obcí má obec Stakčín strediskovú funkciu, pričom ostatné obce gravitujú k obci Stakčín alebo Ubľa a takisto k okresnému mestu Snina.

Obrázok 6 Poloha Ublianskej doliny v rámci okresu Snina

Zdroj: vlastné spracovanie

Ide o vidiecku oblasť v zmysle definície OECD podľa stupňa vidieckosti, ktorý sa vyjadruje ako podiel obyvateľstva žijúceho vo vidieckom prostredí s viac ako 50% podielom obyvateľstva žijúceho vo vidieckej oblasti. Táto oblasť je charakteristická negatívnymi štrukturálnymi charakteristikami, ako nízkymi priemernými mzdami, nízkou kúpyschopnosťou obyvateľstva, nízkym podielom služieb, vysokou mierou nezamestnanosti (najmä agrárnej), nízkym počtom podnikateľských subjektov a i. V najmenších vidieckych sídlach je nízky ľudský potenciál. V doline sa nenachádzajú žiadne ložiská nerastných surovín ani žiadne chránené ložiskové územie a nebudú dotknuté záujmy ochrany a využívania nerastného bohatstva výhradných ložísk. Na území obcí sa neťažia nerastné suroviny a ani nikdy v minulosti tu nebola známa ťažba nerastných surovín.

V rámci tohto PHRSR, riešené obce **nemajú vytvorenú právnu subjektivitu, čo znevýhodňuje územie na podávanie integrovaných žiadostí, ktoré sú podmienkou nového programovacieho obdobia 2021 - 2027.** V novom programovacom období je kladený dôraz na spájanie obcí do celkov,

keďže malé obce nemajú kapacity ani prostriedky na realizáciu a zapájanie sa do projektov, ktoré by pomohli ich rozvoju. Niektoré obce sninského okresu sú členmi združenia obcí **ZMOS - sninský región**.

V území v oblasti cestovného ruchu pôsobí **Oblastná organizácia cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš.** OOCR bola založená podľa zákona č. 91/2010 Z.z. o podpore cestovného ruchu, v znení neskorších predpisov na podporu a propagáciu cestovného ruchu a na vytváranie podmienok rozvoja CR na území zakladateľov a členov s cieľom trvalo udržateľného rozvoja CR a ochrany záujmov svojich členov. Aktuálne má organizácia spolu 31 členov - 20 samospráv, 9 podnikateľských subjektov a 2 občianske združenia. Z toho iba 6 členov je z okresu Snina. Cirošskú dolinu zastupuje mesto Snina, obec Zemplínske Hámre a podnikateľský subjekt DRZ – VIHORLAT – Rybníky. Uličskú dolinu obce Ulič, Nová Sedlica a Runina.

V minulosti boli obce členmi Združenia Mikroregiónu obcí Ublianskej doliny, ktoré malo sídlo v obci Klenová. Bolo založené starostami Ublianskej doliny 30. júna 1997 z dôvodu lepšieho riešenia problémov spoločných pre všetky obce, ako napríklad zásobovanie pitnou vodou, plynofikácia, doprava a pod. V súčasnosti už združenie neexistuje.

Obce nie sú členmi žiadnej miestnej akčnej skupiny.

2.3 História územia Ublianskej doliny

Prvé stopy osídlenia tohto regiónu pochádzajú z mladšej doby kamennej a z mladšej a neskorej doby bronzovej a svedčia o tom, že ľudia žili v danej oblasti už v predhistorickom období. Existuje o tom niekoľko zdokumentovaných archeologických nálezov. Pri stavbe rodinného domu boli v obci **Ruská Volová** nájdené bronzové náramky datované do mladšej doby bronzovej, pri výstavbe cesty neďaleko **Stakčína** bola zase objavená bronzová sekerka z neskorej doby bronzovej. V katastri obce **Ubľa** sa našli črepy hrubostenných nádob, ktoré možno zaradiť do obdobia neolitu, teda mladšej doby kamennej. A takisto v obci **Starina,** ktorá už v súčasnosti leží pod vodnou hladinou, bola tiež objavená zdobená bronzová sekerka pochádzajúca z neskorej doby bronzovej.

V minulosti však bolo územie okresu Snina pomerne málo osídlené, jeho trvalé osídlenie sa spája až s **valašskou kolonizáciou** na konci 14. a začiatku 15. storočia. Osídľovanie sa začalo najmä v dolinách riek **Cirocha, Ulička, Ubľanka** a **Pčolinka.** Aj v súčasnosti je územie prirodzene územne členené práve na tieto štyri doliny.

Tabuľka 3 Historické údaje o obciach Ublianskej doliny

OBEC	PRVÁ PŠIOMNÁ ZMIENKA	PÔVODNÝ NÁZOV
Stakčín	1317	Zaktson
Strihovce	1323	Strihocz
Ubľa	1343	Oblya
Dúbrava	1548	Dubraua
Klenová	1548	Klenou
Kolonica	1548	Klanycza
Michajlov	1557	Mihalio
Ladomirov	1567	Ladomir
Hrabová Roztoka	1568	Hrabowa Rostoka
Jalová	1568	Jelowa
Kalná Roztoka	1568	Kalna Rostoka
Stakčínska Roztoka	1569	Ztakczin Rostoka
Šmigovec	1569	Sumagocz
Ruská Volová	1609	Oroszvoloua
Brezovec	1612	Brezeo

Zdroj: vlastné spracovanie

Najstaršia písomná zmienka o trvalom osídlení územia je doložená zo 14. storočia. Bola ňou písomná správa týkajúca sa obce Stakčín z roku **1317,** konkrétne donačná listina uhorského kráľa Karola Róberta Filipovi I. Drugethovi, kde sa obec spomína pod názvom *Zaktson*. Kráľ Karol Róbert z Anjou zbavil všetkých majetkov v Zemplíne zemepána Petra Petéňa z Bačkova, ktorý je považovaný za prvého známeho vlastníka Stakčína. Keďže sa kráľa pokúsil dvakrát zavraždiť, jeho majetok daroval Filipovi z Apulie. Následne rod **Drugethovcov** zo Salerma pri Neapole vlastnil dané územie takmer 400 rokov. Boli vlastníkmi humenského panstva, ktorého súčasťou boli aj obce Ublianskej doliny. Posledným mužským členom z vetvy Drugethovcov bol Žigmund II. Drugeth, ktorý zomiera v roku 1684 a tým sa končí niekoľko storočí trvajúca éra tohto rodu. Po vymretí rodu Drugethovcov boli obce súčasťou majetkov ďalších šľachtických rodov, ako napr. Vécseyovci, Szirmayovci, Dernathovci,

Klobušický, Révészovci, Hadik-Barkóczyovci, Vladárovci, Ocskayovci, Lobkovitzovci, Benyovszkovci, Galambosovci či Schmideghovci.

Obyvatelia sa živili drevorubačstvom, povozníctvom, poľnohospodárstvom, pastierstvom, uhliarstvom, tkaním, košikárstvom, pracovali v lese, na píle, chovali dobytok, vyrábali nábytkové drevo, drevené náradie či nepálené tehly. Väčší stavebný rozvoj záujmového územia nastal v 18. storočí. Okrem iného bol prezentovaný aj umeleckým rozvojom zachovaným predovšetkým v podobe drevených chrámov, tzv. cerkvi východného obradu. V čase hospodárskej krízy sa život v regióne rapídne zhoršil, dôsledkom čoho bolo vysťahovalectvo ľudí do zahraničia (najmä do USA a Kanady). K ďalšiemu rozvoju územia začiatkom 19. storočia prispela najmä industrializácia (najmä ťažba železnej rudy a jej spracovanie), neskôr začiatkom 20. storočia prerušená prvou svetovou vojnou. Miestny priemysel reprezentovala **sklárska huta** v doline Chotinky, ktorú dal vybudovať podnikateľ Jozef Rholl zo Sniny. V polovici 19. storočia ale skláreň zanikla. V druhej polovici tohto storočia bola v Stakčíne postavená **parná píla.** Rozvoju drevárskej výroby napomohla aj výstavba **železničnej trate** z Humenného do Stakčína v rokoch 1909 – 1912. Na parnú pílu sa napojila takisto **sieť lesných úzkokoľajok,** ktoré slúžili na zvážanie dreva z okolitých lesov. Prvá úzkokoľajka viedla údolím Cirochy pod vrch Vysoká, v čase prvej svetovej vojny bola predĺžená až do Smolníka. Druhá úzkokoľajná trať viedla do doliny Chotinky a tretia do pohoria Vihorlat, nad obec Strihovce. Dodnes sa, okrem násypov, zachoval betónový **Barankov most** a **kamenný priepust na Šponárni.**

V 20. storočí sa obce stali priamym dejiskom oboch vojnových konfliktov. Počas **prvej svetovej vojny** na území prebiehali intenzívne boje, bolo zničených veľa domov a obce ostali ťažko poškodené. Na začiatku vojny, v novembri 1914, ruský generál Lev Kornilov prenikol Ruským sedlom cez Stakčín až do Humenného. Na ruské vojská následne od Kolonice zaútočili rakúsko-uhorské jednotky a pri obci Stakčín došlo k ťažkým bojom. V priebehu januára 1915 sa frontová línia presunula počas tzv. Veľkonočnej bitky z poľskej Haliče do okolia obcí, ležiacich severne od Stakčína, pričom boje tu trvali až do konca mája 1915. Túto históriu dodnes pripomínajú najmä vojenské cintoríny (v **Stakčíne,** Hostoviciach, Parihuzovciach, Príslope, Topoli, Runine, Uliči, Zboji, Kolbasove, Snine, **Veľkej Poľane, Ostrožnici, Smolníku** a **Dare),** kde sú pochovaní vojaci rakúsko-uhorskej a ruskej armády.

Vytvorenie samostatného **Československa** po prvej svetovej v roku 1918 znamenalo uzavretie regiónu smerom na sever, keď sa stala administratívna hranica medzi Zemplínom a Haličou štátnou hranicou medzi Československom a Poľskom. Súčasťou Československa bola Podkarpatská Rus a rozvojové osi viedli smerom na Užhorod a Veľké Berezné. Hlavná rozvojová os viedla pozdĺž plánovanej cestnej magistrály Cheb – Žilina – Poprad – Užhorod – Chust – Veľky Bočkov. Okres Snina bol pre tieto rozvojové osi periférnym a uvažovalo sa s komunikáciou Ruské – Ruské sedlo – Poľsko, na ktorú sa pripája komunikácia Uličˇ – Ruské – Ruské sedlo. Cestná magistrála mala vytvoriť z Československa jednotný hospodársky celok. Vypuknutím druhej svetovej vojny sa Koncepcia jednotného hospodárskeho celku Československa nerealizovala.

Dňa 14. marca 1939 bol vyhlásený **Slovenský štát.** Avšak o niekoľko dní neskôr, 23.marca 1939, bez vypovedania vojny, Maďarsko napadlo Slovensko. Maďarské vojská prekročili slovenské hranice aj cez Ubľu a Uličˇ. K mierovým rokovaniam došlo 27. marca 1939, pričom v rámci nich slovenská strana vymenila obce Ublianskej doliny, ako rusínske obce, za obsadené slovenské obce pri Sobranciach. Slovensko bolo nútené 4. apríla 1939 podpísať dohodu a na základe tejto dohody sa obce stali súčasťou Maďarského kráľovstva. Patrili k nemu do roku 1944. Katastrálna hranica medzi Stakčínom a Sninou bola transformovaná na novú štátnu hranicu. Spomínaný konflikt vošiel do dejín pod názvom **Malá vojna.**

Počas **druhej svetovej vojny** mnoho miestnych ľudí narukovalo do armády, zapojilo sa do odboja alebo ich inak zachytili vojnové udalosti, ktoré sa prehnali regiónom. Veľká časť obyvateľov sa aktívne zapojila do boja proti fašizmu. Obce sa stali svedkom udalostí druhej svetovej vojny v jeseni 1944. Vojna priniesla hlad, biedu a choroby. Z celého okresu bolo počas vojny deportovaných 630 Židov. Po vojne sa niektorí z nich vrátili, no dnes už potomkovia pôvodnej židovskej komunity na území nežijú. V priebehu októbra a novembra 1944 boli obce postupne oslobodené Červenou armádou. V obci Stakčín uvedené udalosti dodnes pripomína pomník, tank T 34, s menami obyvateľov obce, ktorí pri bojoch zahynuli. Ukončením druhej svetovej vojny a zmenou politického systému sa región prvýkrát uzavrel smerom na východ (vznikla štátna hranica s bývalým Sovietskym zväzom).

Po druhej svetovej vojne, v roku 1946, sa začala rozsiahla obnova obcí. Rozbehla sa výstavba nových rodinných domov, boli vybudované nové cestné komunikácie, školy, obecné úrady, opravená železničná trať z Humenného do Stakčína atď. V roku 1950 bol pre región vybudovaný strategický priemyselný strojársky **podnik Vihorlat Snina,** ktorý sa postupne rozvíjal až do polovice 80. rokov. V tom období v závode pracovalo 5 500 ľudí .

Významnú zmenu v štruktúre osídlenia územia spôsobilo vybudovanie **vodárenskej nádrže Starina** v 80. rokoch minulého storočia (1981 – 1988), keď bolo vysídlených 7 obcí (Starina, Zvala, Ruské, Veľká Poľana, Ostrožnica, Smolník a Dara). Podľa oficiálnych údajov bolo vysťahovaných celkovo 3 500 obyvateľov (najmä do neďalekej Sniny a Humenného). V prípade vysídlenia tejto oblasti platí tzv. fenomén „kolektívnej pamäte“ a ritualizovaného spoločného spomínania ako súčasti „živej histórie“. Ľudia sa vracajú na miesta, kde stáli ich domy, školy, kostoly a navštevujú cintoríny, kde majú pochovaných príbuzných. Každoročne sa v zaniknutých obciach konajú stretnutia rodákov. Pôvodní obyvatelia a ich potomkovia sú dnes aktívni najmä prostredníctvom Združenia vysídlencov vodárenskej nádrže Starina a urbárskych spoločností .

Zásadný vplyv na zamestnanosť a život v regióne mali 90. roky minulého storočia, ktoré naštartovali postupný krach podniku Vihorlat Snina. Výraznú vlnu vysťahovalectva za prácou prinieslo najmä otvorenie európskeho pracovného trhu po vstupe Slovenska do EÚ (v roku 2004). Do života regiónu v neposlednom rade zasiahlo novodobé uzatvorenie sa smerom na východ vstupom do tzv. Schengenského priestoru (schengenská hranica).

2.4 Prírodná analýza Ublianskej doliny a okolia

Územie Ublianskej doliny je na severe veľmi výrazne ohraničené horským chrbtom Nastaz, ktorý je súčasťou Bukovských vrchov a Vihorlatským pohorím na juhu. Nastaz oddeľuje Uličskú a Ubliansku dolinu. Na západe je územie ohraničené povodím rieky Cirochy a na východe štátnou hranicou s Ukrajinou.

Obrázok 7 Bukovské vrchy

Zdroj:

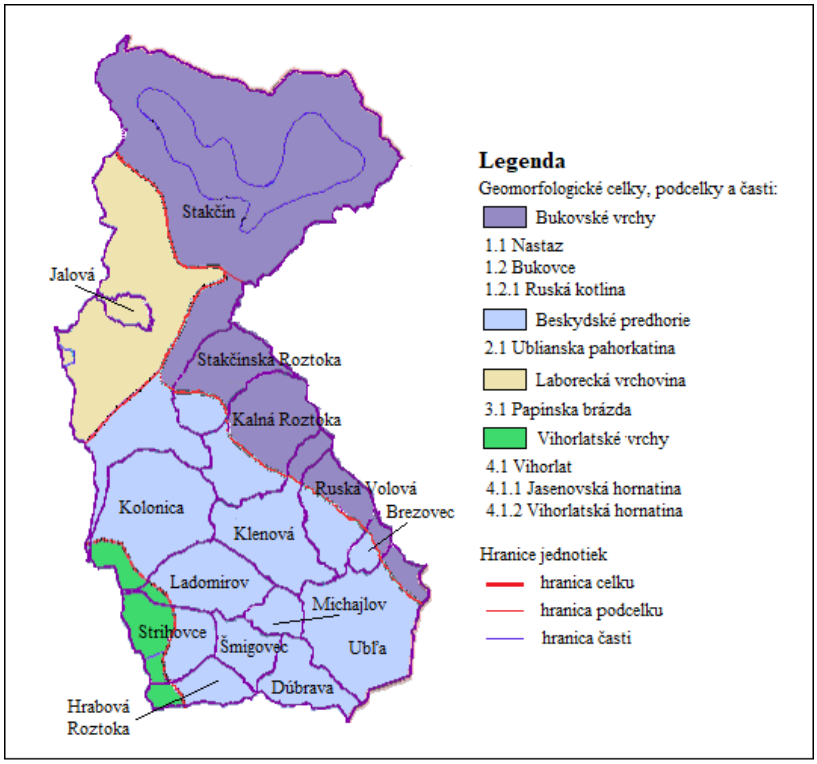
https://sk.wikipedia.org/wiki/Bukovsk%C3%A9_vrchy

Na území Ublianskej doliny, v obci Ubľa, sa nachádza hraničný priechod na územie Ukrajiny. Hydrografickou osou je rieka Ublianka, patriaca do povodia rieky Uh pretekajúcej na Ukrajinskom území podmieňujúca z hľadiska fyzickogeografických podmienok prirodzenú spádovitosť územia k tzv. Užhockej doline na území Ukrajiny. Deliaci účinok fyzickogeografických bariér zvyšuje i existencia administratívnych bariér v podobe štátnych hraníc Slovenskej republiky s Ukrajinou.

Z hľadiska geomorfológie sa územie obcí Ublianskej doliny rozprestiera v alpsko-himalájskej sústave, v podsústave Karpaty, v provincii Východné Karpaty, v subprovinciách Vonkajšie Východné Karpaty a Vnútorné Východné Karpaty.

Severná a východná časť daného územia patrí do oblasti Poloniny, do celku Bukovské vrchy a podcelkov Nastaz a Bukovce. Severozápadná a južná časť sa zaraďujú do oblasti Nízkych Beskýd, do geomorfologických celkov Beskydské predhorie a Laborecká vrchovina. Beskydské predhorie je tvorené podcelkom Ublianska pahorkatina. Juhozápadná časť spadá do Vihorlatsko-gutínskej oblasti, do celku Vihorlatské vrchy. Súčasťou tohto celku je podcelok Vihorlat a ten tvorí Jasenovská hornatina a Vihorlatská hornatina.

Obrázok 8 Geomorfologické jednotky na území Ublianskej doliny

Zdroj: upravené podľa Atlasu krajiny SR

Z morfologického hľadiska sa tu nachádzajú štyri morfologicko-morfometrické typy reliéfu, a to rovina, pahorkatina, vrchovina a hornatina. Morfológia prevažnej časti skúmaného územia má hladkomodelovaný reliéf kotlinovej pahorkatiny až vrchoviny, ktorý je segmentovaný eróznymi ryhami a výmoľmi a dotvorený svahovými pohybmi, teda zosuvmi. Okolité Bukovské vrchy a Vihorlat majú stredohorský charakter. Generálny spád skúmaného územia je k juhovýchodu, tzn. v smere toku rieky Ublianky.

Tabuľka 4 Nadmorská výška a súradnice

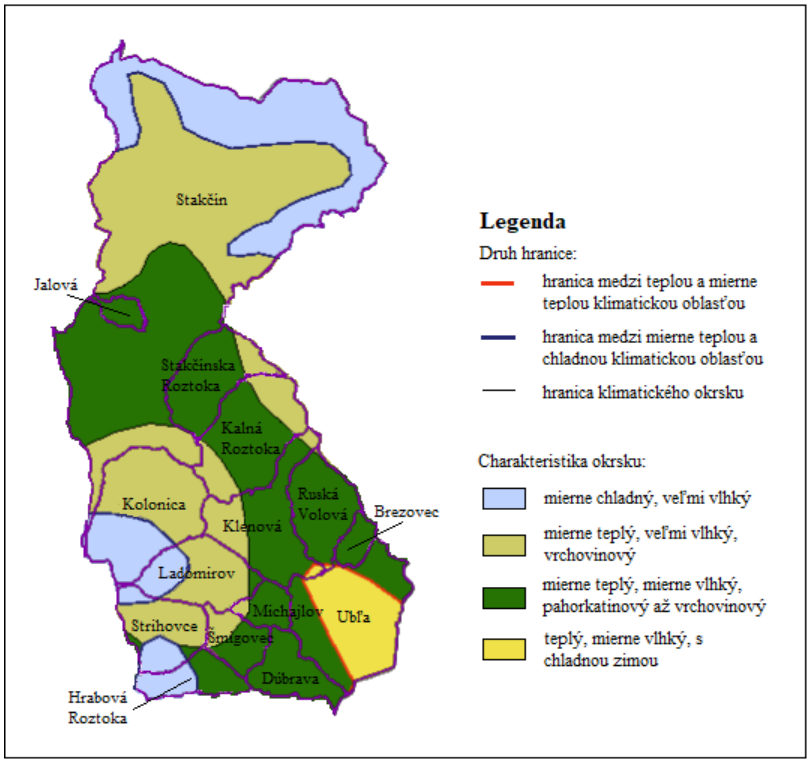
NÁZOV OBCE	NADMORSKÁ VÝŠKA (m n. m.)	SÚRADNICE
Strihovce	435	48°53’49”S 22°16’34”V
Hrabová Roztoka	410	48°52’45”S 22°18’04”V
Kolonica	360	48°57’24”S 22°15’30”V
Stakčínska Roztoka	360	48°59’58”S 22°16’51”V
Jalová	350	49°02’20”S 22°14’12”V
Šmigovec	326	48°53’29”S 22°19’02”V
Ladomirov	315	48°55’40”S 22°17’50”V
Kalná Roztoka	300	48°58’15”S 22°18’54”V
Ruská Volová	275	48°56’35”S 22°22’02”V
Brezovec	269	48°56’08”S 22°23’13”V
Dúbrava	265	48°52’45”S 22°21’38”V
Stakčín	260	49°00’05”S 22°13’48”V
Klenová	255	48°56’29”S 22°20’01”V
Michajlov	250	48°54’36”S 22°20’50”V
Ubľa	224	48°53’54”S 22°23’29”V

Zdroj: vlastné spracovanie

Celá oblasť má z polohového a klimatického hľadiska charakter podhorskej a horskej oblasti, preto sa vyznačuje množstvom horských bystrín a potokov. Ublianska dolina patrí do viacerých klimatických okrskov - teplého, mierne teplého a mierne chladného. Ich pestrosť vyplýva predovšetkým z rozmanitosti reliéfu. V rámci územia prevládajú mierne teplé okrsky. Vyššie polohy na severe územia v Bukovských vrchoch, ale aj vyššie polohy v pohorí Vihorlat patria do mierne chladného klimatického okrsku. Juhovýchodnú časť Ublianskej doliny radíme do teplej klimatickej oblasti.

Priemerná januárová teplota v danej oblasti je -3,6 °C. Priemerná ročná teplota je 8,3 °C. Ročný úhrn zrážok je 688 - 714 mm. V podnebí územia je výrazne badať vplyv vzrastajúcej kontinentality, ktorú charakterizujú horúce letá a výdatnejšie zrážky v letnom období. Najnižšia vonkajšia teplota je -18 °C. Stredná denná teplota v najchladnejšom mesiaci (január) -4 °C.

Obrázok 9 Klimatické oblasti na území Ublianskej doliny

Zdroj: upravené podľa Atlasu krajiny SR

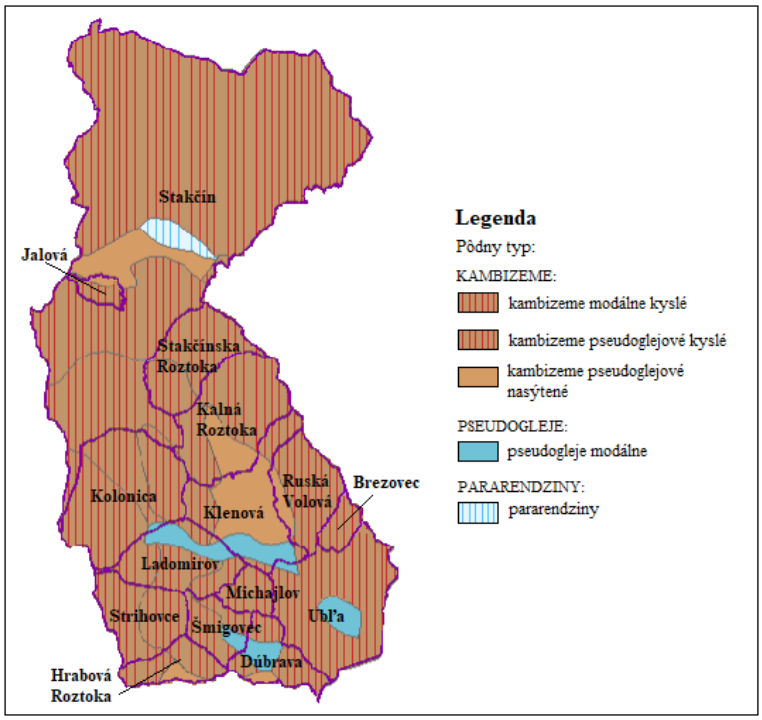
V obci Kamenica nad Cirochou, kde je zriadená najbližšia klimatická stanica sa v rokoch 1961-1990 vyhodnocoval priemerný ročný počet letných dní, kedy výsledok dosiahol hodnotu 51 a priemerný ročný počet mrazových dní predstavoval hodnotu 120 dní. Z pohľadu výskytu hmiel možno zaradiť pomerne veľkú časť územia obcí Ublianskej doliny do oblasti zníženého výskytu hmiel – ide o podhorské až horské svahové polohy kde sa priemerný počet dní s hmlou pohybuje v rozmedzí od 20 do 50 dní.

Prevažná časť riešeného územia patrí do flyšového pásma. Keďže na flyšové horniny je viazaná genéza hnedých pôd – kambizemí, prevláda tu práve tento pôdny typ, resp. prevládajú jeho subtypy. Kambizeme sú zaradené do skupiny hnedých pôd, a teda sa vyznačujú procesom hnednutia (alterácie), oxidického zvetrávania, s dominantným kambickým B- horizontom. Na danom území sa

vyskytuje päť typov pôd – kambizeme modálne kyslé, kambizeme pseudoglejové kyslé, kambizeme pseudoglejové nasýtené, pseudogleje modálne a pararendziny.

Medzi pôdne druhy, ktoré v území prevládajú patria pôdy hlinité, piesčito-hlinité a ílovito-hlinité, neskeletnaté až slabo kamenité (obsah skeletu do hĺbky 0,6 m v rozsahu 0 – 20 %) a miestami stredne kamenité (20-50%). Z hľadiska pestovania poľnohospodárskych plodín sa za najviac vyhovujúce považujú hlinité pôdy z nízkym obsahom skeletu. S úrodnosťou pôdy úzko súvisí aj množstvo humusu, ktorý sa v nej nachádza. Retenčná schopnosť (schopnosť zadržiavať vodu) pôd v uvedenej oblasti je veľká s pomerne dobrou priepustnosťou.

Obrázok 10 Pôdne typy na území Ublianskej doliny

Zdroj: upravené podľa Atlasu krajiny SR

Pôdny substrát územia tvoria flyšové horniny, pieskovce a ílovce, na ktorých vznikli pôdy, ktoré sú najmä na svahoch ohrozené eróziou. Typické sú aj časté zosuvy. Pre značnú svahovitosť terénu, znemožňujúcu prístup techniky, sa územie vyznačuje malou výmerou ornej pôdy a veľkou výmerou trávnych porastov (TTP). Úrodnosť ornej pôdy je nízka, rozhodujúci význam v poľnohospodárstve majú TTP. Väčšina je však zaradená do nízkych stupňov intenzity. Z hľadiska ochrany prírody pozemkovými úpravami za účelom zväčšenia plôch poľnohospodárskej pôdy sa v minulosti odstránila pôdoochranná, krajinotvorná a ekologicky dôležitá zeleň. Pritom sa nedocenili špecifické vlastnosti flyšového územia. Touto činnosťou došlo k značnému ohrozeniu pôd deštrukčnými procesmi, ktoré sa prejavujú plošnou, brázdovou, bystrinnou eróziou, tečením pôdy, zosuvmi a zemnými prúdmi, pričom najrozšírenejšia je vodná erózia. Tento činiteľ najviac ohrozuje pôdu v skúmanom území, pričom najviac postihnuté sú orné pôdy.

Územie Ublianskej doliny je východiskom do Národného parku Poloniny (severovýchod okresu) a do Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat (juh okresu), ktorá je sopečného pôvodu.

Ublianska dolina je od roku 1997 súčasťou Národného parku Poloniny resp. jeho ochranného pásma. Národný park Poloniny spolu so susednými parkami Bieszczadzkim Parkom Narodowym v Poľsku a Užanskym nacionaľnym pryrodnym parkom na Ukrajine, od roku 1993 tvorí **Medzinárodnú**

biosférickú rezerváciu Východné Karpaty, ktorá bola vyhlásená organizáciou UNESCO v rámci programu Man and Biosphere - Človek a biosféra s cieľom zladiť záujmy človeka s ochranou prírody. Tieto tri parky spolupracujú na medzinárodných projektoch a vymieňajú si skúsenosti. Predstavuje jeden z najrozsiahlejších priestorov zachovalej a málo narušenej prírodnej krajiny v stredoeurópskom meradle.

Národný park Poloniny

Na území Slovenska je deväť národných parkov. Najvýchodnejším z nich je Národný park Poloniny, ktorý sa rozprestiera na ploche 298,05 km² s ochranným pásmom 109,73 km². Jeho územie sa nachádza v katastrálnych územiach obcí **Dara,** Hostovice, **Kalná Roztoka, Klenová,** Kolbasov, Nová Sedlica, Osadné, **Ostrožnica,** Parihuzovce, Pčoliné, Príslop, Runina, **Ruská Volová, Ruské,** Ruský Potok, **Smolník, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Starina,** Topoľa, Ulič, Uličské Krivé, **Veľká Poľana,** Zboj a **Zvala.** Viac ako polovica rozlohy národného parku patrí do stakčínskeho chotára a z tohto dôvodu sa Stakčín pokladá za vstupnú bránu do národného parku a to je tiež dôvod prečo v obci sídli Správa Národného parku Poloniny.

Východnú hranicu národného parku tvorí štátna hranica s Ukrajinou a tiahne sa až k trojhraničnému bodu na vrchu Kremenec. Od tohto bodu ďalej pokračuje smerom na západ až severozápad po štátnej hranici s Poľskom, k prameniskám rieky Udava. Západnú hranicu a časť juhozápadnej hranice predstavujú pramene a dolina rieky Udava, údolie rieky Chotinka smerom k obci Stakčín. Tok rieky Ublianka a štátna hranica s Ukrajinou tvoria južnú a juhovýchodnú hranicu národného parku.

Bol vyhlásený 1. októbra 1997. Vyhlásením národného parku došlo k zvýšeniu stupňa územnej ochrany v jeho vlastnom území a spolu s ochranným pásmom vodárenskej nádrže Starina čiastočne bránia v rozvoji iných odvetví. Najvyšší vrchom je Kremenec (1 207 m n. m.) a nachádza sa na mieste, kde sa stretávajú hranice Ukrajiny, Slovenska a Poľska. Tento vrch je zároveň aj najvyšším vrchom okresu Snina. Momentálne prebieha reforma národného parku, ktorá v praxi znamená presun správy pozemkov na ich území do správy ochranárov.

Obrázok 11 Zoznam národných parkov

Zdroj: https://www.minzp.sk/files/dokumenty/stav-poznatkov-o-narodnych-parkoch.pdf

Rôznorodé abiotické podmienky a veľká horizontálna a vertikálna činnosť územia vytvorili na území okresu podmienky pre pestré spoločenstvá fauny a flóry, z ktorých mnohé sú chránené, vzácne alebo ohrozené. Neživá príroda vytvorila v okrese útvary poskytujúce špecifické biotopy, ktoré sú aj atraktivitami cestovného ruchu.

Na území národného parku sa nachádza 7 národných prírodných rezervácií, z toho 3 sa rozprestierajú na území Ublianskej doliny:

- **NPR Havešová** – leží v katastrálnom území obcí Kalná Roztoka a Stakčínska Roztoka a má výmeru 171,32 ha. Je veľkým prínosom pre vedecký výskum pôvodných lesných spoločenstiev s využitím v lesnom hospodárstve. Zachovali sa tu pôvodné pralesovité bukové porasty s vtrúsenými drevinami, ako sú javor horský, brest horský a jaseň štíhly. Vyskytujú sa tu tiež vtáky, ktoré sú viazané na pralesovité porasty, ako sú sova dlhochvostá, holub plúžik a iné. Vyhlásená bola v roku 1964.
- **NPR Pľaša** – má výmeru 110,80 ha a leží v katastri obce Ruské. Pôvodné prirodzené lesné porasty buka s prímesou javora horského a jarabiny vtáčej zaberajú pohrebeňové svahy a okolie kóty Pľaša (1 162 m n.m.). Významný je výskyt čemerice purpurovej, ktoré je typická pre danú oblasť a patrí k východokarpatským druhom. Územie je hniezdnym biotopom pre ľabtušku vrchovskú a muchárika bielokrkého. Zaznamenaný je takisto výskyt jelenej zveri. Hlavný chrbát je obľúbeným prechodom vlka a rysa. Vyhlásená bola v roku 1967.
- **NPR Pod Ruským (Lúky pod Ruským) –** nachádza sa v katastrálnom území Ruského na ploche 11,14 ha. Prirodzené lúčne spoločenstvá vlhkých podmáčaných lúk až mokradí na nive rieky Cirochy vytvárajú dané územie. Vyskytujú sa tu vysoké byliny močiarnych a mokraďových spoločenstiev, ako sú pichliač potočný, čerkáč obyčajný a iné. Z východokarpatských druhov sa tu vyskytuje klinček bradatý nakopený. Žije tu množstvo ohrozených druhov vlhkomilného lúčneho hmyzu, obojživelníkov, plazov, vtákov a cicavcov. Vyhlásená ako PR bola v roku 1988 a v roku 2002 bola prekategorizovaná na NPR.

Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy - Lokalita svetového dedičstva UNESCO

V okrese Snina sa zachovali najrozsiahlejšie bukové pralesy v rámci Slovenska. Ide však už len o zvyšok oveľa rozsiahlejších bukových pralesov, ktoré ešte v 50. rokoch 20. storočia pokrývali rozsiahle súvislé plochy v Bukovských vrchoch, ako aj na Vihorlate. Mnohé z nich boli vyťažené v rámci štátneho programu likvidácie tzv. prestarnutých lesných porastov. Prevažná väčšina lokalít je navrhovaná na zaradenie do jadrovej zóny slovenských komponentov UNESCO lokality Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy. Dostatočnú výmeru a kompaktnosť má v súčasnosti len prales Stužica, a to hlavne v kontexte nadväzujúcich pralesov na poľskej a ukrajinskej strane. Ostatné pralesy, hoci sú súčasťou výmerovo rozsiahlejších NPR alebo PR, nemajú dostatočnú výmeru a kompaktnosť na dlhodobé/trvalé udržanie si svojich prírodných hodnôt. Ich zachovanie je preto priamo závislé od vhodného manažmentu okolia rezervácií, koncipovaného s cieľom zväčšiť plochu na regeneráciu lesných spoločenstiev v podmienkach bez aktívnych zásahov.

Pôvodná bilaterálna slovensko-ukrajinská nominácia z roku 2007 obsahujúca 10 komponentov bola do súčasnosti rozšírená na multilaterálnu – od roku 2017 je v nej zahrnutých už 12 krajín Európy. Lokalitu svetového dedičstva celkovo tvorí 82 komponentov, ktoré predstavujú európsku sieť bukových lesov v širokom spektre lokalít, ktoré sú súčasťou rozmanitých lesných

spoločenstiev od pobrežia mora v severozápadnej Európe až po hlavné európske horské pásma. V okrese Snina ležia alebo doň zasahujú štyri komponenty Stužica – Bukovské vrchy, Rožok, Havešová a Vihorlat. V zmysle schváleného nominačného projektu by sme vo forme bezzásahového režimu mali chrániť (spolu v okrese Snina a Sobrance) celkovo 5 766 ha územia zaradeného do tzv. jadrovej (A) zóny. Zároveň by sme okolo tejto jadrovej zóny mali citlivo využívať celkovo 13 818,4 ha územia tzv. nárazníkovej (B) zóny, ktorá by mala slúžiť na ochranu a prípadné rozširovanie jadrovej zóny v budúcnosti.

Slovensko okrem iného deklarovalo, že :

- na území zahrnutom do jadrovej zóny budú lesy v bezzásahovom režime aj v zmysle zonácie chránených území, aj v zmysle Programov starostlivosti o lesy,
- v nárazníkových územiach bude dovolené aplikovať len manažment zameraný na podporu alebo zvyšovanie ekologickej stability s využitím prírode blízkeho obhospodarovania lesa,
- vyhlásenie jadrového územia výrazne prispeje k nárastu ochrany lokalít, ktoré boli dovtedy chránené len čiastočne cez jednotlivé prírodné rezervácie

Chránená krajinná oblasť Vihorlat

Územie sopečných vrchov Vihorlat bolo vyhlásené za chránené Vyhláškou MK SSR č.9 z 28. decembra 1973. Rozšírenie sa realizovalo v roku 1999, v tomto rozšírení boli presne stanovené hranice, s celkovou rozlohou CHKO 17 485 ha bez ochranného pásma. CHKO je chráneným územím s druhým stupňom ochrany prírody a krajiny a rozprestiera sa v okresoch Snina, Sobrance, Humenné a Michalovce.

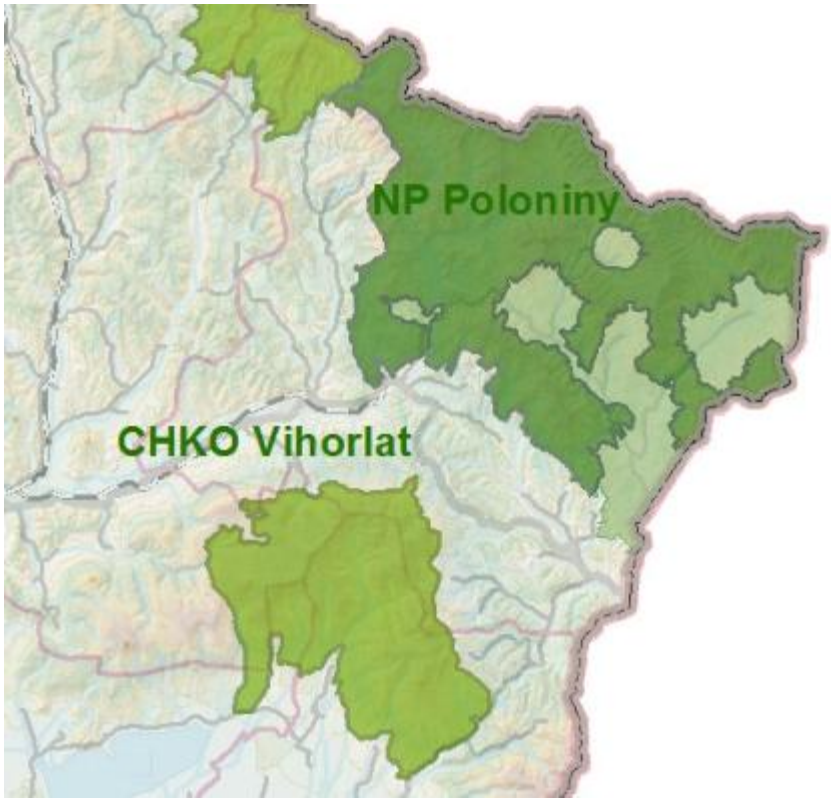
V okrese Snina sa nachádza v katastrálnych územiach obcí Snina, Zemplínske Hámre, **Hrabová Roztoka, Strihovce, Kolonica, Ladomirov a Stakčín**. Takmer stopercentná lesnatosť vlastného územia CHKO a dvojtretinové zastúpenie lesov v jej ochrannom pásme vytvára podmienky na hlavnú hospodársku činnosť – lesné hospodárstvo. Celé územie CHKO je popretkávané značenými turistickými chodníkmi s rôznym bodom prevýšenia.

Zaujímavosťou tohto územia sú aj vihorlatské jazerá, z ktorých najväčšie je Veľké Vihorlatské jazero nazývané Morské oko, patriace medzi najkrajšie prírodné jazerá na Slovensku. Spolu s vrcholom Sninského kameňa tvorí dominantu CHKO Vihorlat. Súčasťou územia je náučný chodník Morské oko - Sninský kameň - Sninské rybníky. Predmetom ochrany je fluviálne rezaná hornatina s hlboko zarezaným rázsochovým reliéfom.

Sninský kameň právom patrí medzi najkrajšie prírodne útvary v celom pohorí Vihorlat. Predstavuje morfologicky výrazný skalný hrebeň s dvoma vrcholovými plošinami. Jedná sa o zvyšky lávového prúdu, ktorý je budovaný andezitmi s doskovitou odlučnosťou a vypína sa nad okolité bukové lesy takmer kolmými stenami do výšky cca 15 až 20 m. Obe plošiny sú oddelené malým sedielkom s turistickým rázcestníkom (červená-modrá-zelená značka). Výstup na plošiny je po železných rebríkoch, pričom obe plošiny sú miestami široké len 5-15 m, dlhé asi 50-80 m. Zo západnej plošiny je prekrásny výhľad na sever a západ – najmä na mesto Snina a hlavný hrebeň Vihorlatu. Z východnej plošiny je zase prekrásny pohľad na východ a juh: na malebné horské jazero – Morské oko, hraničný hrebeň Popričného aj Východoslovenskú nížinu. Z botanického hľadiska je zaujímavý odlišný výskyt rastlín na chladnej severnej a teplej južnej strane vrcholu. Medzi endemity patrí kostrava vihorlatská, ďalej sa tu nachádzajú plamienok alpínsky, rozchodník ročný, zvonček okrúhlolistý a mliečovec alpínsky. Husté a plošne veľmi rozsiahle lesy sú domovom viacerých druhov stavovcov. O všetkých krásach tejto lokality sa možno dočítať na jednotlivých paneloch náučného

chodníka, ktorý vedie z Remetských Hámrov cez Morské oko až na vrchol a potom na Sninské rybníky (alebo opačne). Sninský kameň je od roku 2020 súčasťou PR Vihorlatský prales.

Obrázok 12 Chránené územia v oblasti Ublianskej doliny

Zdroj: https://www.sopsr.sk/cinnost/doc/Mapka_VCHU.jpg

Európske chránené územia NATURA 2000

NATURA 2000 predstavuje sústavu chránených území členských krajín Európskej únie. Jej hlavný cieľ spočíva v zachovaní prírodného bohatstva, ktoré má obrovský význam nielen pre príslušný členský štát, ale predovšetkým pre Európsku úniu ako celok. Rozlišujeme dva typy chránených území, a to chránené vtáčie územia (CHVÚ) a územia európskeho významu (ÚEV). Aj keď sú súčasťou jednotnej siete, predstavujú špecifické kategórie s rozdielnymi cieľmi a manažmentom. CHVÚ sú zakladané na ochranu voľne žijúcich a sťahovavých druhov vtákov, pričom nie sú viazané na osobitný stupeň ochrany (môžu byť vyhlásené aj ako územia s prvým stupňom ochrany; z pohľadu zákona 102 vtedy nejde o osobitne chránené územia). CHVÚ sú chránené územia podľa § 26 zákona č. 543/2002 Z. z**.** o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Platí v nich prvý stupeň ochrany a tzv. zakázané činnosti, ktoré sú vymenované v jednotlivých vyhlasovacích predpisoch. Naopak, ÚEV sú vyhlasované na ochranu biotopov a druhov európskeho významu ako osobitne chránené územia (minimálne s druhým stupňom ochrany).

Chránené vtáčie územia:

- SKCHVU002 Bukovské vrchy – vyhlásené v r. 2008, celková rozloha stanovená vyhláškou je 40932,42 ha (výmera na základe vrstvy GIS ŠOP SR103 je 40908,86 ha)

- SKCHVU035 Vihorlatské vrchy – vyhlásené v r. 2010, celková rozloha stanovená vyhláškou je 48286,26 ha (výmera na základe vrstvy GIS ŠOP SR je 47667,50 ha), z toho v okrese Snina 1976 ha
- SKCHVU011 Laborecká vrchovina – vyhlásené v r. 2009, celková rozloha stanovená vyhláškou je 102813,91 ha (výmera na základe vrstvy GIS ŠOP SR je 102908,1 ha), z toho v okrese Snina 13589 ha

Územia európskeho významu:

- SKUEV0229 Bukovské vrchy – výmera 29 230,78 ha
- SKUEV0378 Beskyd – výmera 5 348,59 ha, z toho v okrese Snina 909 ha
- SKUEV0385 Pliškov – výmera 45,70 ha
- SKUEV0386 Hostovické lúky – výmera 13,36 ha
- SKUEV0209 Morské oko – výmera 16 007,52 ha, z toho v okrese Snina 1 965 ha
- SKUEV0063 Ublianka – výmera 24,92 ha
- SKUEV0234 Ulička – výmera 102,89 ha
- SKUEV0210 Stinská – výmera 1 526,55 ha

Štátna správa ochrany prírody a správa chránených území:

Výkon práva v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v rámci okresu Snina zastrešujú:

- Ministerstvo životného prostredia (ako ústredný orgán štátnej správy vo veciach ochrany prírody a krajiny) priamo, ako aj prostredníctvom svojej odbornej organizačnej zložky, ktorou je Štátna ochrana prírody SR (ŠOP SR) v zastúpení **Správ NP Poloniny (so sídlom v Stakčíne)**, CHKO Vihorlat (so sídlom v Michalovciach) a CHKO Východné Karpaty (so sídlom v Medzilaborciach),
- Slovenská inšpekcia životného prostredia (so sídlom v Košiciach),
- Okresný úrad v Prešove, odbor starostlivosti o životné prostredie, oddelenie ochrany prírody a krajiny a Okresný úrad v Snine, odbor starostlivosti o životné prostredie (ako organizačné zložky patriace pod Ministerstvo vnútra SR).
- Časť kompetencií v zmysle tohto zákona je prenesených **aj na samosprávy.**

Rieky

Hydrogeograficky patrí riešené územie k úmoriu Čierneho mora, do povodia rieky Bodrog. Najdlhšími a najvýznamnejšími vodnými tokmi Ublianskej doliny sú Cirocha a Ublianka, ktoré spolu so svojimi prítokmi odvodňujú dané územie.

Cirocha je ľavostranným prítokom Laborca a má dĺžku 56,6 km. Pramení v Bukovských vrchoch pod Ruským sedlom v nadmorskej výške 765 m n. m., v hraničnej oblasti s Poľskom. Pre vodné toky, ktoré pramenia rovnako ako Cirocha v podhrebeňových častiach Bukovských vrchov v blízkosti slovensko-poľskej štátnej hranice, je z hľadiska typu prameniska charakteristické tzv. pramenné pero horské. Cirocha tečie najprv zo severu na juh, postupne začína priberať menšie prítoky a vlieva sa do Ruskej kotliny. Následne zľava priberá Ruský potok a smeruje na juhozápad. Sprava ďalej priberá Smolník a vteká do vodnej nádrže Starina. Do vodnej nádrže sa vlievajú tiež Stružnica zo severu a Hricov potok zo západu. Pod priehradou tečie Cirocha smerom na juh pozdĺž hranice medzi Bukovskými vrchmi (podcelok Nastaz) a Laboreckou vrchovinou. Zľava

priberá Havrilovec a vstupuje do Beskydského predhoria. Ďalej preteká cez obec Stakčín smerom na juhozápad, kde priberá zľava Trnovec, Oľchovec a Koloničku a z pravej strany Chotinku, nasleduje Kuršina zľava a rieka sa stáča na západ. K ďalším prítokom Cirochy patria Michalcov potok, Saganovský potok, Záhradný potok, Lukov potok, Zvalský potok, Dara, Lieskovec a i.

Obrázok 13 Riečny systém na území Ublianskej doliny

Zdroj: upravené podľa Atlasu krajiny SR

Ublianka tvorí pravostranný prítok vodného toku Už (Uh) na území Ukrajiny. Jej dĺžka je 27,5 km, z toho 21,5 km na území Slovenska a 6 km na území Ukrajiny, kde sa nazýva Ublja. Pramení v Bukovských vrchoch, pod hlavným hrebeňom podcelku Nastaz, v nadmorskej výške cca 640 m n. m. Pre pramennú oblasť Ublianky je charakteristické tzv. pramenné pero pahorkatinné. Vytvára vejár viacerých krátkych prítokov a následne pokračuje južným smerom. Vstupuje do Beskydského predhoria, do podcelku Ublianska pahorkatina, kde prechádza územím obce Kalná Roztoka a priberá ľavostrannú Chmeľnicu a takisto významnejší pravostranný prítok, ktorým je Kalniansky potok. Ďalej preteká cez obec Klenová, tu priberá pravostranný Tapovec a ďalej tečie juhovýchodným smerom. Po sútoku s Volovským potokom začína výraznejšie meandrovať, sprava priberá Luh a viac rozširuje svoje koryto. Priteká na územie obce Ubľa a postupne priberá Savkov potok sprava, Brezovčík zľava a Stežnú sprava. K ďalším prítokom Ublianky patria Klenovský potok, Stavenec, Ladomirovský potok, Široký potok, Rovný potok, Strihovecký potok, Hrabový potok, Kertinovatec, Popov potok, Brusný potok a i. Predtým ako Ublianka vstupuje na Ukrajinu ešte vytvára veľký oblúk. Na území Ukrajiny sa tok výrazne horizontálne vlní, preteká okrajom obce Malyj Bereznyj, v blízkosti ktorej ústi do Uhu (181,7 m n. m.).

Vodárenská nádrž STARINA

Región je zároveň strategickým zdrojom pitnej vody. Na hornom toku rieky Cirocha, na mieste, kde stála bývalá obec Starina, bola v rokoch 1981 až 1988 vybudovaná **vodná nádrž Starina,** ktorá zásobuje pitnou vodou pomerne veľkú časť východného Slovenska (okresy Snina, Humenné, Vranov nad Topľou, Michalovce, Prešov, Košice a Trebišov). S objemom 59,8 mil. m³ vody predstavuje najväčší zdroj pitnej vody v strednej Európe a rozprestiera sa na ploche 240 ha. Jej priehradný múr má výšku 50 m. Z dôvodu zachovania ochranného pásma zdroja pitnej vody nad nádržou, predchádzalo jej výstavbe vysťahovanie siedmich dedín. Išlo o tieto obce: Dara, Ostrožnica, Ruské, Smolník, Starina, Veľká Poľana a Zvala. Na velíne vodnej nádrže je umiestnená regionálna monitorovacia stanica, ktorá je v správe SHMÚ a sleduje kvalitu ovzdušia a chemické zloženie zrážkových vôd. Od roku 1996 je uvedená stanica zaradená do siete Programu pre monitorovanie a hodnotenie diaľkového prenosu znečistenia v Európe (EMEP – Environmental Monitoring Evoluation Programe). Boli zriadené štyri odberné miesta, ktoré sledujú kvalitu vody vo vodných tokoch Cirocha a Stružnica pritekajúcich do vodnej nádrže a kvalitu vody vo vodnej nádrži a v prístupe do úpravne. Na úpravni vody VVS a.s. sa v súčasnosti vykonáva sledovanie vody biomonitoringom.

Napriek existencii kapacitného vodného zdroja v okrese Snina v súčasnosti absentuje vodárenská a kanalizačná infraštruktúra. Z 34 obcí v okrese je len 10 napojených na verejný vodovod (Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Pichne, Snina, **Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce**, **Ubľa**, Ulič a Zemplínske Hámre). Značná časť obyvateľov je zásobovaná z vlastných kopaných studní, ktoré však pre nevyhovujúce odkanalizovanie odpadových vôd v týchto obciach a značné plošné znečistenie, sú z hygienického hľadiska pre pitné účely často nevyhovujúce. Na verejnú kanalizáciu je napojených len 6 z 34 obcí - Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Snina, **Stakčín**, Ulič, Zemplínske Hámre.

2.5 Demografická štruktúra

2.5.1 Obyvateľstvo

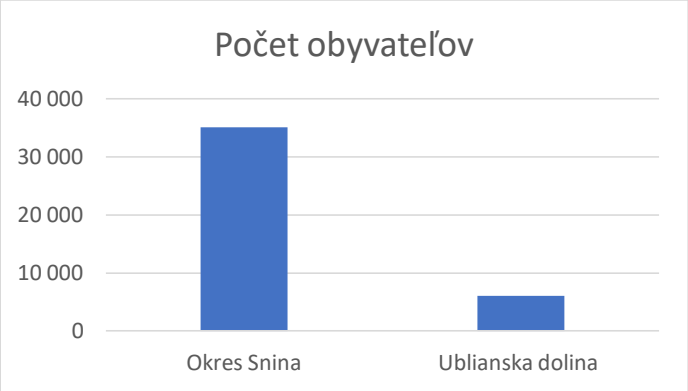
Na území Ublianskej doliny, podľa posledného sčítania obyvateľov v roku 2021, žije 5,94 % obyvateľstva okresu Snina.

Tabuľka 5 Počet obyvateľov v okrese a Ublianskej doline

Názov	Počet obyvateľov	Percento
Okres Snina	35 125	100%
Ublianska dolina	6 101	5,94%

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 3 Porovnanie počtu obyvateľstva v okrese Snina a Ublianskej doliny

Zdroj: vlastné spracovanie

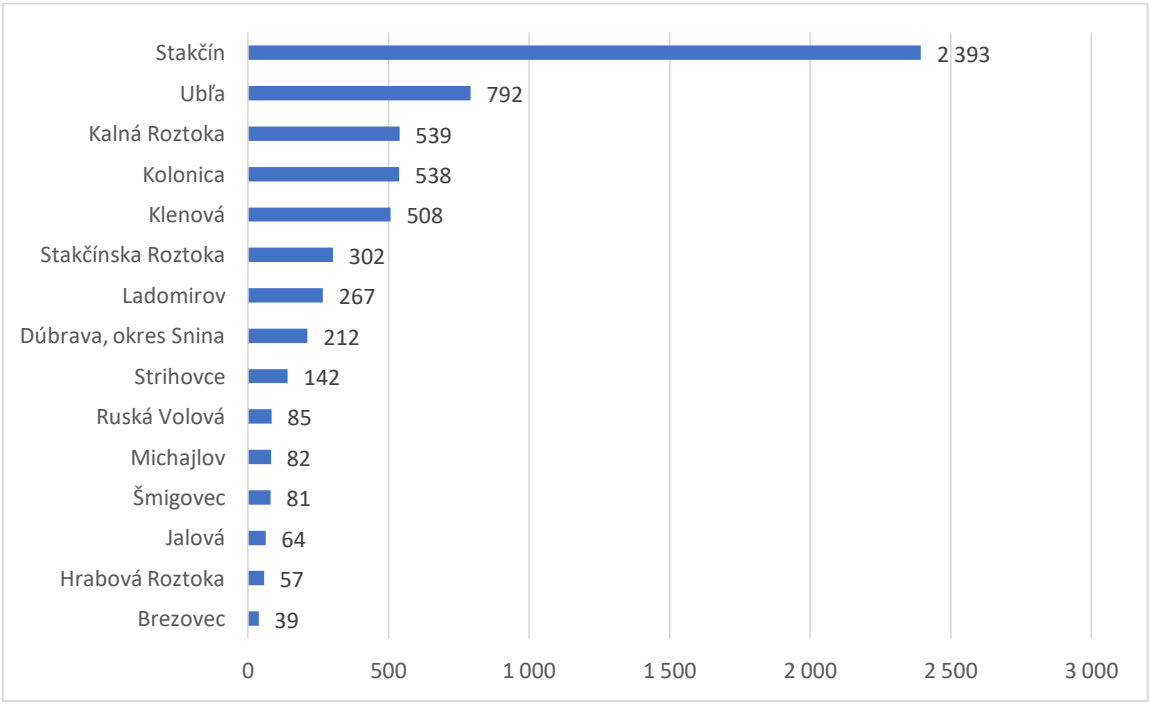
Najväčšou obcou je obec Stakčín, ktorá má 2 393 obyvateľov, a zároveň má najväčšiu rozlohu a hustotu obyvateľstva. Najmenšou obcou doliny je obec Brezovec, ktorá má 39 obyvateľov.

Tabuľka 6 Počet obyvateľov

P.č	Názov obce	Počet obyvateľov
1	Brezovec	39
2	Hrabová Roztoka	57
3	Jalová	64
4	Šmigovec	81
5	Michajlov	82
6	Ruská Volová	85
7	Strihovce	142
8	Dúbrava	212
9	Ladomirov	267
10	Stakčínska Roztoka	302
11	Klenová	508
12	Kolonica	538
13	Kalná Roztoka	539
14	Ubľa	792
15	Stakčín	2 393
	Spolu:	**6 101**

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 4 Počet obyvateľov

Zdroj: vlastné spracovanie

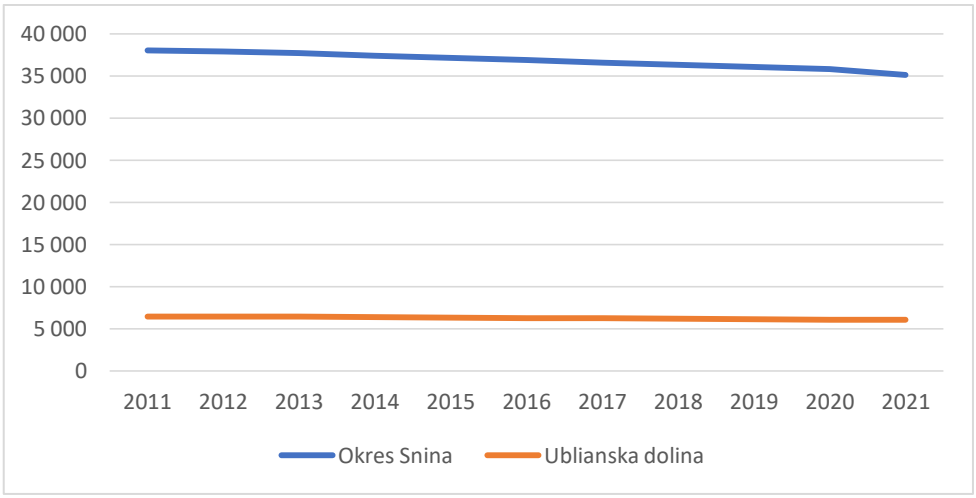
Z dlhodobého hľadiska má vývoj počtu obyvateľov v okrese, doline a obciach pomaly klesajúci trend. Rovnako z hľadiska prirodzeného prírastku je v období rokov 2017 - 2021 zrejmý negatívny vývoj. Napriek negatívnemu trendu vývoja je však stále možné konštatovať, že natalita v sledovanom území bola až do uvedeného obdobia dlhodobo vyššia ako mortalita.

Tabuľka 7 Demografický vývoj

Názov obcí:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Brezovec	48	49	47	42	34	42	39	38	42	43	39
Dúbrava	238	238	232	231	230	226	222	226	220	218	212
Hrabová Roztoka	63	60	60	63	63	65	62	62	59	59	57
Jalová	81	77	75	73	71	66	64	63	64	63	64
Kalná Roztoka	559	568	564	570	581	560	556	543	536	544	539
Klenová	527	538	532	530	517	506	501	508	503	503	508
Kolonica	582	591	590	585	576	567	566	564	556	540	538
Ladomirov	315	309	303	290	275	274	267	260	255	253	267
Michajlov	95	95	98	96	91	87	87	85	86	81	82
Ruská Volová	111	110	107	103	100	99	97	98	97	95	85
Stakčín	2 474	2 457	2 452	2 454	2 439	2 449	2 435	2 431	2 434	2 415	2 393
Stakčínska Roztoka	335	336	333	333	330	336	318	310	306	294	302
Strihovce	146	153	157	159	156	152	153	147	146	145	142
Šmigovec	93	90	90	85	87	88	85	83	79	78	81
Ubľa	805	803	796	794	787	775	782	783	773	774	792
Ublianska dolina spolu:	**6 472**	**6 474**	**6 436**	**6 408**	**6 337**	**6 292**	**6 234**	**6 201**	**6 156**	**6 105**	**6 101**
Okres Snina spolu:	**38 083**	**37 920**	**37 739**	**37 451**	**37 197**	**36 945**	**36 610**	**36 358**	**36 123**	**35 833**	**35 125**

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 5 Demografický vývoj

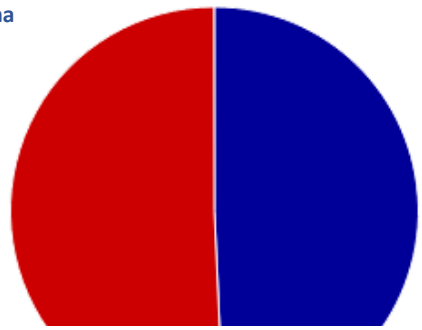
Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 8 Obyvateľstvo podľa pohlavia v okrese Snina

pohlavie	počet	podiel (%)
1.) muži	17310	49.28
2.) ženy	17815	50.72
3.) spolu	35125	

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 5 Obyvateľstvo podľa pohlavia v okrese Snina

Zdroj: *vlastné spracovanie*

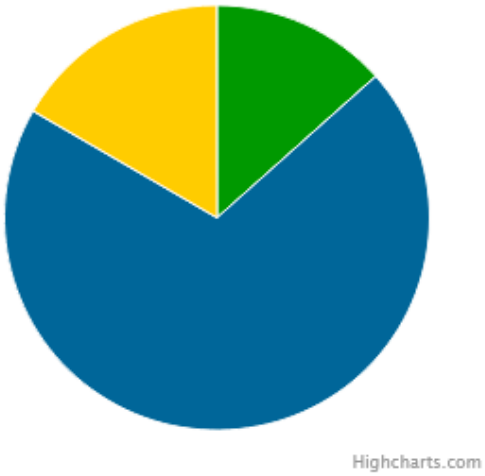
Tabuľka 9 **Obyvateľstvo podľa pohlavia vo vekových kategóriách**

kategória	muži	ženy	spolu	rozdiel (M-Ž)
0 - 4	786	722	1508	64
5 - 9	813	742	1555	71
10 - 14	845	801	845	44
15 - 19	856	853	1709	3
20 - 24	1058	1098	2156	-40
25 - 29	1308	1238	2546	70
30 - 34	1411	1229	2640	182
35 - 39	1401	1269	2670	132
40 - 44	1387	1267	2654	120
45 - 49	1352	1301	2653	51
50 - 54	1238	1180	2418	58
55 - 59	1270	1367	2637	-97
60 - 64	1230	1267	2497	-37
65 - 69	938	1085	2023	-147
70 - 74	693	943	1636	-250
75 - 79	347	588	935	-241
80 - 84	216	504	720	-288
85 - 89	121	268	389	-147
90 - 94	32	76	108	-44
95 - 99	8	17	25	-9
100 a viac	0	0	0	0
spolu	17310	17815	35125	-505

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 10 Základné vekové kategórie v okrese Snina

veková kategóriapohlavie	počet	podiel (%)
1.) **Predproduktívny vek (0-14)**	**4709**	13.41
2.) **Produktívny vek (15-64)**	**24580**	69.98
2.) **Poproduktívny vek (65+)**	**5836**	16.61
3.) **spolu**	**35125**	

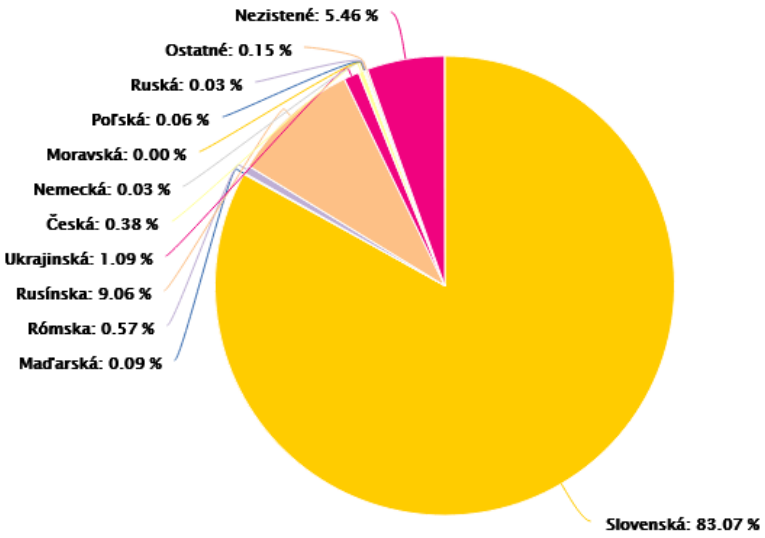

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 11 Národnostné zloženie obyvateľstva

	národnosť	počet	podiel (%)
1.)	Slovenská	29179	83.07
2.)	Maďarská	30	0.09
3.)	Rómská	201	0.57
4.)	Rusínská	3184	9.06
5.)	Ukrajinská	383	1.09
6.)	Česká	134	0.38
7.)	Nemecká	9	0.03
8.)	Moravská	1	0
9.)	Poľská	21	0.06
10.)	Ruská	12	0.03
11.)	Ostatné	54	0.15
12.)	Nezistené	1917	5.46
	Spolu	35125	

Graf 6 Národnostné zloženie obyvateľstva

Zdroj: vlastné spracovanie

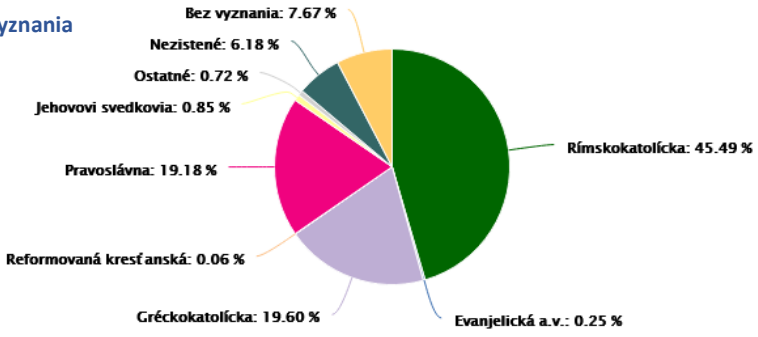
Na území Slovenska je približne 700 obcí s rusínskym obyvateľstvom a 22 obcí, v ktorých tvoria Rusíni viac ako 50 % obyvateľstva. V roku 2021 sa k rusínskej národnosti prihlásilo 63 556 obyvateľov, z okresu Snina 3 526 obyvateľov. Vierovyznaním patria Rusíni najmä k tzv. východnému cirkevnému obradu. Podľa posledného celoslovenského sčítania obyvateľov v roku 2021 sa v rámci Prešovského samosprávneho kraja stali Rusíni minoritou s najväčšou koncentráciou v rámci Slovenska.

Tabuľka 12 Obyvateľstvo podľa vierovyznania

	vierovyznanie	počet	podiel (%)
1.)	Rímskokatolícka cirkev	15977	45.49
2.)	Evanjelická cirkev augsburského vyznania	87	0.25
3.)	Gréckokatolícka cirkev	6886	19.6
4.)	Reformovaná kresťanská cirkev	22	0.06
5.)	Pravoslávna cirkev	6736	19.18
6.)	Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia	300	0.85
7.)	iné	253	0.72
8.)	bez vyznania	2695	7.67
9.)	nezistené	2169	6.18
	Spolu	35125	

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 7 Obyvateľstvo podľa vierovyznania

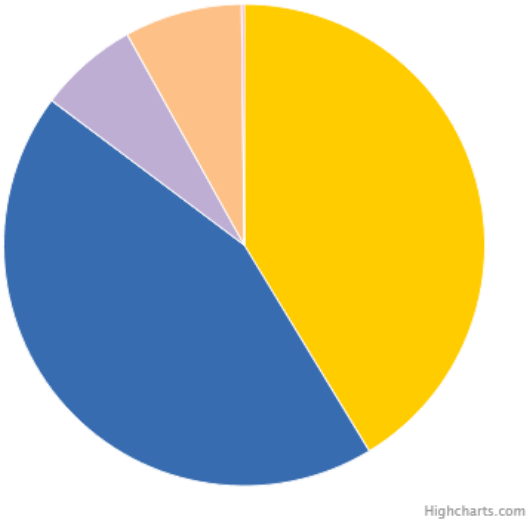

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 13 Obyvateľstvo podľa rodinného stavu

rodinný stav	počet	podiel (%)
1.) slobodný / slobodná	14512	41.32
2.) ženatý / vydatá	15431	43.93
3.) rozvedený / rozvedená	2344	6.67
4.) vdovec / vdova	2779	7.91
5.) nezistené	59	0.17
Spolu	35125	

Graf 8 Obyvateľstvo podľa rodinného stavu

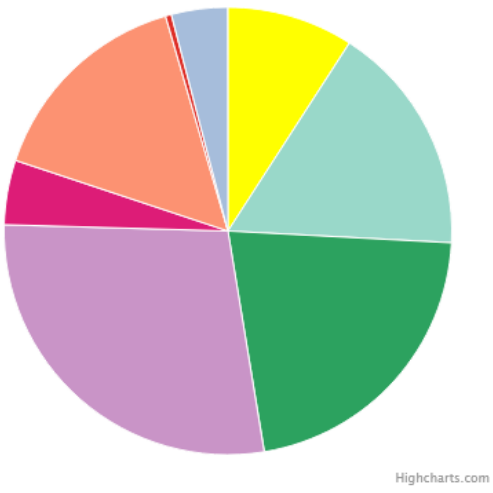

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 14 Obyvateľstvo podľa vzdelania

vzdelanie	počet	podiel (%)
1.) bez vzdelania (osoby 0-14 rokov)	3206	9.13
2.) základné	5874	16.72
3.) stredné odborné učňovské (bez maturity)	7574	21.56
4.) úplné stredné (s maturitou)	9849	28.04
5.) vyššie odborné vzdelanie	1637	4.66
6.) vysokoškolské	5408	15.4
7.) bez školského vzdelania (15+ rokov)	152	0.43
8.) nezistené	1425	4.06
Spolu	35125	

Graf 9 Obyvateľstvo podľa vzdelania

Zdroj: vlastné spracovanie

2.6 Občianska vybavenosť a infraštruktúra

2.6.1 Východisková situácia

Rozvoj občianskej vybavenosti a technickej infraštruktúry je základnou podmienkou, bez ktorej je nemysliteľný ekonomický či sociálny rozvoj regiónu a je podmieňujúcim faktorom ekonomického a sociálneho rozvoja každej obce.

Občianska vybavenosť (OV) predstavuje široký komplex zariadení a účelovo upravených plôch, ktorých cieľom je uspokojovanie najrozmanitejších potrieb obyvateľov všetkých vekových kategórií.

napr. školstvo, športové zariadenia, zdravotníctvo, sociálne služby, kultúrne zariadenia, cestovný ruch, služby, finančné služby, obchody, verejné stravovanie.

Technická Infraštruktúra je infraštruktúrou , ktorá zahŕňa dopravné, energetické, vodohospodárske či telekomunikačné plochy a zaisťuje tým tak plynulý chod územia, respektíve obce. Technická infraštruktúra je faktorom podmieňujúcim alokáciu podnikateľských subjektov a ich prosperitu. Rovnako dôležitý význam má aj z pohľadu obyvateľov, nakoľko determinuje vo významnej miere kvalitu ich života.

Dopravné siete, ich orientácia, technická úroveň a hustota sú podmienky, ktoré sprostredkúvajú vzájomné vzťahy obce so susednými obcami, ale tým i s celým regiónom Polonín. Sú tak aj predpokladom optimálneho teritoriálneho rozdelenia ekonomickej aktivity. Železničná a cestná doprava prepravuje podstatnú časť osôb, nákladov, pretože ostatné druhy dopravy zatiaľ nemajú väčší význam. Dopravná infraštruktúra a služby poskytované v doprave sú neoddeliteľnou súčasťou každodenného života obyvateľov. Zároveň podmieňujú dosahovanie ekonomického rastu, zvyšovanie konkurencieschopnosti a prosperity spoločnosti. Prispievajú taktiež k zvyšovaniu zamestnanosti a sú kľúčovým faktorom pre prílev investícií, rozvoj cestovného ruchu a napomáhajú znižovať disparity medzi regiónmi, mestami či obcami. Kvalitná a funkčná dopravná infraštruktúra je jedným zo základných predpokladov rýchleho rozvoja slovenských regiónov, miest i samotných obcí. Doprava je

teda významným faktorom hospodárstva. Zabezpečuje prepravu surovín z miesta ťažby do miesta spracovania, distribúciu výrobkov do spotrebiteľskej siete a v neposlednom rade dochádzku osôb za prácou a rekreáciou. Vzájomná prepojenosť obcí v rámci mikroregiónu je jedným z dôležitých predpokladov jeho úspešného fungovania. Obce ležia v uzavretej Ublianskej doline, pričom niektoré sú od okresného mesta vzdialené aj viac ako 30 km.

Ublianska dolina trpí podobne ako väčšina vidieckych oblastí Slovenska zlým technickým stavom obecných úradov, kultúrnych domov, domov smútku, ciest, chodníkov, zastaralými sieťami, absenciou ČOV a nedostatkom vyhradených parkovacích miest pre turistov.

Riešenia týchto problémov naznačené v príslušných opatreniach sú finančne veľmi náročné (rádovo v mil. EUR), obce sú malé a majú problémy so spolufinancovaním projektov, preto ich realizácia je a bude pomerne zdĺhavá. Súčasne možno očakávať, že bude závislá od eurofondov, rozvojových programov štátu resp. krajov a že zo strany miestnej samosprávy bude vyžadovaná najmä aktívna spolupráca a iniciatíva.

2.6.2 Občianska vybavenosť

Občianska vybavenosť zabezpečuje funkcie, ktoré sú potrebné pre každodenný život obyvateľov danej obce. Na území Ublianskej doliny je občianska vybavenosť nasledovná:

- **obecný úrad:** Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa
- **matrika:** Klenová, Stakčín, Ubľa
- **zdravotnícke zariadenie:** Stakčín (zdravotné stredisko), Ubľa (zdravotné stredisko)
- **školské zariadenie:** Kalná Roztoka (ZŠ s MŠ), Klenová (ZŠ s MŠ), Kolonica (ZŠ s MŠ), Stakčín (ZŠ s MŠ), Ubľa ((ZŠ s MŠ)
- **kultúrne zariadenie/kultúrne domy:** Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa
- **farské úrady:** Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Stakčín, Šmigovec, Ubľa
- **kostoly:** Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa
- **cintoríny:** Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa
- **domy smútku:** Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Stakčín, Strihovce, Šmigovec, Ubľa
- **turistické informačné centrum:** Ubľa
- **športová infraštruktúra:** Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa
- **ubytovanie:** Kolonica, Ladomirov, Stakčín, Ubľa
- **stravovanie:** Ladomirov, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Ubľa
- **obchody:** Dúbrava, Hrabová Roztoka, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Ubľa

- **Slovenská pošta**: Klenová, Ladomirov, Stakčín, Ubľa
- **Obvodné oddelenie PZ**: Ubľa
- **hasičská zbrojnica:** Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Ubľa
- **dobrovoľný požiarny zbor:** Kalná Roztoka, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Ubľa

ORGANIZÁCIE

- **urbariát:**
  - Urbárska a súkromná spoločnosť Solomon Stanko a spol. (Brezovec)
  - Združenie účastníkov pozemkových úprav Brezovec
  - URBÁRSKA SPOLOČNOSŤ, pozemkové spoločenstvo DÚBRAVA
  - Urbárske pozemkové spoločenstvo Hrabová Roztoka
  - Urbárske, pasienkové a lesné spoločenstvo Kalná Roztoka
  - Urbársko pozemkové spoločenstvo ŠOVB Klenová
  - Lesopoľnohospodárska spoločnosť – pozemkové spoločenstvo JAVORINA Kolonica
  - Pozemkové spoločenstvo Záruba (Kolonica)
  - Pozemkové spoločenstvo ŠPONÁREŇ (Kolonica)
  - Pozemkové spoločenstvo Roveň (Kolonica)
  - Lesné a pasienkové pozemkové spoločenstvo Ladomírov
  - Urbárska spoločnosť pozemkové spoločenstvo Michajlov
  - Urbárska spoločnosť - pozemkové spoločenstvo Ruská Volová
  - Združenie vlastníkov neštátnych lesov DIL - Kuršiny, pozemkové spoločenstvo Stakčín
  - Lesopasienková spoločnosť Rovenky - pozemkové spoločenstvo Stakčín
  - Lesopoľnohospodársko urbárska spoločnosť, pozemkové spoločenstvo Zvala
  - Urbárske a Pasienkové Združenie - Pozemkové spoločenstvo Veľká Poľana
  - Lesopoľnohospodárske urbárske spoločenstvo pozemkové spoločenstvo „Smolník“ so sídlom v Snine
  - Pozemkové spoločenstvo Dara so sídlom v Snine
  - Pasienkové urbárske pozemkové spoločenstvo Ostrožnica so sídlom v Snine
  - Lesopoľnohospodárske a urbárske pozemkové spoločenstvo Ruské
  - Lesopoľnohospodárske urbárske pozemkové spoločenstvo Starina sídlo Snina
  - Pozemkové spoločenstvo Nastas (Stakčínska Roztoka)
  - URBÁRSKA SPOLOČNOSŤ, Pozemkové spoločenstvo ŠMIGOVEC
  - Urbariátna spoločnosť, pozemkové spoločenstvo Ubľa
  - Lesné a pasienkové spoločenstvo - pozemkové spoločenstvo Ubľa
  - Lesopasienkové spoločenstvo Topoliny Ubľa - pozemkové spoločenstvo

- **občianske združenia:**
  - TJ ŠM Dúbrava
  - Základná organizácia Odborového zväzu PŠaV na Slovensku Základná škola s materskou školou - Osnovna škola s materskov školov Kalná Roztoka 169
  - Občianske združenie ľudovej architektúry v územnom obvode Snina (Kalná Roztoka)
  - TJ Lesy Kalná Roztoka

- Občianske Združenie SNAHA KR o.z. (Kalná Roztoka)
- Základná organizácia Jednoty dôchodcov Kalná Roztoka
- ŠK Klenová
- Základná organizácia Odborového zväzu PšaV na Slovensku pri Základnej škole s materskou školou, Klenová 111, 067 72 Klenová
- DO FÉNIX Klenová
- Základná organizácia odborového zväzu PŠaV na Slovensku, Základná škola s materskou školou, Kolonica
- TJ Tatran Kolonica
- Základná organizácia SZZP Kolonica
- TJ Mladosť Ladomirov
- Poľovnícka spoločnosť VYSINA Ruská Volová
- Kultur Fond o.z. (Stakčín)
- Obecný futbalový klub AGRIFOP Stakčín
- Občianske združenie "LADYBUGS" (Stakčín)
- Centrum environmentálnej výchovy Helleborus (Stakčín)
- KVH a strelecký klub Hodošík (Stakčín)
- Klub praktickej kynológie Stakčín
- Občianske združenie Sajsipen
- Čemerica Stakčín
- VEDAS o.z. (Stakčín)
- Lenathan o. z. (Stakčín)
- Výcvikové stredisko motocyklového športu mládeže Stakčín
- Na krídlach do Polonín (Stakčín)
- TJ Yetti Stakčín
- ZO OZ pracovníkov poľnohospodárstva pri Agri-Fop, a.s. Stakčín
- DO FÉNIX Poloniny (Stakčín)
- Slovenský zväz telesne postihnutých, Základná organizácia č. 245 Stakčín
- Základná organizácia Jednoty dôchodcov na Slovensku Stakčín
- Základná organizácia Slovenského zväzu včelárov Stakčín
- Dobrovoľný hasičský zbor Stakčín
- Telovýchovná jednota Mladosť Stakčínska Roztoka
- Roztočné (Stakčínska Roztoka)
- KLUB PRIATEĽOV ZDRAVOTNE POSTIHNUTÝCH - Stakčínska Roztoka, o.z.
- Občianske združenie Rusínsky Holosy (Stakčínska Roztoka)
- POL života na vidieku - Poloninská organizácia lídrov života na vidieku (Stakčínska Roztoka)
- Občianske združenie ,NASTAS, (Stakčínska Roztoka)
- Rusínski Umelci pod Vihorlatom (Stakčínska Roztoka)
- Dobrovoľný hasičský zbor Stakčínska Roztoka
- Základná organizácia Odborového zväzu PŠaV na Slovensku pri Základnej škole s materskou školou Ubľa 120
- Telovýchovná jednota Štátny majetok Ubľa
- PODÁME RUKU (Ubľa)
- Základná organizácia Jednoty dôchodcov Ubľa

- Slovenský poľovnícky zväz, Poľovnícke združenie Rys (Ubľa)

- **nadácie:**
  - Nadácia pre ochranu biodiverzity Karpát (Stakčín)

- **verejnoprospešné organizácie:**
  - CHARITA NÁDEJ, n.o (Stakčín)
  - POLONINY, n.o. (Stakčínska Roztoka)
  - KOSMATEC, n.o. (Ubľa)

- **záujmové združenia právnických osôb:**
  - Agentúra regionálneho rozvoja Poloniny (Stakčínska Roztoka)

- **cirkvi:**
  - Pravoslávna cirkevná obec v Brezovci
  - Pravoslávna cirkevná obec v Dúbrave
  - Pravoslávna cirkevná obec v Hrabovej Roztoke
  - Pravoslávna cirkevná obec v Jalovej
  - Pravoslávna cirkevná obec v Kalnej Roztoke
  - Pravoslávna cirkevná obec v Klenovej
  - Gréckokatolícka cirkev, farnosť Klenová
  - Gréckokatolícka cirkev, farnosť Kolonica
  - Pravoslávna cirkevná obec v Ladomirove
  - Gréckokatolícka cirkev, farnosť Ladomirov
  - Pravoslávna cirkevná obec v Michajlove
  - Pravoslávna cirkevná obec v Ruskej Volovej
  - Pravoslávna cirkevná obec v Stakčíne
  - Gréckokatolícka cirkev, farnosť Stakčín
  - Gréckokatolícka cirkev, farnosť Šmigovec
  - Pravoslávna cirkevná obec v Ubli
  - Gréckokatolícka cirkev, farnosť Ubľa

2.6.3 Dopravná infraštruktúra

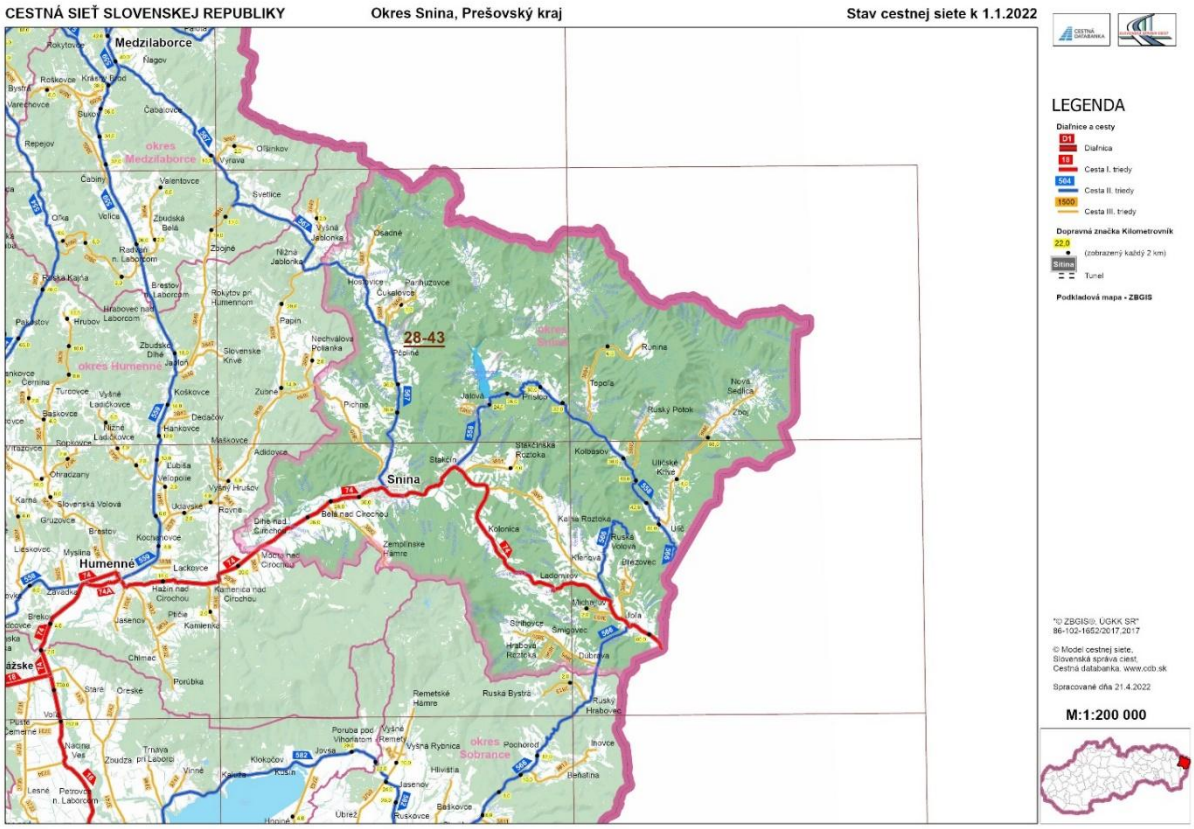
V rámci existujúcej cestnej siete Slovenskej republiky je okres Snina situovaný periférne. Snina spolu s mestami Humenné, Vranov nad Topľou, Prešov a Poprad tvorí hlavnú sídelno-komunikačnú os západo-východného smeru. Humenné je vzdialené 22 km západne, Medzilaborce 47 km severne a na hraničný prechod Ubľa je to 29 km juhovýchodným smerom.

V okrese Snina sa nachádza jeden cestný **hraničný priechod** Ubľa – Malyj Bereznyj (Ukrajina) a dva turistické prechody pre peších Osadné – Balnica a Ruské sedlo – Ustrzyki Gorne (obidva s Poľskom), ktoré sa nachádzajú na území Ublianskej doliny. Technický stav komunikácií oboch turistických prechodov s Poľskom je v súčasnosti nevhodný. Najbližší cestný hraničný priechod na územie Poľskej republiky je Vyšný Komárnik – Barwinek a železničný hraničný priechod Palota –

Lupków. Najbližší cestný hraničný priechod na územie Ukrajiny je Ubľa – Malyj Berezny. Najbližší hraničný priechod pre peších a cyklistov na územie Poľskej republiky predstavuje Ruské sedlo – Roztoki Górne nachádzajúci sa v povodí rieky Cirocha. Bariérový účinok štátnych hraníc s Ukrajinou podstatne zvyšuje i vízová povinnosť medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou tvrdo postihujúca cestovný ruch a ekonomický vývoj v celej oblasti. Územie má v porovnaní s inými oblasťami tri špecifické znaky: mimoriadna hodnota z hľadiska ochrany prírody, prihraničný charakter územia a geografická marginalita.

Na území okresu sa nachádza spolu 193,218 km **pozemných komunikácií**, pričom diaľnice ani medzinárodné cesty sa tu nenachádzajú. Najväčšie zastúpenie majú cesty III. triedy (105,754 km), nasledujú cesty II. triedy (47,676 km), pričom cesty I. triedy tvoria len 39,788 km. Urbanizačnú os okresu Snina tvorí priebežná cesta I/74, do ktorej ústia v severojužnom smere ostatné spojovacie cesty II/556 a III/55916. V koridore cesty I/74 je navrhovaná výhľadová rýchlostná komunikácia Prešov – Ubľa. Cesta III/55916 je v úseku Hostovice - Pčolinné - Snina posledným úsekom severnej západo-východnej prihraničnej trasy, ktorá je navrhnutá na preradenie do ciest II. triedy s výhľadovou kategóriou S-9,5/70.

Obrázok 14 Cestná sieť v území

Zdroj: https://www.cdb.sk/sk/Vystupy-CDB/Mapy-cestnej-siete-SR/Podla-spravcov-CK/Cesty-II-a-III-triedy/PO-SK.alej

Z hľadiska vplyvu vonkajšieho prostredia má na ekonomický rozvoj Ublianskej doliny podstatný vplyv jeho okrajová geografická poloha pri štátnych hraniciach s Poľskom a Ukrajinou. Z hľadiska vytvárania podmienok na zvyšovanie ekonomického potenciálu riešeného územia má mimoriadny význam jeho napojenie na nadradenú dopravnú infraštruktúru na jednej strane a celkový stav dopravnej siete priamo nachádzajúci sa v území. Nosným a praktický jediným komunikačným systémom zabezpečujúcim dopravnú obsluhu územia je cestná doprava. Z hľadiska dopravných väzieb v širšom záujmovom území zahŕňajúcom územie okresu Snina základnú komunikačnú i urbanizačnú sieť okresu tvorí priebežná štátna cesta I/74 v úseku Humenné Stakčín. V peáži s touto cestou vedie cesta II. triedy II/558, ktorá prechádza cez Stakčín, pokračuje údolím Cirochy a končí v obci Ulič. Ďalšia cesta II. triedy v tejto oblasti je II/566, ktorá v okrese Snina prechádza obcami Dúbrava, Ubľa a Ruská Volová, kde cesta končí a jej nevybudovaný úsek smeruje do obce Ulič. K cestám III. triedy patria v Ublianskej doline nasledujúce cestné komunikácie: cesta III/3883 Stakčín – Jalová, cesta III/3891 Stakčín – Stakčínska Roztoka, cesta III/3892 Stakčín – Kalná Roztoka – Klenová – Ubľa, cesta III/3893 Ubľa – Michajlov, cesta III/3894 Ubľa – Brezovec, cesta III/3895 Dúbrava – Šmigovec – Strihovce, cesta III/3896 Šmigovec – Hrabová Roztoka.

Hustota cestnej siete v okrese Snina je 0,24802 km/km^2. Pre porovnanie hodnota celoslovenského priemeru je 0,35999 km/km^2. Hustota cestnej siete na 1 000 obyvateľov je 4,902 km čo je v porovnaní s Prešovským krajom (4,057 km/1 000 obyvateľov) ako aj celým Slovenskom (3,351 km/1 000 obyvateľov) viac. Počet osobných automobilov na km tu predstavuje hodnotu 32,58, čo je v porovnaní s celým Slovenskom (67,76) takmer polovica.

Doprava obyvateľov okrajových oblastí z Pčolinskej a Uličskej doliny je problémová aj z dôvodu riedkych dopravných spojení, ktoré sú krátené v dôsledku nerentabilnosti, teda nízkym

počtom prepravovaných osôb v odľahlých oblastiach. O niečo lepšia dostupnosť je do obcí Ublianskej doliny, ktoré sú na ceste smerom ku hraničnému priechodu Ubľa - Malý Berezný.

Rozhodujúcou úlohou v tomto prípade zohráva dosiahnutá úroveň autobusového, prípadne železničného spojenia s prirodzenými ekonomickými a administratívnymi centrami v rámci príslušného regiónu i štátu i úroveň spojenia s bezprostredne susediacimi obcami zabezpečujúca prirodzených väzieb medzi ich obyvateľmi. Dopravnú obsluhu územia v rámci hromadnej prepravy zabezpečuje autobusová doprava. V porovnaní s minulosťou došlo v 90 rokoch k zhoršeniu dopravnej obsluhy v dôsledku redukcie autobusových spojov. Tento stav je spôsobený celkovým zhoršením ekonomickej a sociálnej situácie v regióne spojenej s nižším počtom obyvateľov dochádzajúcich za prácou do okresného mesta Snina, zložitou hospodárskou situáciou podnikov SAD spôsobenou znížením štátnych dotácií. Sociálnu dostupnosť tejto verejnoprospešnej služby zhoršuje i neustály rast cien cestovného majúci za následok komplikovaný prístup k viacerým trhovým i sociálnym službám predovšetkým pre obyvateľov okrajových obcí.

Obyvatelia majú **autobusovú dopravu** v rámci územia zabezpečenú priebežnými linkami SAD Humenné a inými prepravnými spoločnosťami. Centrálna autobusová stanica, ktorá slúži pre príchody a odchody autobusov do priľahlých obcí, miest Slovenska a medzinárodnej prepravy sa nachádza v meste Snina. Je vybudovaná v rozsahu 9 nástupných stanovíšť. Mestskú hromadnú dopravu v meste Snina zabezpečuje súkromná spoločnosť, pričom mesto na túto činnosť prispieva občanom do 15 rokov a občanom ZŤP v súlade s platným VZN mesta. Tieto dopravné služby využívajú dôchodcovia a hlavne počas školského roka žiaci a študenti základných a stredných škôl.

Okrem cestnej siete majú pre rozvoj územia význam **železničné trate.** Okresom prechádza neelektrifikovaná trať Humenné – Snina – Stakčín. V Humennom sa pripája na medzinárodnú trať Medzilaborce – Humenné – Bratislava – Praha – Dečín, Humenné – Olomouc – Praha, Humenné – Košice – Nagykanizsa, Humenné – Slovenské Nové Mesto – Budapešť. Železničná doprava prechádza v rámci Ublianskej doliny len cez obec Stakčín. V Stakčíne je koncová stanica lokálnej železničnej trate č. 196 z Humenného.

Najbližšie **letisko** regionálneho významu sa nachádza v Kamenici nad Cirochou (okres Humenné). Je vybavené pre civilnú leteckú prevádzku malými lietadlami a vrtuľníkmi. Pre športové účely je využívané letisko Kolonické sedlo (pomenované podľa sedla v Beskydskom predhorí), ktoré sa nachádza v katastri obce Ladomirov na hranici s katastrom obce Kolonica v blízkosti Astronomického observatória. Letisko je prístupné po účelovej komunikácii k hvezdárni situovanej v katastri obce Kolonica. V súvislosti so skvalitnením leteckej turistiky v blízkosti Národného parku Poloniny je potrebné rozšíriť vzletovú pristávaciu plochu letiska a vybudovať infraštruktúrne zázemie v súlade s najnovšími normami a predpismi. Najbližšie letisko medzinárodného významu sa nachádza v Košiciach s dostupnosťou približne dve hodiny. Ďalšie medzinárodné letiská sa nachádzajú v meste Poprad, Sliač a Bratislava. Budúci potenciál má aj letisko v meste Užhorod.

Z hľadiska dĺžky oficiálnych (legalizovaných) **cyklotrás** patrí okres Snina na popredné miesta v Prešovskom kraji. Väčšina cyklotrás je zameraná tematicky a prepája významné turistické body záujmu (drevené chrámy, lesné úzkokoľajky a iné). V okrese sa nachádza 281,5 km značených cyklotrás, niektoré úseky s dĺžkou približne 32 km sú najmä pri magistrálach súbežné, a tak reálna dĺžka oficiálnych cyklotrás je nižšia.

Až 3 z 8 tematických cyklotrás sú medzinárodné (č. 16 – Karpatská cyklistická cesta 65 km, Po stopách Herkula 25 km, Zelený bicykel 52 km), z nich 2 spájajúce Slovensko s Poľskom a Ukrajinou a 1 spájajúca Slovensko len s Ukrajinou (zatiaľ však v teréne vyznačená len na Slovensku).

Zelené cyklotrasy:

- Cyklotrasa Po stakčínskej úzkokoľajke (č. 5891) má celkovú dĺžku 9 km. V rokoch 1913 – 1926 bola v dĺžke takmer 20 km vybudovaná úzkokoľajná železničná trať Stakčín – Strihovce, z ktorej sa dodnes zachovalo viacero zaujímavých technických diel. Na 9 km dlhom úseku Stakčín – Šponáreň, ktorý je značený zelenou značkou, si pozornosť zaslúži najmä sústava 4 mostov z roku 1913 pri Stakčíne a najdlhší vihorlatský kamenný priepust z roku 1917 v lokalite Šponáreň. Na niektorých miestach tohto úseku je trasa priechodná len brodom cez potok.

Červené cyklotrasy:

- Karpatská cyklomagistrála (číslo cyklotrasy: 016) – Cyklomagistrála v dĺžke 64 km začína v Prešove a prechádza Slovenskom, Poľskom, Ukrajinou, Rumunskom a Maďarskom. V regióne Sniny začína v Hostoviciach a cez Pčolinné vedie na Sninské Rybníky pri Snine. Zo Sninských Rybníkov pokračuje po trase bývalej lesnej úzkokoľajky v pohorí Vihorlat cez obce Strihovce a Dúbrava do Uble, kde cez hraničný priechod pokračuje na Ukrajinu.
- Zelený bicykel (číslo cyklotrasy: R61) - Trasa Zeleného bicykla prechádza od Ukrajinskej hranice cez Ubľu, Ladomirov, Kolonicu, Stakčín a ďalej popri vodárenskej nádrži Starina cez vysídlené obce Veľká Poľana a Ruské v Národnom parku Poloniny. Posledný úsek cyklotrasy vedie stúpaním až na slovensko-poľský hraničný bod Ruské sedlo. Jej pokračovaním na území Poľska je cesta smerujúca do obce Roztoki Górne, z ktorej sa vydávajú cyklisti za rôznymi turistickými cieľmi v Bieszczadskom národnom parku.

Modré cyklotrasy:

- Cyklistický chodník ikon (číslo cyklotrasy: 2875) v dĺžke 79 km, má s odbočkami 114 km. Trasa začína priamo v Národnom parku Poloniny v obci Nová Sedlica, kde sa dnes nachádza už iba miniatúra dreveného chrámu sv. Michala Archanjela z roku 1764 (pôvodný chrám bol prevezený do skanzenu v Humennom). Trasa pokračuje cez obec Zboj, kde bol tiež v minulosti drevený chrám (prevezený bol do skanzenu v Bardejovských kúpeľoch). Bicyklom sa ďalej dostanete do Uličského Krivého, kde je miestny chrám dodnes využívaný na bohoslužby. Minulosť viacerých chrámov, ktoré v regióne zanikli, pripomína minigaléria chrámov v Uliči. Z hlavnej cesty si môžete urobiť odbočku ku chrámu v Ruskom Potoku, do Topole a do Jalovej. Od Stakčína trasa pokračuje severným úpätím Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat cez obec Kalná Roztoka, kde uvidíte chrám “v kožuchu”, ktorý je ako jediný drevený chrám omietnutý. Následne sa na bicykli dostanete do obcí Šmigovec a Hrabová Roztoka. Pred záverom vás trasa dovedie ku chrámu v Ruskej Bystrej, ktorý je ako jediný zapísaný v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Jedinečný Cyklochodník ikon končí pri drevenom chráme v obci Inovce.

Žlté cyklotrasy:

- Ruské – Smrekovica – Topoľa, rázcestie (číslo cyklotrasy: 8880) Trasa v dĺžke 12,5 km ide od rázcestia pod obcou Topoľa cez samotnú obec smerom na Runinu, kde pred obcou odbáča vľavo na rozbitú lesnú cestu, po ktorej sa dostanete až do niekdajšej obce Ruské.
- Uličské – Ruská Volova – Kalná Roztoka – Stakčín (číslo cyklotrasy: 8879). Trasa v dĺžke 14,5 km ide od obce Uličské smerom na hranicu s Ukrajinou, no za dedinou odbáča vpravo. V strmšom stúpaní sa napojí na červenú turistickú značku, no pokračuje po nej asi len 1,5 km. Následne

po rozbitej zvážnici pokračuje až do obce Ruská Volová a za ňou sa napája na cyklotrasu Zelený bicykel.

Cyklotrasy sú v správe OZ Kostitras Prešov (cyklotrasa č. 16) a Detskej organizácie Fénix, o. z., územnej organizácie Snina (ostatné cyklotrasy).

Národný park Poloniny má potenciál rozšíriť sieť svojich turistických trás takmer na 400 km. Tie by mohli poskytovať možnosti pre celú škálu aktivít vrátane pešej turistiky, kempovania, cykloturistiky, jazdeckej turistiky, pozorovania vtákov a divej zveri. V rámci projektu „Zlepšenie dostupnosti a mobility v rámci SK-UA cezhraničného regiónu.“ (Karpatská mobilita), ktorý realizuje Prešovský samosprávny kraj, sa vybudujú dva cyklookruhy - na slovenskej strane ide o Poloniny Trail, na ukrajinskej Užanský trail.

Momentálne sa z projektu Poloniny trail identifikoval prvý 90-kilometrový úsek trás, kde sa začalo s výstavbou chýbajúcich a modernizáciou už existujúcich trás. Navrhovaný okruh zahŕňa hlavné atrakcie a scenérie v okolí vodnej nádrže Starina, a zároveň spája väčšinu obcí nachádzajúcich sa v národnom parku s okresným mestom Snina. Prešovský samosprávny kraj už začal s výstavbou prvých dvoch cyklotrás v celkovej dĺžke 23 kilometrov cyklookruhu Poloniny trail – od Stakčína popri vodnej nádrži Starina až po bývalú obec Ruské vo výške 8,5 milióna eur. Ďalšími aktivitami bude zmodernizovanie účelovej komunikácia Ruské – Berestová Poľanka na cyklotrasu s dĺžkou 4,6 km, ktorá spojí Poloniny trail a historickú trasu Porta Rusica na slovensko-poľskom pohraničí. Pozdĺž cyklotrasy v Uliči a Stakčíne sa taktiež vystavajú prvky drobnej infraštruktúry a to inteligentné cyklopríslušky a v Uliči sa vybuduje oddychová zóna. Pripravuje sa aj technická štúdia pre chodník Poloniny s napojením na hraničný priechod Ubľa. Súčasťou projektu bude aj osadenie sčítačov priamo na cyklotrasách, ktoré budú monitorovať nárast cyklistov.

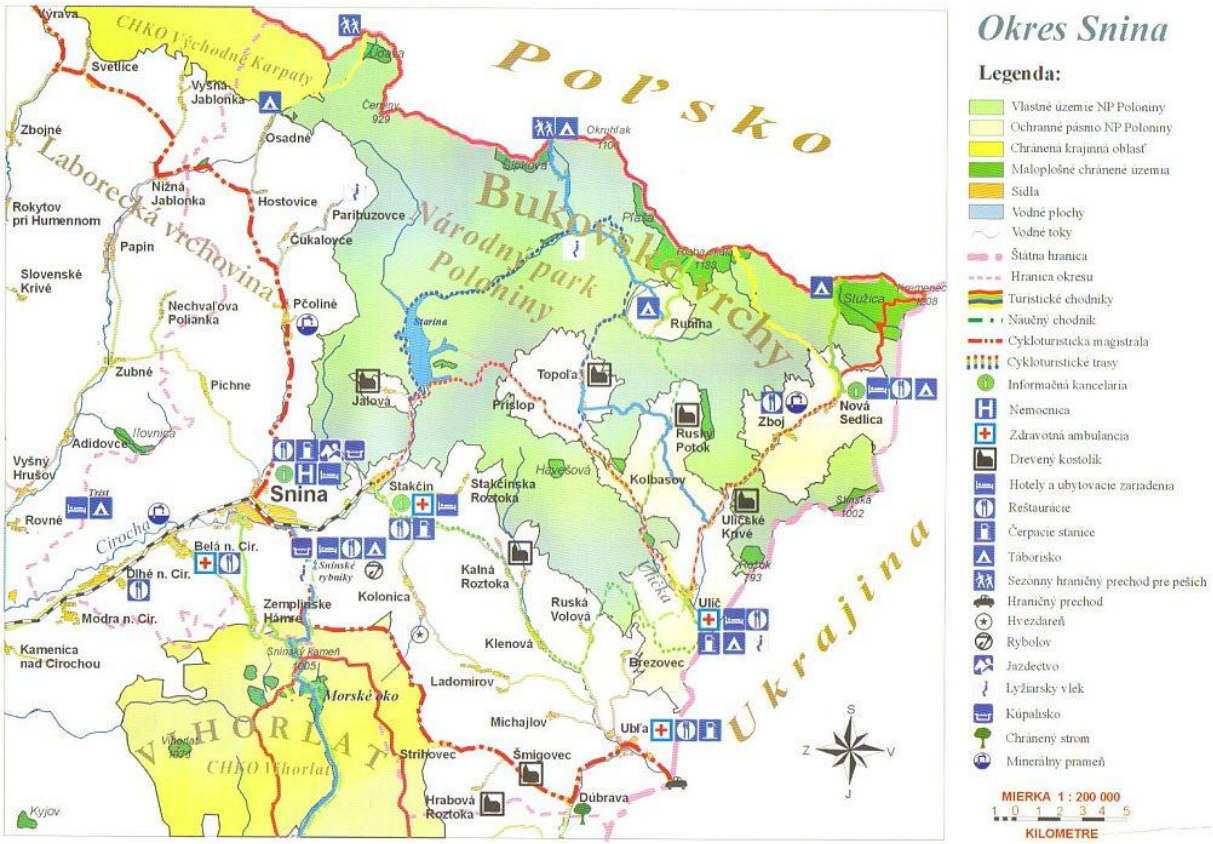
2.7 Cestovný ruch

Cestovný ruch ako odvetvie v sebe integruje zabezpečenie zamestnanosti a ekonomickej aktivity obyvateľov v regióne, zlepšenie infraštruktúry aj zvýšenie atraktivity regiónu ako miesta pre život jeho obyvateľov aj návštevníkov. Všetky uvedené podmienky sú základom rozvoja udržateľného cestovného ruchu, ktorý efektívne zhodnocuje jeho komplexný vnútorný rozvojový potenciál s dôrazom na ekonomickú, sociálnu a environmentálnu udržateľnosť.

2.7.1 Východisková situácia

Ublianska dolina, ako súčasť okresu Snina sa nachádza v Hornozemplínskom regióne cestovného ruchu. Okres aj napriek Národnému parku Poloniny je jeden z najmenej navštevovaných, aj napriek vhodnému prírodnému, kultúrno-historickému potenciálu a turistickým atraktivitám. Je to spôsobené, nedostatočným dopravným spojením a nerozvinutou základnou infraštruktúrou cestovného ruchu, nedostatočné možnosti kde a ako minúť peniaze turistov – a ak existujú – je navyše ťažko ich nájsť, miestne atrakcie a služby nedokážu konkurovať svojou kvalitou, nepostačujúce marketingové a propagačné aktivity, nedostatočná segmentácia trhu a slabé medzinárodné zviditeľnenie Polonín a jedinečných cestovateľských zážitkov, ktoré ponúkajú. Z úrovne štátu je zle nastavená legislatíva cestovného ruchu bez finančného mechanizmu, podmienky pre založenie DMO, nedostatočnou finančnou podporou zo strany štátu pre malé subjekty a minimálnou podporou eurofondov z minulého programovacieho obdobia.

Obrázok 15 Turistická infraštruktúra

Zdroj: https://www.hornyzemplin.sk/sluzby/

Z hľadiska ekonomickej aktivity zohrával región v minulosti významnú úlohu v odvetví baníctva a strojárenskej výroby.

Postupné utlmovanie aktivity v týchto odvetviach bolo jedným z rozhodujúcich negatív z hľadiska rozvoja (postupného úpadku) regiónu. Z pohľadu cestovného ruchu však stále ide o hodnotné industriálne dedičstvo s potenciálom pre tvorbu jedinečnej konkurenčnej výhody okresu na trhu cestovného ruchu. Vzhľadom na sociálno-ekonomickú situáciu v okrese aj stav infraštruktúry a ľudských zdrojov je však nevyhnutný komplexný rozvoj a riešenie nie len potrieb pri tvorbe ponuky pre návštevníkov, ale aj infraštruktúrnych potrieb a podmienok pre rozvoj nadväzujúcich odvetví.

Prínosom nemá byť len zvýšenie priamej zamestnanosti v odvetví cestovného ruchu, ale aj vytvorenie podmienok pre tvorbu nových pracovných miest v oblastiach, ktoré ponúkajú zážitkové produkty/programy pre návštevníkov za účelom udržania a využitia prírodného a kultúrno-historického potenciálu regiónu.

Návštevníci vyžadujú istú úroveň turistickej infraštruktúry. K základnej ponuke patria ubytovacie služby, prístup k vode a hygienickej infraštruktúre, stravovacie služby, informačné služby, dopravné služby a zaistenie bezpečnosti. Návrh infraštruktúry musí byť pripravený citlivo a tak, aby bol zabezpečený čo najmenší dopad na životné prostredie, vizuálna integrita a harmonizácia s prírodným prostredím. Bez ohľadu na veľkosť stavieb by tieto mali odzrkadľovať miestne hodnoty a byť v súlade s potrebami lokality, v ktorej sú umiestnené.

Súčasné rekreačné územné celky sú založené na prepojení viacerých rekreačných priestorov, rekreačných útvarov a turistických cieľov za účelom dosiahnutia vyššieho ekonomického účinku. Nemusí ísť vždy o súvislé rekreačné územie. Jednotlivé rekreačné priestory môžu byť od seba vzdialene a navzájom prepojené dopravou. Prírodné hodnoty – vodná nádrž Zemplínska šírava, Domaša vhodné klimatické podmienky pre rozvoj cestovného ruchu.

Využitie blízkeho letiska v Kamenici pre rozvoj športového lietania v rámci regiónu, s napojením na letiská v rámci Slovenska a aj prepojenie na zahraničie a využitie pre cestovný ruch i využitie vidieckeho turizmu. K najviac uplatňovaným formám dynamickej turistiky patrí pešia turistika.

2.7.2 Legislatíva a strategické dokumenty cestovného ruchu

S nadobudnutím platnosti Lisabonskej zmluvy v decembri 2009, ktorá položila právny základ pre európsku politiku cestovného ruchu, vzrastal aj význam cestovného ruchu v rámci EÚ, ktorá má možnosť v tomto odvetví podporovať, koordinovať a dopĺňať činnosti členských štátov.

Na základe uvedeného aj SR realizuje svoju vlastnú politiku cestovného ruchu prostredníctvom legislatívy, ktorá je schvaľovaná na úrovni štátu a samospráv. Základným vnútroštátnym legislatívnym rámcom v oblasti podpory cestovného ruchu je Zákon č. 91/2010 o podpore cestovného ruchu. Je potrebné spomenúť aj iné zákony, ktoré sa dotýkajú oblasti v CR: Zákon č. 539/2008 o podpore regionálneho rozvoja, Zákon č. 336/2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov, Zákon č. 170/2018 Z. z. Zákon o zájazdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu, Zákon č. 513/1991 Zb. – Obchodný zákonník, Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní, Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník, Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach.

V rámci nadrezortných legislatívnych a iných dokumentov je nutné spomenúť programové vyhlásenie vlády na roky 2020 – 2024, ktoré je základom pre ďalšiu tvorbu a novelizáciu legislatívnych aktov v oblasti cestovného ruchu. V programovom vyhlásení vlády sa vláda SR v oblasti cestovného ruchu zaviazala: *„Aktívnou medzirezortnou koordináciou taktiež sústredí podporu regiónov s vysokým*

a málo využitým potenciálom pre cestovný ruch. Domáci cestovný ruch považuje za jeden z najdôležitejších pilierov udržateľného rastu regionálnych ekonomík, ktorý významne zlepšuje kvalitu života obyvateľov najmenej rozvinutých regiónov. Výraznou investičnou pomocou, marketingovou podporou, odbyrokratizovaním inovatívnych rozvojových aktivít, podstatným zlepšením dopravnej dostupnosti a špecifickými motivačnými opatreniami pre obyvateľov štát vykreuje silné turistické regióny z najmenej rozvinutých a vyľudňujúcich sa regiónov.“

Cestovný ruch má interdisciplinárny charakter. Pojať celý systém cestovného ruchu v prepojení možnosti využitia jeho potenciálu v podmienkach Ublianskej doliny na širšie okolie je komplexne a vyčerpávajúco rozpísaný v týchto strategických dokumentoch:

- Stratégia rozvoja cestovného ruchu destinácie Horný Zemplín
- Akčný plán rozvoja okresu Snina 2019-2023
- Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom pre programové obdobie 2014–2020
- Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030
- Manažmentový plán Národného parku Poloniny
- Rozvojový koncept Aevis n. o. pre trvaloudržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina
- SLOVAKIA CATCHING – UP REGIONS (Odomknutie endogénneho potencionálu cestovného ruchu Národného parku Poloniny a okresu Snina)
- SLOVAKIA CATCHING – UP REGIONS Projekt turistického chodníka Poloniny Trail posun vpred
- Inventarizácia kultúrneho dedičstva v okresoch Snina a Sobrance

Tieto dokumenty uvádzajú podrobnú analýzu, štatistiku územia a návrhovú časť. Nižšie predložený opis zachytáva iba vybrané témy z týchto dokumentov a nové postrehy, ktoré autori vnímajú ako mimoriadne dôležité, aktuálne a potrebné v prepojení na požiadavky územia s čerpaním eurofondov a štátnych dotácií prostredníctvom ministerstiev.

Dokumenty sa zaoberajú trvalo udržateľným a praktickým využívaním prírodného a kultúrneho dedičstva okresu a predstavujú usmerňujúce dokumenty pre trvalo udržateľný rozvoj, ak by bol plne financovaný a personálne vybavený. Voľno organizovaný sektor cestovného ruchu nie je trvaloudržateľný.

2.7.3 Pôsobnosť právnických osôb v cestovnom ruchu

Plnenie úloh v cestovnom ruchu zabezpečujú:

a) ministerstvo,
b) vyššie územné celky,
c) obce,
d) krajské organizácie cestovného ruchu (ďalej len „krajská organizácia“),
e) oblastné organizácie cestovného ruchu (ďalej len „oblastná organizácia“),
f) turistické informačné centrá.

Ústredným orgánom štátnej správy pre cestovný ruch je podľa § 8 ods. 1 písmeno n) zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov **Ministerstvo dopravy a výstavby SR**. V rámci medzirezortnej spolupráce je jedným z

kľúčových partnerov Ministerstvo kultúry SR, najmä vo väzbe na kultúrne dedičstvo (hmotné, nehmotné, hnuteľné, nehnuteľné), miestnu a regionálnu kultúru, umenie, kultúrnu infraštruktúru, kultúrny priemysel, médiá či agendu Európskych hlavných miest kultúry. Dôležitým partnerom je i Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR s kompetenciami prioritne v oblasti športu (športová infraštruktúra, turistika a i.), formálneho vzdelávania, vedy a výskumu. Problematika hospodárenia, pestovanie plodín, lesné hospodárenie, spracovanie dreva, chov zvierat, poľovníctvo, rybolov, ako aj rozvoj vidieka je agendou Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. Mnohé procesy a postupy uplatňované v súčasnosti majú svoj základ v postupoch príznačných napríklad pre tradičnú kultúru s potenciálom využitia pre vidiecky turizmus či agroturizmus. Ministerstvo životného prostredia SR je ústredným orgánom štátnej správy pre oblasť ochrany prírody a krajiny. Dôležitým partnerom a metodickým gestorom v oblasti regionálneho rozvoja, čerpania štrukturálnych fondov ako aj poskytovania metodiky pri integrovanej územnej stratégii je Ministerstvo investícii, regionálneho rozvoja a informatizácie SR. Podpora malého podnikania a stredného podnikania, ktoré súvisí s celým spektrom služieb, je v gescii Ministerstva hospodárstva SR. Oblasť zahraničných vzťahov a jednotnú prezentáciu SR v zahraničí (vrátane činnosti slovenských inštitútov) má v kompetencii Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a štátna rozpočtová organizácia Slovakia Travel.

Krajská organizácia cestovného ruchu Severovýchod Slovenska, ktorá v kraji realizovala poznávaciu kampaň Legendárium (v okrese Snina bol legendou čert Belzebub, legenda o Sninskom kameni) a tiež osadila v okrese Snina tzv. hnedé navigačné tabule na označenie turistických cieľov (Kaštieľ Snina, Sninské rybníky a Krypta Osadné). Ďalšie takéto tabule osadila organizácia Karpatské drevené cerkvi, n. o. (Topoľa drevený chrám a židovský cintorín, **drevené chrámy Hrabová Roztoka a Šmigovec**) a Správa NP – Poloniny (NP Poloniny a Sninský kameň).

Oblastná organizácia cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš (OOCR HZHŠ) v regióne pôsobí od roku 2012 a zastrešuje 5 okresov (Vranov nad Topľou, Stropkov, Medzilaborce, Humenné a Sninu). OOCR má 31 členov z toho 6 z okresu Snina**.** Z Cirošskej doliny: mesto Snina, obec Zemplínske Hámre a podnikateľský subjekt DRZ – Vihorlat – Rybníky**,** z Uličskej doliny obce Nová Sedlica, Ulič, Runina. Aj napriek tomu, že organizácia je personálne a finančne podhodnotená a má obsiahnuť územie 5 okresov má za sebou množstvo propagačných a marketingových kampaní a realizáciu menších projektov. Úspešným projektom je mobilná aplikácia Horného Zemplína. Je potrebné hľadať iné zdroje na financovanie personálnych kapacít pre destinančný manažment. Prípadne vytvoriť samostatnú DMO pre potreby destinácie Poloniny.

V štyroch územiach samospráv (Nová Sedlica cez ŠOP SR, Snina, Zemplínske Hámre a **Ubľa**) sú zriadené turisticko-informačné centrá (TIC), tri z nich (Nová Sedlica, Snina a Zemplínske Hámre) fungujú zatiaľ iba sezónne. Turistické informačné centrum v RO Sninské rybníky, prevádzkuje AEVIS, n. o. Ponúka informácie pre turistov a cykloturistov, mapy, výrobky a suveníry od miestnych výrobcov, služby sprievodcov a požičovňu elektro bicyklov. Počas sezóny je otvorené od utorka do nedele: od 8,00 do 16,00 a pred a po sezóne otvorené len v sobotu a nedeľu. TIC Zemplínske Hámre poskytuje zaujímavé informácie o CHKO Vihorlat, nachádza sa pri kameňolome, kde zároveň zabezpečuje vstup do samostatnej expozície baníctva, zriadenej v replike štôlne pod kameňolomom. V prípade záujmu je možné absolvovať aj prehliadku Hámorského náučného chodníka. Centrum je otvorené počas celého týždňa, aj počas štátnych a cirkevných sviatkov.

Personálne kapacity samospráv pre riadenie cestovného ruchu sú koncentrované v týchto informačných centrách.

Vymedzenie územia:

Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 vymedzuje územie okresu do 4 zón:

- zóna 1 – Poloniny,
- zóna 2 – Poloniny okraj (obce ležiace okolo Polonín),
- zóna 3 – Snina – Poloniny vstup,
- zóna 4 – ostatné obce ležiace pri Východných Karpatoch alebo na západe či juhu okresu.

V rámci Ublianskej doliny sa v zóne 1 – Poloniny nachádza len obec Jalová. Obce Brezovec, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka a Ubľa patria do zóny 2 – Poloniny okraj. V zóne 4 – ostatné ležia obce Dúbrava, Hrabová Roztoka, Michajlov, Strihovce a Šmigovec.

2.7.4 Strategické ciele

Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 vymedzuje 3 strategické ciele.

- Strategický cieľ 1 Skvalitniť využitie potenciálu v destinácií Poloniny
- Strategický cieľ 2 Zefektívniť úroveň destinačnej spolupráce a partnerstva na území destinácie Poloniny
- Strategický cieľ 3 Zlepšiť imidž cestovného ruchu, povedomie o destinácií Poloniny a atraktivitách

2.7.5 Produkty cestovného ruchu

Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 definuje 4 základné produkty cestovného ruchu:

1) UNESCO pamiatky a prírodné krásy Polonín a Vihorlatu
2) Rusínske tradície v destinácii Poloniny
3) Tradičné produkty a výrobky destinácie Poloniny
4) Po stopách histórie v destinácii Poloniny

Tabuľka 15 Produkty cestovného ruchu

UNESCO pamiatky a prírodné krásy Polonín a Vihorlatu	Rusínske tradície v destinácii Poloniny
• Karpatské bukové pralesy (UNESCO) • Drevený chrám Ruská Bystrá • NP Poloniny – Park tmavej oblohy • CHKO Vihorlat – Morské oko • Jazero Beňatina v okrese Sobrance • Široká sieť peších chodníkov • Široká sieť cyklotrás	• Zvyky, tradície a súčasná kultúra Rusínov • Rusínsky jazyk • Folklórne súbory (Ulič, Stakčín) • Folklórne festivaly • Kultúrne akcie
Tradičné produkty a výrobky destinácie Poloniny	**Po stopách histórie v destinácii Poloniny**
• Zvyky, tradície • Originálne produkty • Oživenie remesiel • Kultúrne akcie (jarmok)	• História • Tradície a zvyky východného obradu • Vojenské cintoríny • Drevené chrámy • Kultúrne akcie (Veľká noc, Vianoce)

Zdroj: Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030

Podľa Rozvojového konceptu pre trvalo udržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina (2018) je najnavštevovanejšou lokalitou v záujmovom území Národný park Poloniny. Podľa Štatistického úradu SR je počet návštevníkov aj počet prenocovaní v okrese Snina dlhodobo nízky, domáci návštevníci tvoria cca 77 % celkových návštevníkov oblasti.

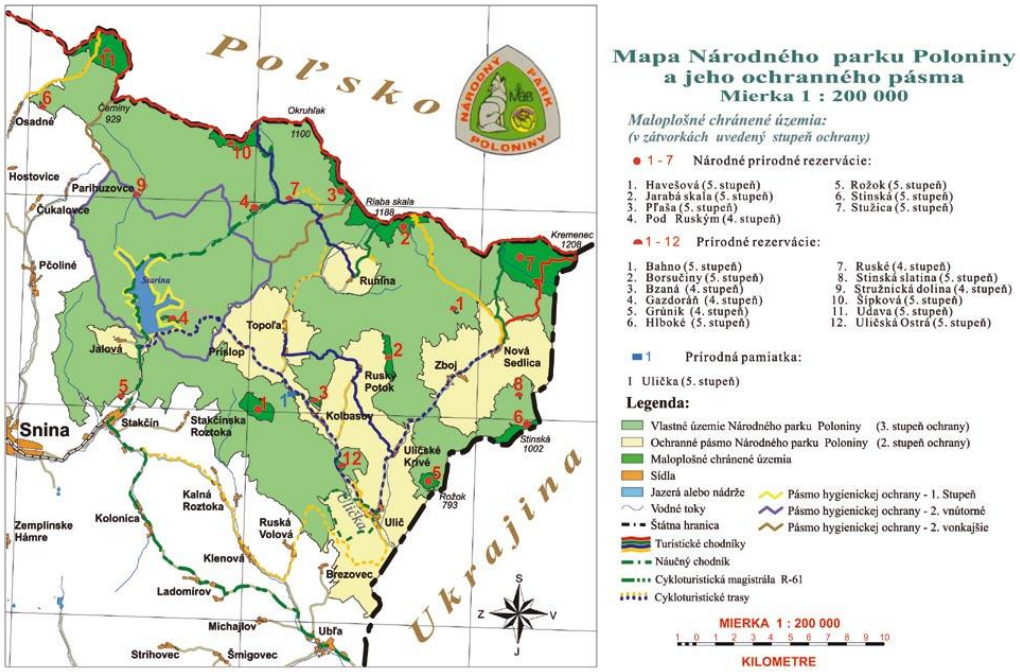
Medzi najčastejšie dôvody nízkej návštevnosti záujmového územia je podľa Rozvojového konceptu pre trvalo udržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina (2018) uvádzaná značná vzdialenosť (odľahlosť) a s ňou súvisiaca zlá dostupnosť individuálnou alebo verejnou dopravou, nedostatočné služby a ich slabá úroveň a chýbajúca a nevyhovujúca infraštruktúra v regióne. Faktom pritom je, že región sa dlhodobo vyľudňuje, mladí a aktívni ľudia odchádzajú, a tak je na území nedostatok pracovných síl a potenciálnych podnikateľov pre chýbajúce ubytovacie kapacity. Pre podnikateľov a investorov je limitom okresu Snina nízka kúpna sila obyvateľstva, značná odľahlosť a dopravná vzdialenosť, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, demotivujúce podnikateľské prostredie a celkovo absencia dlhodobej vízie rozvoja regiónu. V obciach nezostal na podnikanie dostatočný ľudský potenciál. Šikovní ľudia v produktívnom veku buď už v regióne podnikajú, alebo z regiónu odišli a ich návrat späť je neistý. Nedostatočná je aj verejná technická infraštruktúra (ako napr. vodovod, kanalizácia či internetové pokrytie), čo znižuje kvalitu života miestnych ľudí a bráni tiež rozvoju trvalo udržateľného cestovného ruchu.

2.7.6 Atrakcie cestovného ruchu

Národný park Poloniny

Nachádza sa v severovýchodnej časti Slovenska, na hraniciach s Poľskom a Ukrajinou. S týmto územím susedia Bieszczadzki Park Narodowy v Poľsku a Užanskij nacionaľnij prirodnij park (ukr. Ужанський національний природний парк) na Ukrajine. Národný park Poloniny bol vyhlásený 1. októbra 1997. Práve na území tohoto národného parku je najvyššia koncentrácia prírodných lesov (pralesov) na Slovensku. Na ich ochranu bolo doteraz vyhlásených 6 národných prírodných rezervácií (Stužica, Jarabá skala, Rožok, Pľaša, Havešová a Stinská). Pre územie národného parku sú tiež charakteristické horské lúky – poloniny, ktoré sa nachádzajú na hlavných hrebeňoch vrchov.

Obrázok 16 Mapa Národného parku Poloniny

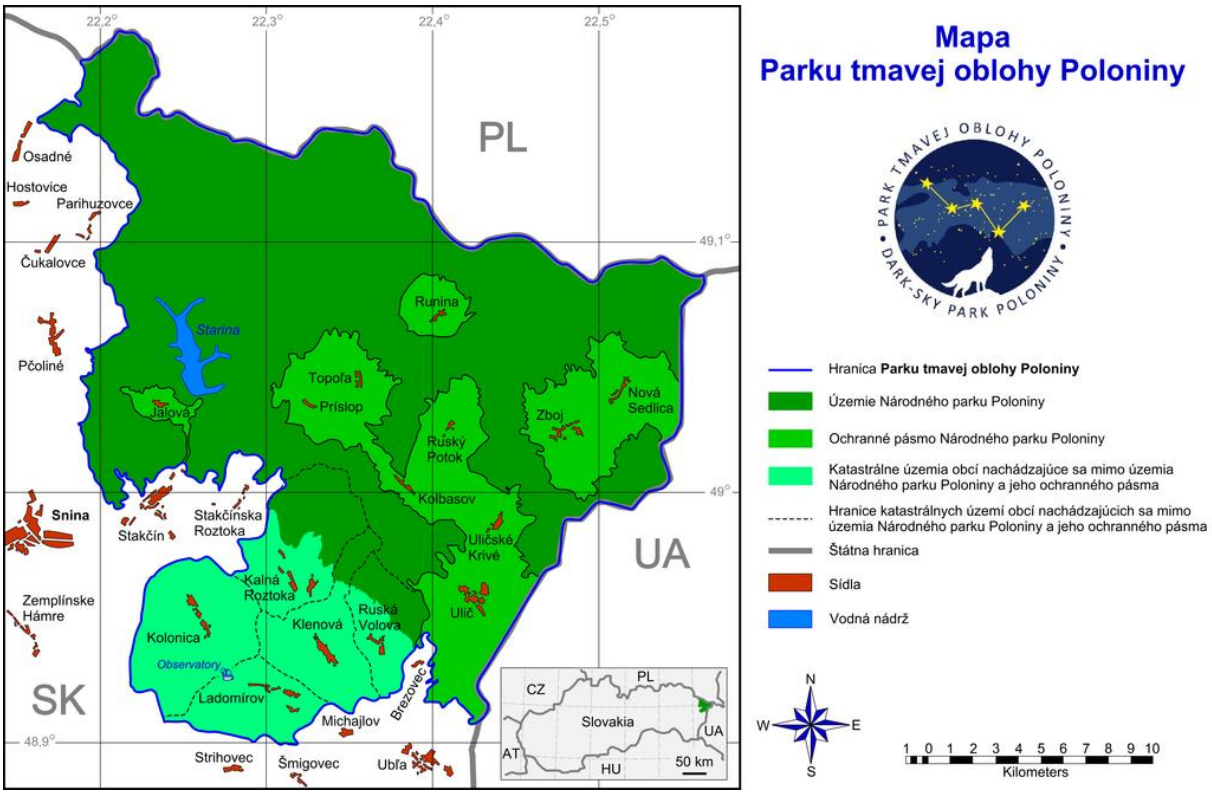
Zdroj: https://nppoloniny.sopsr.sk/wp-content/uploads/2018/02/Mapa-NP..png

Park tmavej oblohy Poloniny

Pomerne veľká výmera chránených území a takmer žiadna priemyselná činnosť (okrem mesta Snina) vytvárajú výborné podmienky aj na využitie tzv. tmavej oblohy (oblohy s nízkym svetelným znečistením). V roku 2010 bol preto vyhlásený Park tmavej oblohy Poloniny s celkovou výmerou 48 519 ha. Jeho územie je vymedzené samotným územím NP Poloniny (29 805 ha), jeho ochranným pásmom (10 973 ha) a katastrálnymi územiami obcí Kolonica, Ladomirov, Kalná Roztoka, Klenová a Ruská Volová (7 741 ha). Park je najtmavším miestom Slovenska, kde je nočná obloha zachovaná takmer vo svojej prírodnej podobe. Podobných miest je v civilizovanom svete v súčasnosti veľmi málo. NP Poloniny, na území ktorého sa Park tmavej oblohy Poloniny nachádza, sa okrem iného vyznačuje tým, že má výnimočne malú hustotu osídlenia. Aj vďaka tomu je na jeho území mimoriadna koncentrácia endemických a ohrozených druhov rastlín a živočíchov. Parkom tmavej oblohy prechádza 49. rovnobežka. Spravuje ho Vihorlatská hvezdáreň v Humennom (zriadená PSK)

prostredníctvom detašovaného pracoviska – Astronomického observatória a planetária v Kolonickom sedle . Počas roka organizuje najmä vzdelávacie podujatia (napr. pozorovania nočnej oblohy) pre žiakov, študentov a širokú odbornú aj laickú verejnosť. Pri vodnej nádrži Starina je umiestnená informačno-propagačná tabuľa „Park tmavej oblohy Poloniny", je prvá z informačných tabúľ v oblasti, ktoré majú informovať návštevníkov o Parku tmavej oblohy a o problematike svetelného znečistenia. Na hlavných prístupových cestách sú takisto umiestnené informačné tabule o Parku tmavej oblohy. Informácie sú zverejnené aj v miestnych a okolitých informačných strediskách, na webovej stránke Parku tmavej oblohy Poloniny a na webových stránkach zúčastnených partnerských organizácií.

Obrázok 17 Mapa Parku tmavej oblohy Poloniny

Zdroj: https://nppoloniny.sopsr.sk/wp-content/uploads/2018/02/Mapa-Park-tmavej-oblohy-Poloniny.png

Turistika

Turistika v Poloninách nemá dlhú tradíciu. Prvý zdokumentovaný pochod do tohto územia uskutočnil ukrajinský básnik a cestovateľ Jakiv Holovackyj v roku 1839. Svoje zážitky opísal v reportáži „Listy z neznámej krajiny L.". V poľskom „Ilustrovanom sprievodcovi po Haliči" z roku 1914 nachádzame prvé opísané turistické trasy do Ruského cez Roztoky Górne a z poľskej Wetliny na Riabu skalu. Konštatuje, že turistický ruch je tu veľmi slabý a v lesoch je veľa zveriny. Z turistického sprievodcu po Československu z roku 1937 sa dozvedáme o existencii prvého turistického chodníka v dnešných Poloninách. Začínal a končil na Zakarpatskej Ukrajine, avšak časť jeho trasy viedla po slovenskej hranici hrebeňom Stinskej. Nové usporiadanie Európy po druhej svetovej vojne spôsobilo zánik tohto turisticky atraktívneho chodníka. Prvý turistický chodník na území NP Poloniny bol vyznačený až v roku 1971, a to na trase Nová Sedlica – Kremenec – Riaba skala – Nová Sedlica, v roku 1991 bol predĺžený cez Ruské sedlo do Olšinkova. V roku 1989 boli vybudované TZCH Runina –

Ďurkovec a Nová Sedlica – Riaba skala. Po vyhlásení NP Poloniny bola sieť TZCH rozšírená o TZCH Osadné – Balnica, Nová Sedlica – Čierťaž, Uličské Krivé – Ruský Potok – Topoľa, Runina – Ruské – Ruské sedlo, Runina – Tri studničky.

Náučné chodníky a lokality

- Geologická náučná lokalita „Dara“ (v katastri obce Stakčín)

Turistické chodníky:

Hrebeňom Poloninských Karpát (červený)

Chodník začína v najvýchodnejšej obci na Slovensku – Novej Sedlici (416 m n.m) a vedie cez NPR Stužica na Kremenec (1210 m n.m.), kde sa stretávajú hranice Slovenska, Poľska a Ukrajiny. Odtiaľto pokračuje po hlavnom hrebeni Bukovských vrchov cez vrcholy Kamenná lúka (1201 m n.m.) – Riaba skala (1167 m n.m.) – Pľaša (1162 m n.m.) – Ruské sedlo (797 m n.m.) – Černiny (929 m n.m.) – Balnicu (712 m n.m.) a končí v Lupkovskom sedle.

Chodník Ruskou cestou (modrý)

Chodník začína v najvyššie položenej obci v regióne Sniny a celého Zemplína – v Runine (560 m n.m.) a vedie cez zaniknuté obce Smerekovica (550 m n.m.) a Ruské (510 m n.m.). V obci Ruské pokračuje po trase starej obchodnej cesty z Uhorska do Haliče známej pod názvom Ruská cesta (Porta Rusica) na hraničný turistický priechod Ruské sedlo (797 m n.m.) Odtiaľto je možné po žltej značke pokračovať do Poľska do mestečka Cisna.

Chodník ikon (modrý)

Chodník začína v obci Uličské Krivé (280 m n.m.), pri drevenej cerkvi z roku 1718 a vedie popri kaplnke mnícha Ihnatija cez Sedlo pod Vežou (500 m n.m.) do obce Ruský Potok (443 m n.m.) k drevenej cerkvi z roku 1740. Pokračuje cez Sedlo pod Kýčerou (660 m n.m.) do obce Topoľa (393 m n.m.) k pomníku A. Duchnoviča a končí pri drevenej cerkvi z roku 1650.

Chodník Nová Sedlica – Čierťaž (zelený)

Chodník začína v obci Nová Sedlica a vedie cez Sedlo pod Príkrym (850 m n.m.) na hlavný karpatský hrebeň na vrch Čierťaž (1071 m n.m.)

Chodník Runina – Komúrny (zelený)

Chodník začína v obci Runina a vedie cez Vysokú Kyčeru (750 m n.m.) do sedla Komúrny (1060 m n.m.) pod Ďurkovcom na hlavnom karpatskom hrebeni. V okolí sedla sa nachádzajú najkrajšie komplexy poloninských lúk v národnom parku. Na trase chodníka pred nástupom na Vysokú Kyčeru je odbočka na pútnické miesto zjavenia Panny Márie – Tri studničky (žltý turistický chodník).

Dolinou Hlbokého potoka (žltý)

Chodník začína v obci Nová Sedlica a vedie najdlhšou dolinou národného parku. Prechádza Grófskymi chyžkami (610 m n.m.) s poľovníckou chatou a rybníkom Medová baba na vrchol Riabej skaly (1167 m n.m.). Vyhliadka na Riabej skale poskytuje pre návštevníkov najkrajší výhľad v národnom parku.

Tri studničky (žltý)

Chodník začína v obci Runina pri Informačnom paneli NP Poloniny, vedie popri murovanom pravoslávnom kostole z roku 1936 na pútnické miesto Zjavenie Panny Márie Tri studničky, v ktorých je údajne liečivá voda.

Turistické hraničné priechody (s Poľskom):

Ruské sedlo – Roztoki Górne

Ruským sedlom viedla stará obchodná cesta z Haliče na severný Zemplín známa pod názvom Ruská cesta (Porta Rusica). Na slovenskej strane od bývalej obce Ruské po štátnu hranicu sa zachoval štvorkilometrový úsek cesty s kamennými priepustmi vybudovanej v roku 1861. Do roku 1941 v Ruskom sedle stála colná stanica a v rokoch 1939-1944 fungoval hraničný priechod.

Osadné – Balnica

Prístup na priechod zo slovenskej strany je po tzv. krčmárskej pašeráckej ceste. Na poľskej strane sa nachádza zastávka Balnica na trati Bieščadskej úzkokoľajky postavenej v roku 1895. Po 1. sv. vojne sa 2 km tejto trate ocitli na území Československa. Z tohto dôvodu v roku 1938 bola táto časť trate s časťou katastra obce Osadné na ploche 0,8 km odstúpená Poľsku.

Miesta na stanovanie:

- Ruské - Táborisko/Útulňa Ruské sedlo
- Starina – Táborisko pod nádržou Starina

Drevené chrámy:

Drevené kostolíky, chrámy či cerkvi. **Unikátne rusínske sakrálne stavby** a jedinečné kultúrne dedičstvo severovýchodu Slovenska. Väčšina z nich pochádza zo 17. a 18. storočia a viaceré boli pôvodne postavené bez jediného klinca. Ich autentická architektúra je charakteristická bohato zdobeným interiérom, ktorého dominantou je ikonostas. Nachádzajú sa už iba v 9 obciach a sú vyhlásené za **národné kultúrne pamiatky**. V rámci destinácie Poloniny ich spája Cyklistický chodník ikon. Tri z nich sa nachádzajú v Ublianskej doline:

Drevený chrám, Hrabová Roztoka

Gréckokatolícky drevený chrám svätého Bazila Veľkého v Hrabovej Roztoke bol postavený v polovici 18. storočia a zasvätený jednému z najvýznamnejších východných svätcov. Chrám si zachoval svoju pôvodnú podobu, rovnako ako aj jeho ikonostas a prestola pochádzajúca z čias vzniku kostolíka. Ide o trojdielnu, trojpriestorovú, dvojvežovú stavbu s dvomi krížmi. Konštrukcia chrámu je zrubová, konštrukcia veže stĺpová. Z čela dreveného chrámu vyrastá veža prekrytá zrezanou strechou, na ktorej je osadená cibuľa s trojramenným krížom na vrchu. Vo veži sú zavesené tri zvony – jeden neistého roku a dva z roku 1796. Druhá vežička vyrastajúca zo strechy je nad svätyňou. Ikonostas so štvorradovou architektúrou pochádzajúci z roku 1794 je národnou kultúrnou pamiatkou. Raritou sú cárske dvere, ktoré sú osadené namiesto bežných štyroch evanjelistov a Zvestovania Jesseho stromom s desiatimi medailónmi Kristovho rodokmeňa. Diakonské dvere krídla nemajú. V roku 2003

bolo z dreveného chrámu v Hrabovej Roztoke odcudzených päť ikon. Tie boli vplyvom nevhodného zaobchádzania poškodené a je potrebné ich zreštaurovať. Uložené sú zatiaľ mimo chrámu. Oprava exteriéru bola vykonaná v roku 2000.

Drevený chrám, Jalová

Gréckokatolícky drevený chrám svätého veľkomučeníka Juraja v Jalovej bol postavený v roku 1792. Je situovaný približne v strede dediny. Jedná sa o malú stavbu, keďže v čase jej výstavby bola pre miestnych obyvateľov postačujúca. Patril k tzv. „chrámom v kožuchu“, pretože bol omietnutý a obielený, ale v roku 2002, došlo k jeho rekonštrukcii, kedy už omietnutý nebol. Chrám má trojdielnu zrubovú konštrukciu, ktorá je postavená na kamennom základe a dve vežičky s kovovými trojramennými krížmi. Strecha je pokrytá šindľom. Ikonostas s ikonami v piatich radoch pochádza zo 17. storočia. Každú nedeľu a počas sviatkov sa v chráme na kopci slúži liturgia. Miestni veriaci tu zachovávajú juliánsky kalendár. Liturgickým jazykom je slovenčina a cirkevná slovančina.

Drevený chrám, Kalná Roztoka

Gréckokatolícky drevený chrám svätého Jána Krstiteľa v Kalnej Roztoke pochádza z roku 1750. Chrám bol postavený v zrubovom štýle. Pozostáva zo svätyne, chrámovej lode a predsiene. Predsieň má vežu s kupolou a trojramenným krížom. Svätyňa má na svojej streche trojramenný kríž. Chrámová veža i chrámová strecha sú pokryté drevenými šindľami. Tento chrám je jedinečný tým, že jeho drevené steny sú zvonka i z vnútra omietnuté a natreté vápnom v snahe uchrániť chrám pred nepriaznivým počasím. Vchod do chrámu je zo západnej časti do predsiene. Chrám v obci Kalná Roztoka má osobitnú ikonami ozdobenú stenu s tromi dvermi, ktorá stojí medzi chrámovou loďou a svätyňou. Tento ikonostas pochádza zo 17. storočia. Má päť radov ikon. Ikony sviatkov pochádzajú z 18. storočia. Z priestorových dôvodov na ikonostase chýba kríž. Ikonostas je koncipovaný v červeno-modrom prevedení. Jeho stĺpiky, ďalej vyrezávané ozdoby, ako aj cárske dvere, sú pozlátené. Pri chráme stojí drevená zvonica s dvoma zvonmi. Starší zvon pochádza z roku 1908, mladší zvon je z roku 1993. Objekt zvonice je položený na nízkom kamennom základe s veľmi jednoduchou konštrukciou. Vrch zvonice je obložený šindľom a je zakončený trojramenným krížom. Prvá rekonštrukcia chrámu prebehla v 19. storočí a ďalšia v rokoch 2002 až 2004.

Drevený chrám, Šmigovec

Gréckokatolícky drevený chrám Nanebovstúpenia Pána v obci Šmigovec bol postavený na svahu uprostred cintorína v roku 1755. Ide o jeden z najmenších kostolíkov v regióne Snina. V dôsledku neodborne realizovaných opráv strechy a veže v roku 1936 bol chrám v zlom technickom stave a takmer zanikol. Zachránila ho komplexná obnova začatá v roku 2013, v rámci ktorej došlo k statickému zabezpečeniu a výmene plechovej strechy späť za šindľovú. Ďalšie úpravy sa konali v roku 2016. Drevený chrám v Šmigovci predstavuje jednoduchú stavbu zrubovej konštrukcie so stĺpikovou vežou, v ktorej boli pôvodne zavesené tri zvony. Kvôli havarijnému stavu objektu boli ale umiestnené do drevenej zvonice pri murovanom chráme. Zaujímavosťou tohto dreveného chrámu je päťradový ikonostas s neobvyklým počtom 24 ikon prorockého radu, ktorý vznikol zrejme v čase výstavby chrámu. Počas rekonštrukcie v roku 2006 bolo zistené, že existujúce ikony boli v minulosti premaľované, pričom nešlo o ich obnovu, ale o nanesenie svojských kompozícií.

Cintoríny a pietne miesta:

- Židovský cintorín v obci Kolonica
- Židovský cintorín v obci Ladomirov
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Dara
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Ostružnica
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Ruské I.
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Ruské II.
- Pomník osloboditeľom v Ruskom
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Smolník
- Vojenský pomník – kameň v obci Smolník
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Stakčín
- Vojenský pomník Stakčín I.
- Vojenský pomník Stakčín II.
- Pomník – tank v Stakčíne
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Stakčín – Starina
- Vojenský pomník Starina
- Pomník odmínovačom Starina
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Veľká Poľana I.
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Veľká Poľana II.
- Vojenský pomník – rotunda – Veľká Poľana
- Pamätné miesto Veľká Poľana – Krásna dolina
- Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v obci Zvala
- Židovský cintorín v obci Stakčín
- Židovský cintorín v Runom (Ruské)
- Židovský cintorín vo Veľkej Poľane
- Židovský cintorín v Ubli
- Vojenský pomník Ubľa

Body záujmu:

- Prírodná rezervácia Roztoky (Hrabová Roztoka)
- Gréckokatolícky drevený chrám svätého Bazila Veľkého (Hrabová Roztoka)
- Gréckokatolícky drevený chrám svätého veľkomučeníka Juraja (Jalová)
- Beskydský Panteón (Jalová, Stakčín)
- Gréckokatolícky drevený chrám svätého Jána Krstiteľa (Kalná Roztoka)
- Prales Havešová (Kalná Roztoka)
- Ľudový dom a stodola s maštaľou (Klenová)
- Altánok na Kolonickom vrchu (Kolonica)
- Astronomické observatórium na Kolonickom sedle (Kolonica)
- Šponárňa (Kolonica)
- Športovo-turistický areál Bejvoč (Kolonica)
- Múzeum rusínskej kultúry (Stakčín)
- Prírodná rezervácia Gazdoráň (Stakčín)

- Prírodná rezervácia Grúnik (Stakčín)
- Barankov most (Stakčín)
- Prírodná rezervácia Stružnická dolina (Ostružnica)
- Prírodná rezervácia Šípková (Ruské)
- Vyhliadková veža Starina (Starina)
- Krajina nad Vodárenskou nádržou Starina – jej prírodné, kultúrne i historické zaujímavosti (Starina)
- Kamenná cesta Porta Rusica (Ruské)
- Gréckokatolícky drevený chrám Nanebovstúpenia Pána (Šmigovec)

Objavte Poloniny

Podujatie Objavte Poloniny je zážitkový koncept združenia občianskeho združenia Také Naše. Ide o unikátny koncept, nakoľko atrakcie sú "roztrúsené" v troch dolinách Národného parku Poloniny: Uličskej, Ublianskej a Ciroškej. V poslednom ročníku v roku 2021 bolo v ponuke 27 aktivít v 10 dedinách. Každý poskytovateľ služby vytvára vlastný "komerčný zážitok", za ktorý zákazník zaplatí. Podujatie sa koná pravidelne v mesiaci august.

Obrázok 18 Zoznam atrakcií Objavte Poloniny

Zdroj: https://www.objavtepoloniny.sk/preskumaj-vsetky-zazitky/

2.7.7 Kultúra

História, zvyky, zachovávanie tradícií ale aj súčasnú kultúru prezentujú občianske združenia, spolky a neformálne združenia občanov

Kultúrny dom (Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa)

Folklórne súbory:

- Beskyd (Stakčín)
- Zaričanka (Stakčín)
- Nastaz (Stakčínska Roztoka)
- Strihovčanka (Strihovce)
- Ubľanka (Ubľa)

Festivaly:

- Objavte Poloniny, Také naše o.z
- Stretnutie rodákov obce Kalná Roztoka
- Letné slávnosti obce Kolonica
- Stakčínsky festival ľudového umenia
- Ľude pud Nastasom (Stakčín)
- Rockový večer (Stakčín)
- Folklórny festival Rusínov a Ukrajincov v Ubli

Kostoly:

- Pravoslávny chrám Všetkých svätých v Brezovci
- Pravoslávny chrám zoslania Svätého Ducha v Dúbrave
- Gréckokatolícky chrám zoslania Svätého Ducha v Dúbrave
- Gréckokatolícky drevený chrám svätého Bazila Veľkého v Hrabovej Roztoke
- Pravoslávny chrám svätého Vladimíra v Hrabovej Roztoke
- Gréckokatolícky drevený chrám svätého veľkomučeníka Juraja v Jalovej
- Pravoslávny chrám svätého veľkomučeníka Juraja v Jalovej
- Pravoslávny chrám svätého veľkomučeníka Juraja v Kalnej Roztoke
- Gréckokatolícky chrám svätého Bazila Veľkého v Kalnej Roztoke
- Gréckokatolícky drevený chrám svätého Jána Krstiteľa v Kalnej Roztoke
- Pravoslávny chrám svätého proroka Eliáša v Kalnej Roztoke
- Pravoslávny chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Klenovej
- Gréckokatolícky chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Klenovej
- Gréckokatolícky chrám Nanebovstúpenia Pána v Kolonici
- Gréckokatolícky chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky v Ladomirove
- Pravoslávny chrám Pokrova Presvätej Bohorodičky v Ladomirove
- Gréckokatolícky chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky v Michajlove
- Pravoslávny chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky v Michajlove

- Pravoslávny chrám Narodenia svätého Jána Krstiteľa v Ruskej Volovej
- Gréckokatolícky chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky v Stakčíne
- Pravoslávny chrám svätej Trojice v Stakčíne
- Rímskokatolícky kostol svätého Pia X. v Stakčíne
- Gréckokatolícky chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky v Stakčínskej Roztoke
- Gréckokatolícky chrám svätého proroka Eliáša v Strihovciach
- Gréckokatolícky drevený chrám Nanebovstúpenia Pána v Šmigovci
- Gréckokatolícky chrám Nanebovstúpenia Pána v Šmigovci
- Gréckokatolícky chrám svätého Mikuláša v Ubli
- Pravoslávny chrám sv. apoštolov Petra a Pavla v Ubli

Remeselníci:

Tradičné remeslá boli v posledných rokoch rozšírené aj o výrobu remeselných produktov, ktoré možno charakterizovať ako tzv. lokálne produkty. V minulosti sa v regióne vykonávali mnohé remeslá, z ktorých sa do dnešných čias zachovali predovšetkým stolárstvo, rezbárstvo a ojedinele aj píšťalkárstvo, šúpoliarstvo, metliarstvo, prútenárstvo, hrnčiarstvo, tkáčstvo, výšivkárstvo, podkováčstvo, gombičkárstvo, krasličiarstvo a sviečkarstvo. Úplne zanikli pôvodné remeslá spojené s činnosťou tradičného hospodárenia a tradičnej stavebnej a priemyselnej výroby (kožušníctvo, súkenníctvo, remenárstvo, kolárstvo, truhliarstvo, korytárstvo, garbiarstvo, kamenárstvo, hámorníctvo). Rovnako zanikla (v 70. rokoch 20. storočia) aj výroba striech zo slamy, nadväzujúca na tradičné pestovanie raže. V súčasnosti možno hovoriť o zachovaných najmä nasledujúcich tradičných remeslách:

- píšťalkárstvo (**Kolonica**),
- podkováčstvo koní (Snina),
- rezbárstvo (Ruský Potok, **Stakčín**, Zemplínske Hámre),
- prútenárstvo (Runina),
- metliarstvo (Zemplínske Hámre),
- tkáčstvo (Dlhé nad Cirochou),
- krasličiar (**Stakčín**, Snina),
- výšivkárstvo (Uličské Krivé),
- šúpoliarstvo (**Kolonica**),
- sviečkarstvo (**Stakčín,** Belá nad Cirochou).

Väčšinou ide o činnosti, ktoré uskutočňujú miestni ľudia ako svoju záľubu, teda remeslo nie je hlavným zdrojom ich príjmu. V posledných rokoch sa prezentujú najmä počas regionálnych folklórnych podujatí. Ukážky tradičného tkania a tiež tvorivé hrnčiarske dielne realizuje občianske združenie DO Fénix v Snine pod vedením Jozefa Talaroviča. Tradičné remeslá boli v posledných rokoch rozšírené aj o výrobu remeselných produktov, ktoré možno charakterizovať ako tzv. lokálne produkty. Ich predaj sa realizuje poväčšine len na lokálnej úrovni počas miestnych folklórnych festivalov. Ide hlavne o:

- rezbárstvo (Snina, Pčoliné, Ulič),

- hrnčiarstvo (Snina),
- výšivkárstvo (Snina, Uličˇ),
- tkáčstvo (Snina).

Súčasnú kultúru **Rusínov** na Slovensku rozvíjajú najmä kultúrne spolky, školy, múzeá a ich edukačné programy, osvetové strediská, centrá voľného času, divadlá, médiá a národnostné vysielania, samosprávy a amatérske folklórne súbory (na regionálnej úrovni napr. súbory Polonina v Uliči, Beskyd v Stakčíne a Čemerica v Stakčíne), ktoré pripravujú svoj program prevažne v rusínskom jazyku. Mnohé obce majú svoj miestny rusínsky folklórny festival. Významnou súčasťou okresu sú národné kultúrne pamiatky, ako sú drevené cerkvi v **Hrabovej Roztoke, Jalovej, Kalnej Roztoke**, Novej Sedlici, Ruskom Potoku, **Šmigovci**, Topoli a Uličskom Krivom. Najstaršie pochádzajú zo 17. storočia a v niektorých z nich sa dodnes konajú bohoslužby. Na ich záchrane sa aktívne podieľa aj nezisková organizácia Karpatské drevené cerkvi.

Významné miesto v rusínskej kultúre má rusínske nárečie, ktoré sa v porovnaní s inými východoslovenskými nárečiami vyznačuje vysokým počtom prevzatých slov zo susedného poľského, slovenského, maďarského jazyka a v oficiálne menšej miere rumunského jazyka. V roku 1995 bolo toto nárečie na Slovensku kodifikované a oficiálne uznané ako minoritný jazyk. Kodifikácia bola základným predpokladom zavedenia tohto jazyka do rôznych funkčných sfér života Rusínov (v mediálnej, literárnej, scénicko-divadelnej či cirkevnej sfére a v úradnom styku).

Medzi najznámejšie osobnosti Rusínov patrí predovšetkým Alexander Duchnovič (1803 – 1865), významný predstaviteľ gréckokatolíckej cirkvi a národného obrodenia Rusínov v 19. storočí.

Medzi miestne tradície, ktoré sa viažu na toto rusínske prostredie, patria okrem iného aj tradičné gastronomické špeciality: tatarčané pirohy (pirohy z pohánkovej múky plnené zemiakmi alebo tvarohom) a máčanka (hubová polievka s kyslou kapustou a so zemiakmi) a tradičné zemiakové jedlá, napríklad zemiakové placky, či pečené zemiakové pirohy s kapustovou alebo zemiakovou plnkou.

V meste sa pravidelne konajú rôzne kultúrne a spoločenské podujatia. Z tých najvýznamnejších spomenieme 52. ročník Festivalu kultúry a športu.

2.7.8 Ubytovanie

Ubytovanie, ako uvádza Správa Odomknutie endogénneho potenciálu cestovného ruchu Národného parku Poloniny a okresu Snina v Slovenskej republike, predstavuje jadro ponuky cestovného ruchu a v prípade niektorých destinácií býva aj hlavným dôvodom návštevy.

V PSK v roku 2018 bolo 728 ubytovacích zariadení s 10 969 izbami a 32 750 lôžkami, čo oproti roku 2017 predstavuje nárast o 2,3 %. V roku 2018 mal okres Snina 1 602 lôžok registrovaných v 23 ubytovacích zariadeniach s viac ako 100 lôžkami v 10 zariadeniach umiestnených priamo na území parku. S ročnou priemernou mierou obsadenosti 12 % v okrese a 7,1 % v parku je to významne nevyužitá kapacita.

Počas letných mesiacov sú plne obsadené, ale po zvyšok roka sú tieto zariadenia takmer prázdne. Hlavným problémom pri ubytovaní je sezónnosť.

Údaje o dopyte po atrakciách a údaje o ubytovaní sú obmedzené. K týmto údajom sa radia aj údaje z lokálneho prieskumu, z ktorých vyplýva, že dopytu po ubytovacích zariadeniach v okrese Snina dominuje Slovenská republika (77 %), Česká republika (8 %), Poľsko (4 %) a Ukrajina (3 %).

Údaje tiež preukázali, že obsadenosť vykazuje výrazne sezónny charakter, pričom hlavná sezóna trvá väčšinou od mája do septembra.

V Akčnom pláne rozvoja okresu Snina 2019 – 2023 sa uvádza, že NPP je najmenej navštevovaným národným parkom Slovenskej republiky, a to aj napriek tomu, že ponúka možnosti navštívenia viacerých kultúrnych pamiatok, pozorovanie vtáctva, medveďov a vlkov a využívanie celej siete turistických a cyklistických chodníkov vedúcich cez obce i územia samotného parku. Okrem toho boli jeho karpatské bukové pralesy označené za súčasť svetového dedičstva. V spomínanom pláne sa tiež uvádza, že park priťahuje približne 15 000 turistov ročne, najmä zo Slovenska a Poľska. Na porovnanie —národný park Bieszczady, ktorý leží hneď oproti na poľskej strane hranice, dokázal od apríla do novembra 2017 prilákať až 487 000 návštevníkov. V pláne sa teda uvádza 15 000 návštevníkov parku, ktorí sú podľa definície Svetovej organizácie cestovného ruchu OSN len jednodňovými návštevníkmi, pričom v roku 2018 v celom okrese Snina strávilo noc len 5 196 turistov.

V roku 2022 sa návštevnosť zvýšila, podľa odhadov to bolo 30 až 40 tisíc turistov. V samotnom parku išlo pravdepodobne väčšinou o jednodňových návštevníkov, ktorí sa vzhľadom na nedostatok údajov ťažko počítajú. Návštevníci sa počítajú iba v informačných centrách. Trendy v domácom i zahraničnom cestovnom ruchu sú dobrým znamením pre ďalší potenciálny rozvoj turizmu v okrese Snina a Národnom Parku Poloniny.

Zoznam ubytovacích kapacít

- Turistická ubytovňa Jurčišin (Ladomirov) – kapacita 23 lôžok
- Ubytovanie v súkromí Jozef Chomanič (Kolonica) – kapacita 10 lôžok
- Hotel Armales (Stakčín) – kapacita 40 lôžok
- Turistická ubytovňa Obecný dom Stakčín – kapacita 26 lôžok
- U Jany Boberovej v Stakčíne – kapacita 10 lôžok
- U Vojta v Stakčíne – kapacita 6 lôžok
- Ubytovanie v súkromí Erika Rosičová (Stakčín)
- Táborisko pod nádržou Starina (Stakčín) – kempovanie
- Chata Lančory (Starina)
- Táborisko/Útulňa Ruské sedlo (Ruské) – kempovanie
- Motorest Milka (Ubľa) – kapacita 18 lôžok
- Chata Ubľa – Lesy SR – kapacita 11 lôžok

Zoznam stravovacích kapacít:

- Turistická ubytovňa Jurčišin (Ladomirov)
- Hotel Armales (Stakčín) – 80 ľudí na stravovanie
- Pizza Kika (Stakčín)
- Pizzeria Mexiko (Stakčínska Roztoka)
- Motorest Milka (Ubľa) – 50 ľudí na stravovanie

2.8 Vzdelávanie

2.8.1 Východisková situácia

Kvalitné vzdelanie je rozhodujúcim zdrojom budúceho rozvoja, prosperity a konkurencieschopnosti SR. Tvorivo-humánne vzdelávanie a výchova sú aj podmienkou sociálneho konsenzu – odstraňovania sociálnych nerovností, riešenia rómskej problematiky, neporozumenia medzi ľuďmi, sociálnych konfliktov. Vzdelanie a výchova sú najlepšou prevenciou v boji proti kriminalite, nezamestnanosti, drogám, protispoločenskému správaniu, ale aj najlepším stimulom pre vytvorenie kvalitného života občanov Slovenskej republiky v budúcnosti. Prognóza vývoja regionálneho školstva SR sa odvíja od demografického vývoja na Slovensku. Pokles počtu živonarodených detí je celoštátny trend, ktorý sa odráža aj v obciach Ublianskej doliny. V roku 2021 sa narodilo v území 44 detí. Demografický vývoj na Slovensku už niekoľko rokov zaznamenáva postupný pokles počtu novonarodených detí, čo sa prejavuje aj na počtoch žiakov a tried v škole všeobecne.

2.8.2 Materské a základné školy

Materské školy zabezpečujú inštitucionálne predškolské vzdelávanie pre deti vo veku 2 – 6 rokov. Predprimárne vzdelanie získa dieťa absolvovaním posledného ročníka vzdelávacieho programu v materskej škole. Súčasťou materských škôl sú školské jedálne. V materských školách na území je výučbový proces realizovaný v súlade so štátnym vzdelávacím programom pedagogickými zamestnancami s úplnou kvalifikovanosťou. Ich ďalší odborný rast je zabezpečovaný spravidla v rámci kontinuálneho vzdelávania, ako aj prostredníctvom vlastných metodických orgánov. MŠ sú vybavené materiálnymi a učebnými pomôckami na výchovno-vyučovací proces v súlade so zákonom stanovenými základnými technickými a hygienickými parametrami.

Základné školy zabezpečujú inštitucionálne základné (primárne) vzdelávanie žiakov v triedach nultého až štvrtého ročníka ZŠ a nižšie stredné (nižšie sekundárne) vzdelávanie žiakov v triedach 5. až 9. ročníka ZŠ. Súčasťou ZŠ sú školské jedálne a školské kluby detí. Základné školy sa zapájajú do mnohých projektov na rozvoj výchovno-vzdelávacej práce a v meste Snina dochádza k postupnej obnove nehnuteľností a areálov, a materiálno-technickému vybaveniu vrátate informačnej techniky.

Materské a základné školy:

- **Základná škola s materskou školou s vyučovacím jazykom rusínskym, Kalná Roztoka 169** – Materská škola je jednotriedna. Základná škola pre 1. až 4. ročník pozostáva z dvoch tried. Prvá trieda je určená pre 1. a 2. ročník, druhá trieda pre 3. a 4. ročník.
- **Základná škola s materskou školou s vyučovacím jazykom rusínskym, Klenová 111** – Základnú školu pre 1. až 9. ročník tvorí 7 tried. Prvá škola stála na mieste, kde je teraz postavený nový kultúrny dom v obci. V rokoch 1960-62 bola postavená nová škola. Od samotného začiatku na škole fungovali rôzne záujmové krúžky. Veľmi úspešným bol niekoľko rokov spevácko-tanečný krúžok v ktorom pracovalo okolo 30 členov. Každoročne sa tento detský súbor zúčastňoval festivalu vo Svidníku.
- **Základná škola s materskou školou, Kolonica 121** – V obci je zriadená materská škola so základnou školou. Základná škola je dvojtriedna a je určená pre žiakov 1. až 4. ročníka.
- **Základná škola s materskou školou, SNP 412, Stakčín** – Materská škola tvorí jeden právny subjekt so základnou školou. Sú umiestnené v neďalekej blízkosti od seba a obe budovy sú situované približne v strede dediny. MŠ je umiestnená v dvojposchodovej budove so školským dvorom. Škola je dvojtriedna a v ostatných rokoch došlo k vynoveniu jej interiérových priestorov a zakúpeniu nového zariadenia. Bola realizovaná rekonštrukcia strechy, zateplenie a nová fasáda na učebnom pavilóne. Čiastočne sa vybudovali prístupové chodníky k budovám materskej školy. Na školskom dvore bola osadená nová drevená ihrisková zostava, kolotoč a pružinové hojdačky.

  Základná škola sa nachádza v budove, ktorá bola postavená v rokoch 1956-1959. Počas existencie školy v Stakčíne sa v nej vystriedalo 7 riaditeľov, 8 zástupcov riaditeľa, takmer 160 pedagogických zamestnancov, z toho 126 učiteľov, tisíce žiakov zo Stakčína, Stakčínskej Roztoky, Kolonice, Jalovej, Ladomirova a Kalnej Roztoky. V súčasnej dobe sa v škole nachádza 15 tried a 9 odborných učební a vyučujú sa v nej žiaci 1. až 9. ročníka. Škola má zriadené a využíva odborné učebne: telocvičňu, posilňovňu, odbornú učebňu pre vyučovanie matematiky a fyziky, odbornú učebňu pre vyučovanie chémie a prírodopisu, dve učebne výpočtovej techniky, školské dielne, školskú kuchynku pre vyučovanie špecifickej prípravy dievčat, školskú knižnicu a spoločenskú miestnosť s kapacitou 150 miest na sedenie. Za budovou školy je viacúčelové ihrisko s umelým povrchom, ktoré môžu využívať nielen žiaci školy, ale aj široká verejnosť. Viacúčelové ihrisko bolo vybudované vďaka finančnej podpore Úradu vlády SR a Nadácie SPP. Jedná sa o viacúčelové ihrisko s umelou trávou s oplotením a osvetlením pre loptové hry.
- **Základná škola s materskou školou, Ubľa 120** – V Ubli pôsobí základná škola s materskou školou. Základnú školu tvorí 7 tried a je určená pre žiakov 1. až 9. ročníka.

2.8.3 Stredné školy

Stredná škola je výchovno-vzdelávacie zariadenie, ktoré poskytuje všeobecné a odborné vzdelanie s ucelenou sústavou potrebných vedomostí, spôsobilostí a zručností. Na území Ublianskej doliny sa nenachádzajú stredné školy. Študenti dochádzajú za vyšším vzdelaním do mesta Snina. Stredná odborná škola je vnútorne diferencovaná stredná škola, ktorá poskytuje žiakom odborné vzdelávanie a prípravu vo vzdelávacom programe príslušného odboru vzdelávania zameranom predovšetkým na výkon povolania, skupiny povolaní a odborných činností. Stredná odborná škola poskytuje žiakom odborné vzdelávanie a prípravu v členení na teoretické vyučovanie a praktické vyučovanie.

Stredné školy v meste Snina:

- Gymnázium, Študentská 4, Snina, zriaďovateľom je PSK,
- Stredná odborná škola, Sládkovičova 2723/120, Snina, zriaďovateľom je PSK,
- Stredná priemyselná škola, Partizánska 1059, Snina, zriaďovateľom je PSK, (organizačné zložky: Špeciálna základná škola internátna, Praktická škola, Odborné učilište internátne, súčasti školy: školský internát, Centrum špeciálneho pedagogického poradenstva, školská jedáleň)
- Cirkevná spojená škola sv. Cyrila a Metoda, Švermova 10, Snina, zriaďovateľom je Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice

2.8.4 Základné umelecké školy a centrá voľného času

Na území Ublianskej doliny sa nenachádzajú základné umelecké školy ani centrá voľného času.

2.9 Šport

2.9.1 Východisková situácia

Obce majú záujem o podporu športu prostredníctvom modernizácie športovej infraštruktúry a finančnej podpory klubov z rozpočtu.

Oblasť športu detí a mládeže spadá do kompetencie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len MŠVVŠ SR). Základným legislatívnym rámcom v oblasti športu je zákon č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon o športe), ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2016. Z hľadiska pôsobnosti obce je potrebné uviesť zákon č. 1/2014 o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov a tiež zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky v znení neskorších predpisov. Práve v poslednom spomínanom zákone prešli určité kompetencie v oblasti telesnej kultúry na obce. Podľa ustanovenia § 4 ods.3, písm. h) zákona č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov obec utvára a chráni zdravé podmienky a zdravý spôsob života a práce obyvateľov obce, chráni životné prostredie, ako aj utvára podmienky na zabezpečovanie zdravotnej starostlivosti, na vzdelávanie, kultúru, osvetovú činnosť, záujmovú umeleckú činnosť, telesnú kultúru a šport.

Zákon č.440/2015 Z.z. o športe (§ 64) a o zmene a doplnení niektorých zákonov upravuje pôsobnosť obce v oblasti športu nasledovne:

Obec pri výkone samosprávy:

a) vypracúva koncepciu rozvoja športu na podmienky obce,
b) podporuje výstavbu, modernizáciu, rekonštrukciu, údržbu a prevádzkovanie športovej infraštruktúry v obci v spolupráci so športovými organizáciami,
c) zabezpečuje využívanie športovej infraštruktúry v základných školách, ktorých je zriaďovateľom a športovej infraštruktúry vo vlastníctve alebo v správe obce na šport pre všetkých so zameraním na mládež najviac za náklady s tým spojené,
d) môže zriadiť so športovým zväzom a športovým klubom športové stredisko na vykonávanie športu pre všetkých so zameraním na mládež pod vedením športového odborníka,

e) podporuje organizovanie súťaží športu pre všetkých a športu zdravotne postihnutých v obci,
f) podieľa sa na vytváraní podmienok na vykonávanie športu pre všetkých a športu zdravotne postihnutých v obci,
g) oceňuje športovcov a športových odborníkov pôsobiacich v obci.

Kompetencie obcí v oblasti športu sú upravené aj v zákone č. 1/2014 Z.z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje podmienky a povinnosti v oblasti organizovania týchto podujatí.

Športové kluby:

Futbalové kluby:

- ŠK Sokol Klenová
- TJ Tatran Kolonica
- Obecný futbalový klub Agrifop Stakčín
- TJ ŠM Ubľa

Stolnotenisové kluby:

- Mládežnícky stolnotenisový klub v Klenovej
- Stolnotenisový oddiel Stakčín

Iné:

- Paraglidingový klub Vihorlat (Stakčín)

Športová infraštruktúra:

- futbalové ihrisko (Dúbrava)
- futbalové ihrisko (Kalná Roztoka)
- detské ihrisko (Kalná Roztoka)
- futbalové ihrisko (Klenová)
- futbalové ihrisko (Kolonica)
- multifunkčné ihrisko (Kolonica)
- detské ihrisko (Kolonica)
- futbalové ihrisko (Ladomirov)
- volejbalové ihrisko (Ruská Volová)
- futbalové ihrisko (Stakčín)
- multifunkčné ihrisko (Stakčín)
- telocvičňa (Stakčín)
- futbalové ihrisko (Stakčínska Roztoka)
- detské ihrisko (Stakčínska Roztoka)
- futbalové ihrisko (Ubľa)
- multifunkčné ihrisko (Ubľa)
- detské ihrisko (Ubľa)

2.10 Sociálne a zdravotné služby

2.10.1 Východisková situácia

Slovenský systém dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti nie je pripravený na rýchle starnutie populácie, ktoré na Slovensku nastane v najbližších desaťročiach. Podiel populácie staršej než 65 rokov vzrastie zo súčasných 16% na vyše 24% do roku 2040. Z hľadiska verejných politík zameraných na podporu rozvoja sociálnych služieb nie sú rozhodujúce len samotné ukazovatele nárastu počtu starších osôb v celkovej populácii, ale aj ich zdravotné ukazovatele podmieňujúce sebestačnosť a nezávislosť, resp. odkázanosť na pomoc inej fyzickej osoby v bežnom živote. Dopyt po zdravotných a sociálnych službách je ťažké uspokojiť najmä vo vidieckych oblastiach okresu Snina.

Potreba prepájania poskytovania sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti najmä v rozsahu ošetrovateľskej starostlivosti a fyzioterapie je v súčasnej dobe jedna z najaktuálnejších tém v poskytovaní pomoci a podpore viacerým skupinám obyvateľov, predovšetkým seniorom, osobám so zdravotným postihnutím, s chronickým ochorením a osobám odkázaným na dlhodobú pomoc inej osoby pri zvládaní každodenných aktivít. Jednou z odpovedí na potrebu koordinovaného prístupu pri poskytovaní podpory týmto osobám je systém dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti, ktorý v Slovenskej republike absentuje. Národná legislatíva neponúka rámec na integráciu zdravotnej a sociálnej starostlivosti a financovanie týchto dvoch súvisiacich služieb sa poskytuje a reguluje osobitne.

Kompetencie v oblasti dlhodobej starostlivosti sú rozdelené najmä medzi rezort sociálnych vecí a rezort zdravotníctva, ktorých spolupráca je pre potreby integrácie dlhodobo nepostačujúca.

- Chýba spoločná vízia, stratégia a plánovanie kapacít, ktoré zohľadňujú súčasnú infraštruktúru, potreby obyvateľstva, budúci demografický vývoj a dodržiavanie ľudských práv.
- Prechod osoby s potrebou dlhodobej starostlivosti medzi zdravotnými a sociálnymi službami nie je koordinovaný. Prispieva to k zhoršeniu zdravotného stavu pacienta a najmä u seniorov aj k zbytočným rehospitalizáciám.
- Zdravotná starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb nie je adekvátne zabezpečená po legislatívnej, personálnej, ani finančnej stránke. Rovnako nie je dostatočne poskytovaná ani sociálna starostlivosť v zdravotníckych zariadeniach ústavnej starostlivosti.
- Veľká časť klientov v zariadeniach sociálnych služieb vyžaduje dlhodobú psychiatrickú starostlivosť, ktorá však nie je zabezpečená. V porovnaní so zariadeniami ústavnej zdravotnej

starostlivosti týmto klientom často chýba adekvátna odborná psychiatrická starostlivosť, ošetrovateľská starostlivosť a materiálno-technické vybavenie.

- Integrácii oboch systémov zabraňuje aj vertikálna roztrieštenosť kompetencií. Tie sú rozdelené medzi ministerstvami, obcami, vyššími územnými celkami (VÚC), Úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny a inými orgánmi verejnej správy.

Neefektívny spôsob financovania

- Systém financovania dlhodobej sociálnej starostlivosti je nejednotný a neprehľadný. Pozostáva z rôznych typov príspevkov, ktorých podmienky čerpania sa odlišujú v závislosti od typu služby, jej zriaďovateľa, resp. príjmu odkázanej osoby.
- Väčšina príspevkov nie je poskytovaná priamo osobe s potrebou dlhodobej starostlivosti, ale poskytovateľovi služby, resp. opatrovateľovi. Tento spôsob financovania môže znižovať reálnu možnosť realizovať právo na nezávislý spôsob života v zmysle dohovoru.
- Súčasný systém financovania podporuje inštitucionalizáciu starostlivosti. Dôvodom je nesystematická finančná podpora terénnych a ambulantných sociálnych služieb a nízke úhrady poisťovní za terénne ošetrovateľské a paliatívne služby.
- Úhrady zdravotných poisťovní za starostlivosť v hospicoch a domoch ošetrovateľskej starostlivosti nepostačujú na pokrytie nákladov na starostlivosť. Nedostatok zdrojov zariadenia kompenzujú navýšením úhrad od klientov, resp. darmi. Znižuje sa tak dostupnosť služieb pre nízkopríjmové skupiny obyvateľstva.
- Nízke úhrady za ošetrovateľskú starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb znižujú možnosť získať a adekvátne ohodnotiť kvalifikovaný personál. Zariadenia sú často odkázané na využívanie služieb Agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti, ktorých je však na Slovensku nedostatok.
- Nízke platové ohodnotenie spôsobuje neatraktivitu zamestnania, najmä v terénnych službách. Priemerná mesačná mzda opatrovateľa v teréne dosahovala začiatkom roku 2020 približne 55% z priemernej mzdy v hospodárstve, zatiaľ čo priemerná mzda opatrovateliek v zariadeniach sociálnych služieb dosahovala 78% priemernej mzdy v hospodárstve.

Momentálne na úrovni štátu prebieha komplexná reforma dlhodobej a paliatívnej starostlivosti. K tejto reforme sa vláda SR zaviazala v Programovom vyhlásení vlády na roky 2020-2024. Navrhované reformy a investície zároveň odpovedajú na viaceré odporúčania Európskej komisie pre Slovensko na roky 2019 a 2020.

Pre naplnenie tohto cieľa sú nevyhnutné nasledujúce reformy a investície:

Reformy

1. Reforma integrácie a financovania dlhodobej sociálnej a zdravotnej starostlivosti
2. Reforma posudkovej činnosti
3. Reforma dohľadu nad sociálnou starostlivosťou a zabezpečenie infraštruktúry pre jej implementáciu

Z Plánu obnovy budú podporené Investície:

1. Rozšírenie kapacít komunitnej sociálnej starostlivosti
2. Rozšírenie a obnova kapacít následnej a ošetrovateľskej starostlivosti

3. Rozšírenie a obnova kapacít paliatívnej starostlivosti

2.10.2 Sociálne služby

Sociálne služby sú jednou z foriem sociálnej pomoci pre ľudí v nepriaznivej sociálnej situácií. Štát prostredníctvom nich podporuje sociálne začlenenie občanov a uspokojovanie sociálnych potrieb ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii. Sociálna služba môže byť poskytovaná ambulantnou formou, terénnou formou, pobytovou formou alebo inou formou podľa nepriaznivej sociálnej situácie a prostredia, v ktorom sa fyzická osoba zdržiava. Ambulantná forma sociálnej služby sa poskytuje fyzickej osobe, ktorá dochádza, je sprevádzaná alebo je dopravovaná do miesta poskytovania sociálnej služby. Miestom poskytovania ambulantnej sociálnej služby môže byť aj zariadenie. Terénna forma sociálnej služby sa poskytuje fyzickej osobe v jej prirodzenom sociálnom prostredí. Pobytová forma sociálnej služby v zariadení sa poskytuje, ak súčasťou sociálnej služby je ubytovanie. Pobytová sociálna služba sa poskytuje ako celoročná sociálna služba alebo týždenná sociálna služba. V zmysle zákona o sociálnych službách má poskytovanie sociálnych služieb v prirodzenom prostredí klienta prednosť pred pobytovou formou. Z uvedeného dôvodu sa kladie a aj v budúcnosti bude klásť dôraz na rozvoj ambulantných a terénnych sociálnych služieb, čo je aj v súlade s Národnými prioritami rozvoja sociálnych služieb na obdobie rokov 2015 – 2020. Za posledné roky územie zaznamenáva rapídny nárast požiadaviek ako na terénne sociálne služby poskytované formou opatrovateľskej služby, tak aj na umiestnenie do rôznych zariadení sociálnych služieb (najmä do zariadenia pre seniorov, zariadenia opatrovateľskej služby a do špecializovaného zariadenia). Z toho vyplýva potreba budovania ďalších kapacít, ktoré by riešili požiadavky narastajúceho počtu prijímateľov sociálnych služieb.

Zameranie sociálnych služieb:

- prevencia vzniku, riešenie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie jednotlivca, rodiny alebo komunity,
- zachovanie, obnova alebo rozvoj schopnosti jednotlivca viesť samostatný život,
- podpora začlenenia jednotlivca do spoločnosti,
- prevencia sociálneho vylúčenia,
- riešenie krízovej sociálnej situácie jednotlivca a rodiny.

Obce poskytujú potrebnú sociálnu pomoc pre svojich občanov prostredníctvom:

- menších obecných služieb,
- prostredníctvom poskytovania jednorazovej dávky v hmotnej núdzi
- poskytovaním nevyhnutnej okamžitej pomoci občanovi v náhlej núdzi,
- deťom z rodín, ktoré sa nachádzajú v hmotnej núdzi, sú v spolupráci s úradom práce, sociálnych vecí a rodiny poskytované dotácie na stravu a na školské potreby,
- jednorazový finančný príspevok pri narodení dieťaťa,
- inštitút osobitného príjemcu.

Poskytovateľmi dlhodobej starostlivosti sú:

- neprofesionálni poskytovatelia, ktorí svoju činnosť vykonávajú na základe písomnej zmluvy medzi poskytovateľom a klientom, ktorá upravuje vzájomné práva a povinnosti,
- formálni poskytovatelia sú fyzické a právnické osoby, napríklad obce, neziskové organizácie, ošetrovateľské a opatrovateľské agentúry, tlmočnícke služby nepočujúcim a nedoslýchavým,

denné stacionáre, integračné centrá, rezidenciálne zariadenia, zmiešané a kombinované zariadenia.

Na území poskytujú sociálne služby tieto subjekty:

Tabuľka 16 Poskytovatelia sociálnych služieb

Názov a sídlo poskytovateľa sociálnej služby	Druh poskytovanej sociálnej služby	Forma poskytovanej sociálnej služby	Kapacita zariadenia
Centrum sociálnych služieb Dúbrava, 067 73 Dúbrava 41	domov sociálnych služieb v Dúbrave	pobytová - ročná	10
Centrum sociálnych služieb Dúbrava, 067 73 Dúbrava 41	špecializované zariadenie v Dúbrave	pobytová - ročná	65
RK Charita n.o., 067 41 Porúbka 57	denný stacionár v Stakčíne	ambulantná	40
Centrum pre deti a rodiny Snina, Samostatná skupina, SNP 414/10, 067 61 Stakčín	detský domov v Stakčíne	pobytová	10
Centrum pre deti a rodiny Snina, Samostatná skupina, Záhradná 732/19, 06761 Stakčín	detský domov v Stakčíne	pobytová	10
Provital, n.o., Študentská 1458/21, 069 01 Snina	zariadenie opatrovateľskej služby v Stakčínskej Roztoke	pobytová - ročná	24
KOSMATEC, n.o., 067 73 Ubľa 120	špecializované zariadenie v Ubli	pobytová - ročná	18

Zdroj: https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/vyskum-oblasti-prace-socialnych-veci-institut-socialnej-politiky/mapa-socialnych-sluzieb-3.html

Súčasťou Centra sociálnych služieb Dúbrava je domov sociálnych služieb a špecializované zariadenie. V DSS sa poskytuje sociálna služba osobám do dovŕšenia dôchodkového veku, ktoré sú odkázané na pomoc inej fyzickej osoby. Špecializované zariadenie je určené pre osoby s konkrétnym

zdravotným postihnutím, pričom v tomto prípade sa jedná o schizofréniu alebo organický psychosyndróm ťažkého stupňa.

Špecializované zariadenie KOSMATEC, n.o. je zriadené aj v obci Ubľa a uvedené zariadenie sa zameriava na osoby s Alzheimerovou chorobou, Parkinsonovou chorobou a demenciou rôzneho typu etiológie.

Zariadenie opatrovateľskej služby Provital, n.o. sa nachádza v obci Stakčínska Roztoka a je určené pre zdravotne postihnuté osoby, pre ktoré nie je postačujúca opatrovateľská služba. Jedná sa o celodennú starostlivosť, avšak len na určitý čas (1 rok).

V obci Stakčín funguje denný stacionár a takisto dva detské domovy. Denný stacionár RK Charita, n.o. poskytuje sociálnu službu osobám, ktoré sú odkázané na pomoc inej fyzickej osoby, ale len na určitý čas počas dňa. Detské domovy poskytujú starostlivosť deťom v samostatných skupinách umiestnených v rodinných domoch, ale taktiež v profesionálnych rodinách alebo v špecializovanej samostatnej skupine pre deti s duševnými poruchami.

2.10.3 Zdravotníctvo

Zdravotný stav slovenského obyvateľstva sa zlepšuje, ale v tejto oblasti pretrvávajú určité výzvy. Náklady na zdravotnú starostlivosť v Slovenskej republike zaostávajú za zvyškom EÚ. Slovenské zdravotníctvo charakterizuje aj povinné verejné zdravotné poistenie pre všetkých obyvateľov. Model financovania je len jedným z dôvodov, prečo je poskytovanie zdravotných služieb vo vzdialenejších regiónoch komplikované. Celý sektor v súčasnosti zažíva nedostatok kvalifikovaných odborníkov, a to z viacerých dôvodov, ako napríklad vysoký vek lekárov či zlé pracovné podmienky (ako nízke mzdy, vysoké pracovné zaťaženie vedúce k vyhoreniu a pod.). Niektoré služby z periférnych a menej atraktívnych regiónov úplne miznú, čo môže byť odrazom spôsobu financovania služieb. Všeobecní lekári (VL) sú platení podľa počtu pacientov, ktorých majú kapitovaných, a do menšej miery aj na základe platieb za výkon. Ambulantným poskytovateľom špecializovaných služieb sa preplácajú procedúry za poskytnuté výkony v rámci mesačného limitu. Nemocnice sú platené za hospitalizačné prípady na základe potvrdenej diagnózy, ale systém pomaly prechádza na klasifikačný systém DRG (diagnosis-related groups) – nemeckú verziu (systém úhrady, ktorý umožňuje nastaviť úhrady za lekárske procedúry a nemocničné služby na základe typu; vypláca sa z FZP na základe verejného zdravotného poistenia). Nie je isté, či a kedy sa DRG zavedie ako úhradový mechanizmus a ako presne ovplyvní celý systém.

Zdravotné strediská sa nachádzajú len v dvoch obciach Ublianskej doliny, a to **Stakčín** a **Ubľa**. V Stakčíne je zariadenie situované v centrálnej časti obce, v budove, kde sídli aj obecný úrad. Je tu umiestnená ambulancia všeobecného lekára, ambulancia detského lekára, stomatologická ambulancia a takisto lekáreň. Rovnako v obci Ubľa je zriadené zdravotné stredisko, kde pôsobí všeobecný lekár, detský lekár, stomatológ a nachádza sa tu aj lekáreň. Obyvatelia ostatných trinástich obcí využívajú zdravotné služby v spomínaných spádových zdravotných strediskách, zdravotné služby poskytuje aj neďaleká obec Ulič, a takisto mestá Snina a Humenné, kde sa poskytuje zdravotná starostlivosť v nemocniciach a špecializovaná odborná zdravotná starostlivosť.

Nemocnica Snina, v ktorej má mesto Snina svoju 100% majetkovú účasť, patrí medzi najväčších zamestnávateľov okresu (253 zamestnancov). Zdravotnícka starostlivosť je poskytovaná v nemocnici s okresnou pôsobnosťou a tiež prostredníctvom súkromných ambulancií. Pôvodná Nemocnica s poliklinikou (NsP) bola založená v roku 1963, v roku 2005 došlo k zmene právnej formy, príspevková organizácia Nemocnica s poliklinikou (NsP) Snina, v zmysle ustanovení zákona č.

523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy bola zrušená a dňa 14. 04. 2005 bola zriadená obchodná spoločnosť – Nemocnica Snina, s. r. o. ako organizácia so samostatnou právnou subjektivitou s rovnakým cieľom – zabezpečiť zdravotnú starostlivosť v Snine a tiež spádovej oblasti okresu Snina. Nemocnica Snina, s. r. o. sídli a vykonáva činnosť v nemocničných priestoroch po zrušenej NsP, prenajatých od obce Ulič, ktoré mesto získalo prevodom z majetku štátu (MZ SR) v roku 2003. To sa týka aj energetických zdrojov a časti technického a prevádzkového zariadenia. Má tieto oddelenia: detské (15 lôžok), novorodenecké (10 lôžok), interné oddelenie (57 lôžok), gynekologicko-pôrodnícke oddelenie (30 lôžok), chirurgicko – traumatologické oddelenie (47 lôžok), OAIM (4 lôžka), JIS pri oddelení vnútorné lekárstvo (4 lôžka) a JIS pri chirurgickom oddelení (4 lôžka). Poskytuje aj špecializovanú ambulantnú starostlivosť v nasledovných ambulanciách: chirurgická, gynekologická, traumatologická, diabetologická, neurologická, endoskopická, FRO – špecializovaná, anestéziologická, ambulancia funkčnej diagnostiky, príjmová ambulancia pri detskom oddelení, pri chirurgickom oddelení, pri OAIM, pri internom oddelení, pri gynekologickom a pôrodníckom oddelení, ÚPS pri detskom, internom, gynekologicko-pôrodníckom a chirurgickom oddelení. Ďalej poskytuje aj jednodňovú zdravotnú starostlivosť (v odbore gynekológia a pôrodníctvo a chirurgia), služby stacionára, spoločné vyšetrovacie a liečebné zložky.

2.11 Informatizácia

2.11.1 Východisková situácia

Informačné systémy pre výkon pôsobnosti orgánov verejnej moci v elektronickej podobe (ďalej len „výkon verejnej moci elektronicky“), upravuje Zákon č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente). Zákon upravuje elektronické podanie, elektronický úradný dokument a niektoré podmienky a spôsob výkonu verejnej moci elektronicky a elektronickej komunikácie. Používajú sa informačné technológie na zabezpečenie už existujúcich procesov, ktoré sa doteraz vykonávali iba klasicky písomne. Aplikácia informačných technológií znamená predovšetkým to, že sa výkon verejnej moci výrazne zrýchli a zefektívni. Orgánom verejnej moci (OVM) je každá inštitúcia, ktorá vydáva rozhodnutia s okrúhlou pečiatkou – či už realizuje výkon originálnej alebo prenesenej kompetencie.

Všetky podstatné informácie a centrálny prístup k službám verejnej správy sú na ústrednom portáli verejnej správy – www.slovensko.sk. Ide o vstupný bod pre občana a pre mnohé inštitúcie. Poskytuje služby elektronickej podateľne, predovšetkým pre tie OVM, ktoré nemajú veľa podaní. Väčšie úrady, mestá, veľké obce majú možnosť zrealizovať si aj samostatnú elektronickú podateľňu od viacerých dodávateľov, vždy však musia preberať aj obsah svojej schránky na portáli www.slovensko.sk. Ústredný portál verejnej správy www.slovensko.sk je prakticky realizovaný Národnou agentúrou pre sieťové a elektronické služby (ďalej „NASES“, www.nases.gov.sk). Správcom portálu www.slovensko.sk je Úrad vlády SR.

Celkovej informatizácií výraznou mierou napomáha aj zaručený elektronický podpis (ďalej len „ZEP“), ktorý je od roku 2014 súčasťou novo vydávaných občianskych preukazov. Je však potrebné zvýšiť povedomie ľudí, aby túto možnosť využívali, keďže úzko súvisí s informatizáciou samospráv. Ak občan nemá nový občiansky preukaz s aktivovaným ZEP, služby e-governmentu prakticky nebude môcť využívať. Pozitívny vplyv na informatizáciu spoločnosti má určite aj ústredný portál verejných služieb ľuďom – www.slovensko.sk, na ktorý sú napojené všetky samosprávy. Sú tu zriadené elektronické schránky na komunikáciu medzi obyvateľmi a orgánmi štátnej správy.

V dnešnej dobe informačnej spoločnosti má však verejnosť právo na vysokú kvalitu poskytovania elektronických informačných služieb, a preto je potrebné aj zvýšenie aktivity obcí v procese informatizácie na miestnej úrovni. Hardvérové vybavenie obecných úradov je na dostačujúcej úrovni, je však potrebné obmieňať toto vybavenie v pravidelných intervaloch a skvalitniť tak pracovné podmienky a rýchlosť spracovania údajov. Keďže vývoj informačných technológií je rýchly, samospráva by mala držať krok s technickým vývojom a prispôsobovať tomu aj hardvérové

vybavenie úradu. Ak chcú obce poskytovať elektronické služby pre svojich obyvateľov a vybudovať tak modernú samosprávu, ktorá bude dostupnejšia a kvalitnejšia vzhľadom k potrebám a požiadavkám ich obyvateľov, musia mať na to kapacity nielen osobné, ale aj pracoviská musia byť na to patrične vybavené. Je potrebné aby sa obce intenzívne zapájali do rôznych projektov, aby sa všetky organizácie spojili do jednotnej siete, tak aby ich údaje boli prepojené v jedinej databáze. Zefektívni sa tým práca v týchto organizáciách, zamedzí sa duplicite údajov a zvýši sa dohľad nad poskytnutými finančnými prostriedkami obcí. Takáto sieť sa využije taktiež na rozšírenie kamerového systému a zvýšenie bezpečnosti v uliciach obcí. Sieť bude slúžiť aj na rozšírenie verejných prístupových bodov pre obyvateľov obcí, čím by sa zvýšil ich záujem o využívanie informačných technológií a o postupné zavádzanie digitalizácie samosprávy formou služieb e-government.

2.11.2 Informačný systém

V oblasti softvéru v súčasnosti neexistuje jednotný informačný systém na riadenie agendy miest a obcí na území SR. Preto každé mesto či obec rieši otázku digitalizácie dokumentov, správy databáz a údajov o svojich obyvateľoch cez softvér od súkromných firiem. Obec Stakčín používa na správu daní a poplatkov, účtovníctva, správy majetku a ďalších agend komplexný informačný systém od súkromnej firmy **DCOM (Dátové centrum obcí a miest)**, ktorá má však dominantné postavenie na Slovenskom trhu, čo je pozitívne hlavne z dôvodu koncepcie rozvoja informačných systémov. Obce Stakčín, Klenová a Ubľa, v ktorých sa nachádzajú matričné úrady, sú v súčasnosti napojené na nový celoštátny matričný systém **CISMA (Centrálny informačný systém matrík)**, ktorý prepája matričnú agendu celej republiky. Využívajú sa tiež informačné systémy **Centrálna ohlasovňa** a **REGOB (Register obyvateľov SR)**. Takisto evidencia obyvateľov prešla na nový softvér **Register adries**, ktorý prepája do celoštátnej databázy obyvateľov štátne orgány, samosprávu a políciu.

Informačným systémom dátového centra obcí (ďalej len „dátové centrum“) je nadrezortný informačný systém verejnej správy, ktorý poskytuje obciam technické a programové prostriedky na výkon verejnej moci elektronicky, na prevádzkovanie informačných systémov verejnej správy v ich správe a na zabezpečenie základných činností v oblasti elektronického výkonu vnútorných agend a prevádzku ostatných informačných systémov, ktoré obec používa. Správcom dátového centra je záujmové združenie právnických osôb DataCentrum elektronizácie územnej samosprávy Slovenska, ktorého jedinými členmi sú ministerstvo financií a Združenie miest a obcí Slovenska. Po dohode so správcom dátového centra, a ak tomu nebránia technické dôvody, sú obce oprávnené využívať dátové centrum a zabezpečiť prevádzkovanie informačných systémov verejnej správy v ich správe prostredníctvom dátového centra. Správca dátového centra zabezpečuje pre obce miesto na sprístupňovanie údajov súvisiacich s výkonom originálnych kompetencií, ktoré podľa osobitných predpisov poskytujú ostatným orgánom verejnej moci, a obce sú povinné ukladať tieto údaje v dátovom centre. Na účely podľa prvej vety sú obce oprávnené integrovať informačné systémy verejnej správy, ktorých sú správcami, s dátovým centrom.

Najvýznamnejším komunikačným kanálom obcí sú webové sídla obcí, ktoré prešli kompletným redizajnom tak, aby spĺňali najnovšie štandardy prístupnosti webov samospráv a zároveň drží krok s nastoleným trendom v tvorbe dizajnovo atraktívnych webov. Najdôležitejší je však samozrejme obsah stránky, a preto aj obec dbá na aktuálnosť a presnosť poskytovaných informácií.

2.12 Životné prostredie

2.12.1 Východisková situácia

V katastrálnom území obcí platí podľa zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny prvý stupeň ochrany (všeobecná ochrana).

Momentálne prebieha reforma ochrany prírody a začína proces transformácie hospodárstva v chránených územiach z intenzívnej ťažby dreva na prírode blízke obhospodarovanie, ekologické poľnohospodárstvo a mäkký turizmus s vyššou pridanou hodnotou a diverzifikovanou štruktúrou pracovných príležitosti. Organizácie ochrany prírody majú spracované manažmentové plány, ktoré predstavujú komplexný dokument, všetky aktivity a opatrenia potrebné na udržanie druhovej pestrosti a zachovanie prírodných hodnôt.

2.12.2 Vodné hospodárstvo

Vodovodná sieť v obci Stakčín je napojená na Východoslovenskú vodárenskú sústavu – zásobovaná z Vodárenskej nádrže Starina, ktorá slúži ako hlavný zdroj pitnej vody pre Prešovský a Košický samosprávny kraj. Starina je situovaná severne od Stakčína. Plocha povodia nádrže Starina má 125,81 km² a celkový objem nádrže je 59,8 mil. m³. Vybudovaná bola v rokoch 1981 až 1988 s cieľom zabezpečiť pitnú vodu do Východoslovenskej vodárenskej sústavy.

Z 34 obcí v okrese Snina je len 10 napojených na verejný vodovod. Z riešeného územia sú napojené 4 obce (Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce a Ubľa). Obyvatelia zvyšných obcí Ublianskej doliny sú zásobovaní pitnou vodou z vlastných kopaných studní, ktoré však pre nevyhovujúce odkanalizovanie odpadových vôd v týchto obciach a značné plošné znečistenie, sú z hygienického hľadiska pre pitné účely často nevyhovujúce.

Na verejnú kanalizáciu je napojených len 6 z 34 obcí okresu. Z riešeného územia doliny nie je na kanalizáciu napojená iba obec Stakčín.

Potreba dobudovať neexistujúcu vodárenskú infraštruktúru v NP Poloniny pritom ponúka príležitosť uplatniť nový inovatívny prístup, a to z pohľadu technologického aj organizačného prostredníctvom kanalizačných systémov ukončených koreňovými čistiarňami odpadových vôd (ČOV). Správne navrhnuté a prevádzkované koreňové ČOV majú práve v prípade malých obcí na území NP Poloniny porovnateľný alebo dokonca lepší čistiaci efekt, životnosť a výrazne nižšiu energetickú náročnosť oproti bežným mechanicko-biologickým (aktivačným) ČOV. Typ obecných rozvodov verejnej kanalizácie závisí od lokálnych podmienok, v zásade však ide o bežné technické

riešenia. Kanalizácia bude buď gravitačná, tlaková alebo kombinovaná. Z ekonomického aj organizačného pohľadu je však potrebné vždy posúdiť a uprednostniť, ak je to možné, kladenie vodovodných a kanalizačných potrubí do tzv. spoločnej ryhy.

Ak majú dotknuté obce tvoriť bezprostredné zázemie pre CR, mali by mať zabezpečený prístup ku garantovanej pitnej vode, ako aj zabezpečené primerané čistenie komunálnych odpadových vôd.

2.12.3 Energetické hospodárstvo

Situácia na trhu s energiami súvisiaca s vysokým nárastom cien komodít negatívne zastihla všetkých účastníkov trhu, či už odberateľov, dodávateľov, prevádzkovateľov sústav a sietí, či iných. Pandémia a neskôr vojna na Ukrajine veľmi výrazne ovplyvnili najmä ceny elektriny a plynu, pričom tieto sa už čiastočne premietli aj do cien tepla pre rok 2022 pre odberateľov zo sústav centralizovaného zásobovania tepla (CZT). Na základe uvedených skutočností, mestá a obce čelia enormnému nárastu nákladov na energie a nemajú veľa možností ako riešiť situáciu zo svojej strany, prvým krokom by malo byť zefektívnenie svojej spotreby energií, prípadne hľadanie iných riešení na zníženie svojej energetickej náročnosti napríklad aj prostredníctvom alternatívnych zdrojov zabezpečenia tepla do budúcnosti. EÚ bojuje proti klimatickým zmenám aj prostredníctvom novej politiky čistej energie, ktorú Parlament prijal v roku 2018. Zameriava sa na zvýšenie podielu spotrebovanej energie z obnoviteľných zdrojov na 32 % do roku 2030 a na vytvorenie možnosti pre ľudí vyrábať si vlastnú zelenú energiu. Okrem toho chce EÚ do roku 2030 zvýšiť energetickú účinnosť o 32,5 % a prijala právne predpisy týkajúce sa budov a domácich spotrebičov. Ciele týkajúce sa podielu energie z obnoviteľných zdrojov aj energetickej účinnosti sa budú revidovať v súvislosti so zelenou dohodou.

V roku 2022 boli novelizované zákony o energetike a zákon o regulácii. Novela zákona č. 251/2012 Z. z. o energetike umožní vznik a fungovanie nových účastníkov trhu s elektrinou a trhu s plynom, ako sú aktívny odberateľ, energetické spoločenstvo, prevádzkovateľ zariadenia na uskladňovanie elektriny a agregátor. Úprava zákona súčasne definuje práva a povinností týchto nových účastníkov trhu, vrátane podmienok pre ich vstup na trh s elektrinou. Dôležitou zmenou je i ďalšie posilnenie postavenia odberateľa, v tomto prípade mesta a obce na energetickom trhu a podpora rozvoja samovýroby a samospotreby energie. Novela prináša i úpravu v oblasti uskladňovania elektriny, úpravu právneho rámca pre dátové toky spojené s činnosťami nových účastníkov trhu a podporu digitalizácie energetiky. V rámci schváleného energetického balíčka sa ďalej podarilo upraviť doterajšie podmienky pre nasadzovanie inteligentných meracích systémov, upraviť oblasť obstarávania podporných služieb alebo služieb flexibility a zaviesť nové práva a povinnosti prevádzkovateľov distribučných sústav a prevádzkovateľa prenosovej sústavy. Nová legislatíva taktiež zabezpečí zvýšenie transparentnosti na energetickom trhu zavedením verejných konzultácii technických podmienok, prevádzkových poriadkov a plánov rozvoja prevádzkovateľov sústav ako kľúčových dokumentov pre užívateľov sústav z hľadiska plánovania investícií, podmienok prístupu a pripájania odberateľov a výrobcov elektriny. V rámci zmien dochádza i k rozšíreniu doterajších právomoci Úradu pre reguláciu sieťových odvetví (ÚRSO) a posilňuje sa spolupráca úradu s regulačnými orgánmi ostatných členských štátov.

V rámci doliny je plynofikovaná len obec Stakčín. V smere východ – západ je budovaný plyn vysokotlak zo Sniny VTL plynovod 1 x DN 100 s prevádzkovým tlakom max 40 barov. Z

regulačnej stanice vychádza STL plynovod z oceľových rúr DN 100, ktorý slúži pre zásobovanie obce zemným plynom. Jednotlivé odbery sú pre použitie v domácnostiach a pre technickú a občiansku vybavenosť doregulované v domových regulačných zostavách. Rozvod potrubia v obci je z rúr z lineárneho polyetylénu. Pre rodinné domy a nízkopodlažné objekty bez centrálnej dodávky tepla a teplej vody je komplexné používanie plynu pre potreby vykurovania, ohrevu teplej vody a varenia. Plynové vykurovanie má obvykle formu ústredného vykurovania, len výnimočne sa realizuje samostatnými plynovými pecami. V objektoch občianskej vybavenosti a drobného priemyslu sa zemný plyn používa na vykurovanie, ohrev teplej vody a technologické potreby. Obyvatelia ostatných obcí ako primárny zdroj na vykurovanie domácností, ohrev teplej vody, ale aj na varenie využívajú tuhé palivo. Sektor budov predstavuje miesto najväčšej energetickej potreby a vyznačuje sa vysokou energetickou náročnosťou. Budovy všetkých kategórií sa vykurujú lokálne, najmä z vlastných kotolní na báze tuhých palív, predovšetkým palivového dreva pochádzajúceho z viac-menej lokálnej, resp. regionálnej produkcie. Všetky palivá spotrebované vo verejnej a v neverejnej doprave sú importované. S výnimkou dreva sa obnoviteľné zdroje energie (slnko, vietor, voda, biomasa a nízkopotenciálové teplo) lokálne takmer vôbec nevyužívajú.

Všetky obce sú elektrifikované, pričom elektrina sa na ich území nevyrába, ale dováža prostredníctvom distribučnej siete. V Stakčíne sú vybudované transformačné stanice pripojené na 22kV VN elektrické vedenie. Jedná sa o vzdušné vedenie. V súčasnosti sieť transformačných staníc postačuje na pokrytie. Obce sú zásobované elektrickou energiou VN a NN. Nízkonapäťový rozvod je realizovaný podľa charakteru príslušnej časti a je v prevažnej miere káblový v zemi a v niektorých odľahlých častiach aj vzdušný na betónových podperách. Osvetlenie v obciach sa nachádza na vlastných stĺpoch, ale aj na stĺpoch NN.

Z hľadiska telekomunikačnej siete patria obce do UTO Snina. Existujúca kapacita je dostačujúca. Územie je súčasťou Regionálneho technického centra východ a primárnej oblasti Snina s prípojkami miestnej tel. siete na telefónnu ústredňu. Telefónne rozvody sú vedené podzemnými káblami po hraniciach miestnych komunikácií. Rozvodná sieť pokrýva celé intravilány obce. Miestnu sieť je potrebné rozšíriť vo vzťahu k rozvoju funkcií.

V rámci územia je dôležité:

- dôkladne zdokumentovať existujúci stav energetickej potreby, predovšetkým zistiť hodnotu finančného úniku z regiónu cez energetiku a stanoviť potenciál energetických úspor aj dostupných obnoviteľných zdrojov;
- navrhnúť strednodobý plán a ciele ohľadom znižovania energetickej potreby, emisií, využívania obnoviteľných zdrojov a ich regulácie z pohľadu životného prostredia vrátane konkrétnych aktivít a opatrení;
- poskytovať samosprávam podporu pri príprave konkrétnych zámerov súvisiacich s energetikou (napr. v oblasti výstavby a rekonštrukcie verejných budov alebo projektov využívania slnečnej energie, biomasy, vody, vetra alebo nízkopotenciálového tepla);
- usmerňovať samosprávy pri optimalizácii vlastnej energetickej potreby (napr. v oblasti dopravy, osvetlenia alebo vykurovacích systémov) a spotreby (napr. optimalizáciou odberných miest, vzťahov s dodávateľmi palív a elektriny), poskytovať informačný servis samosprávam aj verejnosti (napr. sprostredkovať príklady dobrej energetickej praxe), zabezpečovať osvetu a vzdelávanie a podporovať vznik partnerstiev s inými regiónmi s podobnými záujmami.

2.12.4 Odpadové hospodárstvo

Výrazným problémom v oblasti ochrany životného prostredia je zber a nakladanie s komunálnym odpadom. Jeho triedenie a nakladanie s ním je jednou z hlavných priorít územia obcí. Nedostatky pri nakladaní s odpadmi, ktoré sa výrazne prejavujú vytváraním nelegálnych skládok, predstavujú reálnu hrozbu pre životné prostredie a ďalší rozvoj obcí. V oblasti nakladania a likvidácie odpadu sú žiaduce opatrenia na úrovni obcí, ktoré by kládli väčší dôraz na zvýšenie podielu triedenia komunálneho odpadu, využívanie miestnych kapacít pre triedenie a ekologickejšie spracovanie odpadu ako je jeho skládkovanie. Občania sú slabo motivovaní k triedeniu odpadu, z čoho badať aj ich nezáujem o triedenie. Častým fenoménom je vytváranie „čiernych" skládok odpadu, ktoré majú nielen estetický, ale aj ekologicky negatívny vplyv. Tieto negatíva pravdepodobne môžu znížiť projekt adresného váženia komunálnych odpadov s využitím smart technológií.

V odpadovom hospodárstve so záväznosťou poradia priorít sa uplatňuje táto hierarchia odpadového hospodárstva:

a) predchádzanie vzniku odpadu,

b) príprava na opätovné použitie odpadu,

c) recyklácia odpadu,

d) iné zhodnocovanie odpadu, napríklad energetické zhodnocovanie,

e) zneškodňovanie odpadu.

Mesto a obce nakladanie s komunálnym odpadom realizuje:

- v súlade so zákonom č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, v zmysle ktorého je vypracované Všeobecne záväzné nariadenie obce Ulič č. 160/2020 o nakladaní s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi (ďalej „VZN"), v ktorom je určený systém zberu a nakladania s komunálnym odpadom,
- v súlade so všeobecne záväznými nariadeniami o nakladaní s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi.

Nakladanie s odpadom je zber, preprava, zhodnocovanie vrátane triedenia a zneškodňovanie odpadu vrátane dohľadu nad týmito činnosťami a nasledujúcej starostlivosti o miesta zneškodňovania.

Zberné dvory v okrese Snina sa nachádzajú v meste Snina a v obciach Belá nad Cirochou, **Stakčín**, **Ubľa** a Ulič. Na zberný dvor nie je možné odovzdávať zmesový komunálny odpad, ten sa vyváža na skládku v obci Papín (okres Humenné). Kompostárne sa nachádzajú v meste Snina a v obci **Stakčín**.

Zberný dvor Stakčín prevádzkuje obec Stakčín. Obec na zber, prepravu, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadu využíva vlastnú techniku.

Obec Stakčín separuje odpad od roku 2003. Ako jedna z 15 obcí Ublianskej doliny je jej geografickým centrom a má najlepšie predpoklady pre vytvorenie regionálneho zberného dvora. Zberný dvor využíva existujúce inžinierske siete areálu (kanalizácia, voda). Súčasťou technologického riešenia zberného dvora sú: hala, dotrieďovacia linka, lisovacia technika, manipulačná technika a štiepkovač.

Časť objektov je už po rekonštrukcii a slúžia na dotrieďovanie komunálnych odpadov pre papier, plasty, kovy a sklo. Odpady sú do zberného dvora sústreďované systémom organizovaného

zvozu z obce alebo donáškou od obyvateľstva. Všetky odpady prichádzajúce do zberného dvora sú na vstupe kontrolované a zaevidované. Po prevzatí budú odpady umiestnené podľa druhov do určených priestorov. Po nahromadení potrebného množstva budú odpady odvážané na recykláciu, využitie alebo konečné zneškodnenie do zariadení na to oprávnených. Zberný dvor slúži predovšetkým pre potreby občanov Stakčína.

Komunálne odpady v Ublianskej doline zváža spoločnosť Fúra s.r.o. V obciach Hrabová Roztoka, Jalová, Strihovce a Šmigovec sa vývoz tuhého komunálneho odpadu zabezpečuje 1x do mesiaca, v ostatných obciach je to 2x za mesiac.

2.12.5 Zmena klímy

Klimatické zmeny už ovplyvňujú Európu v rôznych formách v závislosti od regiónu. Môžu viesť k strate biodiverzity, lesným požiarom, poklesu výnosov plodín a vyšším teplotám. Môžu tiež ovplyvniť zdravie ľudí. V roku 2021 EÚ stanovila klimatickú neutralitu, teda cieľ nulových čistých emisií do roku 2050, ako právne záväzný v EÚ. Stanovila predbežný cieľ znížiť emisie o 55 % do roku 2030. Tento cieľ nulových čistých emisií je zakotvený v zákone o klíme. Európska zelená dohoda je plánom pre EÚ na dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050.

Táto Nová vodná politika v oblasti vodného hospodárstva v bode č. 14 naliehavo vyzýva, aby bolo zlepšené vykonávanie rámcovej smernice o vode a iných relevantných právnych predpisov EÚ a podľa potreby bol znížený hydromorfologický tlak v povodiach zabezpečením alebo obnovením priechodnosti riek, čo najrozšírenejším využitím zelenej infraštruktúry – napríklad opatrenia na prírodné zadržiavanie vody a obnovu ekosystémov, a najlepšie dostupné techniky a opatrenia pre zmierňovanie následkov. Takýmito opatreniami sa zníži zraniteľnosť EÚ voči potopám a suchám, podporí biodiverzita a úrodnosť pôdy, ako aj zlepší stav vôd.

V bode č. 15. Rada EÚ pre životné prostredie naliehavo vyzýva členské štáty, aby vypracovali plány manažmentu povodňového rizika, ďalej FRMP (Flood risk management plan), ako vyžadujú smernice EÚ o povodniach; zdôrazňuje, že je dôležité, aby sa tieto zámery (FRMP) zohľadňovali pri vypracovávaní plánov riadenia rizík týkajúcich sa viacerých odvetví a hrozieb, a pripomína členským štátom potrebu koordinovaného a integrovaného prístupu k plánom manažmentu povodia, ďalej RBMP (River Basin Management Plan) a FRMP v súlade s článkom 9 smernice EÚ o povodniach. Týmto spracovaným akčným plánom a z neho vychádzajúcich návrhov investičných zámerov a riešení obec Stakčín v plnom rozsahu odporúčania EÚ rozvinie.

EÚ prostredníctvom Európskej zelenej dohody predstavuje plán Európskej komisie na ekologickú transformáciu hospodárstva Európskej únie v záujme udržateľnej budúcnosti. Celý svet vrátane Európy, štátov, krajov a obcí sa bude musieť vysporiadať s čoraz častejšími a náročnejšími výzvami v oblasti životného prostredia a zmeny klímy. Práve Európska zelená dohoda by mala predstavovať nástroj, ako čeliť daným výzvam a premeniť ich na príležitosti, a to je aj výzvou pre obec Stakčín, aby vo svojej komunite naštartovalo rozvíjanie zelenej politiky.

Klimatické zmeny spôsobené zvýšenými antropogénnymi emisiami skleníkových plynov predstavujú najvýznamnejší enviromentálny problém v ľudskej histórii. Znečisťovanie ovzdušia spôsobujú vysoké energetické vstupy v podobe fosílnych palív, uvoľňujúce skleníkový plyn – oxid uhličitý (CO_2) a ďalej najmä emisie oxidu dusného, amoniaku a metánu. Emisie skleníkových plynov v SR dosahovali najvyššiu úroveň koncom 80 rokov. V rokoch 1990 – 1994 došlo k poklesu okolo 25 % a od roku 1994 zaznamenali mierny nárast emisií. Najväčší podiel pripadá na energetický sektor asi 80 %, priemysel a poľnohospodárstvo cca po 8 % a odpadové hospodárstvo 4 %. Aj navzdory skutočnosti, že vodné pary a kysličník uhličitý sú najvýznamnejšie pri vytváraní skleníkového efektu v

atmosfére, N2O (oxid dusný) a CH4 (metán) produkované poľnohospodárskym sektorom sú považované za najdôležitejšie z pohľadu plánovania adaptívnych opatrení na znižovanie ich vplyvu na enviroment. Slovensko rovnako ako krajiny EÚ v súvislosti s prijatím Kjótskeho protokolu prijalo záväzok na 8 % zníženie emisií všetkých skleníkových plynov v porovnaní s hladinou emisií v základnom roku 1990. Poľnohospodárstvo je najvýznamnejším producentom amoniaku (NH3) pochádzajúceho najmä z emisií zo živočíšnej výroby a poľnohospodársky využívaných pôd. Zatiaľ čo emisie zo živočíšnej výroby poklesli len v závislosti od počtu zvierat, pôdy boli ovplyvnené okrem poklesu vstupov dusíka z minerálnych hnojív aj poklesom vstupov dusíka zo živočíšnej výroby. Na Slovensku boli vypracované viaceré koncepčné materiály, ktorých súčasťou je aj politika zmierňovania nepriaznivých účinkov klimatickej zmeny, a to priamo, znižovaním emisií skleníkových plynov alebo nepriamo obmedzovaním negatívnych vplyvov energetiky, poľnohospodárstva a ďalších ekonomických činností. Vláda SR v roku 2001 prerokovala a vzala na vedomie Návrh adaptačných opatrení v pôdohospodárstve SR na klimatickú zmenu. Výsledkom adaptačných opatrení v pôdohospodárstve je návrh krátkodobých a dlhodobých opatrení potrebných realizovať v slovenskom poľnohospodárstve, vodohospodárstve a v lesnom hospodárstve v súvislosti s klimatickou zmenou.

Vymedzenie klimatických oblastí sa zakladá na typizácii klímy, konštruovanej na základe teploty a vlahovej charakteristiky. Teplá a mierne teplá klíma sa ohraničuje izolíniou 50 letných dní v roku a mierne teplá oproti chladnej oblasti júlovou izotermou 16° C. Na detailnejšie delenie oblasti sa použil index zavlaženia. Záujmové územie patrí do mierne teplej oblasti a leží na rozhraní oceánskeho kontinentálneho podnebia. Priemerná teplota sa pohybuje od 4°C vo vrcholových polohách do 8°C v priestore Ublianskej doliny. Sú to dobré predpoklady pre vznik inverzií. Najchladnejším mesiacom je január a najteplejším je júl. Priemerný ročný vertikálny teplotný gradiént je 0,39°C , zimné obdobie trvá 78 – až 118 dní, extrémne teploty sa pohybujú od 35°C – do + 35°C.

Hydrograficky je riešené územie odvodňované tokom riek Cirocha a Ublianka. Cirocha je ľavostranným prítokom rieky Laborec. Pramení v Bukovských vrchoch neďaleko poľských hraníc vo výške 765 m n. m. a je dlhá 56,6 km. Tečie najprv na juh, priberá menšie prítoky a vteká do Ruskej kotliny, kde priberá zľava Ruský potok a stáča sa na juhozápad. Sprava ďalej priberá Smolník a vteká do vodnej nádrže Starina. Už do vodnej nádrže sa vlievajú Stružnica zo severu a Hricov potok zo západu. Pod priehradným múrom rieka tečie na juh po hranici medzi Bukovskými vrchmi (podcelok Nastaz) a Laboreckou vrchovinou. Zľava priberá Havrilovec a vstupuje do Beskydského predhoria. Ďalej tečie na juhozápad cez Stakčín, kde priberá zľava Trnovec a z pravej strany Chotinku, nasleduje Kuršina zľava a rieka sa stáča na západ. Rieka Ublianka je pravostranným prítokom vodného toku Uh. Takisto pramení v Bukovských vrchoch vo výške 640 m n. m a má dĺžku 27,5 km, z toho 21,5 km na území Slovenska a 6 km na území Ukrajiny. V pramennej oblasti vytvára vejár viacerých krátkych prítokov a tečie južným smerom. Vstupuje do Beskydského predhoria, do podcelku Ublianska pahorkatina, preteká územím obce Kalná Roztoka, kde priberá ľavostrannú Chmeľnicu a významnejší pravostranný prítok, na území obce Klenová priberá pravostranný Tapovec a ďalej tečie juhovýchodným smerom. Po sútoku s Volovským potokom začína výraznejšie meandrovať, sprava priberá Luh a viac rozširuje svoje kotyto. Vstupuje na územie obce Ubľa, kde postupne priberá Savkov potok sprava, Brezovčík zľava a Stežnú sprava. Pred vstupom na Ukrajinu ešte vytvára veľký oblúk a opúšťa naše územie.

V letnom období je urbanizované prostredie katastrálneho územia obcí silne prehrievané a podlieha suchu. To prispieva k časovej a priestorovej zmene rozdelenia zrážok. Predlžujú sa periódy bez dažďa a z toho dôvodu je vysoká potreba nájsť riešenia, ktoré zastavia rizikový trend poklesu zrážok prostredníctvom posilňovania zásob vody v malých vodných cykloch v území. Dlhodobý

niekoľko ročný vplyv uplatňovania princípu čo najrýchlejšieho odvedenia dažďovej vody z územia vytvoril infraštruktúru, ktorá zvyšuje riziká sucha a mení hydrologický cyklus v území, z čoho vyplýva časová a priestorová zmena rozdelenia v distribúcii zrážok. To potvrdzuje analýza trendu poklesu zrážok v 20. storočí. Pre budúcnosť obcí i daného regiónu, zvlášť pre Horný Zemplín je to rizikové. Dlhšie obdobia bez dažďa striedané s obdobiami s intenzívnejšími a krátkymi dažďami budú v budúcnosti častejšie. Voda, ktorá je takto odkanalizovaná, steká do riek Cirochy a Ublianky, čo v prípade silných návalových dažďov prispieva k povodňovým rizikám v oblasti. Územie Ublianskej doliny má i veľmi veľké zastúpenie lesných ekosystémov. Na všetky strany okolia intravilánu siaha rozsiahla lesná krajina, ktorá hlavne v lete udržuje znesiteľnú teplotu. Na druhej strane, poľnohospodárska krajina sa hlavne po žatve rýchlo prehrieva, a tým prispieva aj k extrémnym horúčavám v území.

Napriek tomu, že Národný park Poloniny a obce prijímajú čiastočné riešenia, napr. pri rekonštrukciách či novostavbách sa od projektantov vyžadujú riešenia, ktoré vodu v území zadržia, ide iba o čiastočné riešenie, nakoľko mnoho vody z pozemkov odteká. Ublianska dolina je z hľadiska odtokových charakteristík územím, do ktorého odtekajú vody. Základom pre analýzu bolo rozdelenie územia na odtokové plochy, tzv. mikropovodia a v nich zhodnotiť vodnú bilanciu a vplyv poškodenia krajiny na odtokové pomery a bilanciu odtekajúcej dažďovej vody bez úžitku.

2.12.6 Pôdne pomery, fauna a flóra

Pôda je jednou z najdôležitejších zložiek prírody a krajiny a je základom poľnohospodárskej a lesnej produkcie. Podlieha neustálym vývojovým zmenám, ktoré sú vyvolané rozličnými vnútornými a vonkajšími činiteľmi. Na území prevládajú hnedé lesné pôdy podzolové, oglejené a glejové. Poľnohospodárske pôdy sú zastúpené hnedými pôdami, nivnými pôdami, ilimerizovanou pôdou oglejenou, rendzinou, lužnou pôdou glejovou a nevyvinutou pôdou.

Z hľadiska členenia vegetácie Slovenska územie patrí do oblasti východoslovenskej kveteny, čo znamená, že sa tu vyskytuje zvýšený počet východokarpatských druhov rastlín v rastlinných spoločenstvách. Sú to najmä východokarpatské endemity, ktoré sa inde na Slovensku nenachádzajú. Lesné spoločenstvo, ktoré prevláda pozostáva z buka a jedle bielej. Vo vysoko položených miestach sa tiahne pás javorových bučín, ktorých rast je obmedzený v dôsledku nepriaznivých klimatických podmienok. Súčasťou lesného spoločenstva sú aj cenné listnáče, kde rastú pospolu – lipa, jaseň, brest a javor. Horské lúky tzv. poloniny sú vzácne tým, že na nich rastú vychodokarpatské druhy rastlín – iskerník karpatský, zvonček jedľovitý, klinček bradatý, fialka dócka atď. Okolie obce je bohaté aj na množstvo húb, lišajníka, machorastov a paprade.

Biotopy listnatého lesa sa vyznačujú výskytom početných skupín chrobákov (Coleoptera). Pre tieto bukové lesy sú charakteristické viaceré druhy bystrušky. Zistili sa tu i vzácne druhy z čeľade chrobákovitých žijúcich pod lístím. Ďalej sú to početné druhy dvojkrídlovcov. Zo stavovcov žijú niektoré druhy vtákov a cicavcov len v pôdach lesov. Charakteristickými druhmi sú mloky, salamandry, ďatle. Osobitnú zmienku si zasluhujú dravce ako myšiak hôrny a ohrozené druhy orol skalný a výr skalný. Z cicavcov sú to jeleň obyčajný, sviňa divá, no zriedka je mačka divá. Zo šeliem sa tu bežne vyskytuje medveď, vlk a rys. Výskyt početných druhov fauny, osobitne veľkej lesnej zveri, podmieňujú rozsiahle komplexy pôvodných bukových a jedľových ekosystémov. Trvale tu žijú všetky naše druhy mäsožravcov, sporadicky sem z územia Bieszczadského národného parku v Poľsku zabieha zubor a los. Mnohé iné zvery dodávajú tunajšej prírode život a prekrásny výhľad.

2.13 Hospodárstvo

K nosným ekonomickým odvetviam v území patrí drevársky priemysel a poľnohospodárstvo. Značný podiel na zamestnanosti majú verejná správa, obchod a služby. Na území sa nachádzajú menšie prevádzky. Sú to predajne potravinárskeho tovaru, zmiešaného tovaru, predajne nepotravinárskeho tovaru, zariadenia na údržbu a opravu motorových vozidiel, predajne pohonných hmôt, pohostinské a odbytové strediská zabezpečujúce stravovanie, občerstvenie, prípadne spoločenskú a zábavnú činnosť. Lokálna ekonomika záujmového územia nie je dostatočne výkonná, s malými výnimkami vo väčších obciach (Stakčín, Ulič a Ubľa) neexistujú takmer žiadne podnikateľské subjekty, ktoré by sa významnejšie podieľali na ekonomickom rozvoji. Veľa podnikov už bolo v minulosti nútených svoje podnikanie v regióne ukončiť a veľa živností a prevádzok bolo zrušených. Nepriaznivý stav podnikateľského prostredia v regióne mnohých odradil, aby vôbec začali podnikať. Prevláda stagnácia podnikateľských aktivít, chýba inovatívny prístup a zásadný odklon od doterajšieho smerovania, resp. doteraz zaužívaných postupov. Absentuje aj efektívna podpora a koordinácia medzi podnikateľmi navzájom. Zánik pracovných miest priamo na vidieku a trend ich koncentrácie v meste Snina a jeho bezprostrednom okolí (Stakčín firma AGRIFOP, Dlhé nad Cirochou a firma DREVOP) spôsobuje dochádzanie ľudí za prácou z vidieka. Obyvatelia okresu Snina dochádzajú za prácou aj 22 km do susedného mesta Humenné (Mecom, Chemkostav, Svet zdravia, Nexis Fibers) a 50 km do Michaloviec (Yazaki Wiring Technologies Slovakia). Táto centralizácia pracovných miest a podnikateľského prostredia prehlbuje problémy vidieka a prispieva k jeho úpadku. Druhou skutočnosťou, ktorá ovplyvňuje podnikanie je periféria územia a obmedzená možnosť napojenia na rýchlostné komunikácie. V regióne pôsobí aj 45 urbárskych spoločností, tie však prevažne nikoho stabilne nezamestnávajú; svoju činnosť si zabezpečujú subdodávateľsky. Ich ekonomické ukazovatele nie sú verejne dostupné.

V roku 2021 sa celá krajina zmietala v boji proti pandémii COVID-19 a s tým súvisiacimi opatreniami a problémami. Na začiatku roka 2021 bola situácia podobná ako v roku 2020, ľudia prichádzali o prácu najmä v dôsledku pretrvávajúceho zatvárania prevádzok, obmedzeniam výroby, predaja a trh s prácou, ale aj celkový obchod a podnikanie stagnovali. V druhom štvrťroku 2021 sa situácia postupne začala zlepšovať, začali sa opäť rozvíjať podnikateľské aktivity, výroba, gastro prevádzky boli znovu otvorené, hotely a ubytovane mohli opäť prijímať hostí. Tomu nasvedčujú aj čísla zverejnené na oficiálnej stránke Štatistického úradu SR. Miera evidovanej nezamestnanosti klesla a taktiež sa znížil počet uchádzačov o zamestnanie z pôvodných 2 169 na súčasných 1 801 osôb. Zapríčinením stagnácie celkovej globálnej ekonomiky sa situácia vyvíjala obdobne aj v okrese Snina. Zatváranie prevádzok, obmedzovanie výroby spôsobilo zvýšenie počtu nezamestnaných. Množstvo osôb, najmä mužov v produktívnom veku, bolo nútených, po strate zamestnania, odísť za prácou do zahraničia, prípadne, ak sa im to nepodarilo, zaradili sa medzi uchádzačov o zamestnanie. Podobne, ako v celoslovenskom meradle, aj v okrese Snina, sa druhá polovica roka 2021 ocitla v pozitívnejších číslach, keď sa pomaly opäť začala prebúdzať ekonomická aktivita. Avšak je potrebné konštatovať, že veľké množstvo osôb v produktívnom veku odchádza stále za prácou do zahraničia a ekonomická aktivita v okrese nedosiahla úroveň pred pandémiou.

Celkový počet právnických osôb v okrese Snina bol ku koncu roka 2021 915 právnických osôb. Z tohto celkového počtu je 634 obchodných spoločností, 3 družstvá, 1 štátny podnik, 63 rozpočtových organizácií, 1 príspevková organizácia a 213 ostatných organizácií. Z tohto celkového počtu je: poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov – 71 podnikov, priemysel – 165, ťažba a dobývanie – 1, priemyselná výroba – 155, dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu – 2, dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov – 7, stavebníctvo – 76,

iné – 408. Na tieto subjekty – právnické osoby môžeme hľadieť ako na potenciálnych zamestnávateľov v okrese Snina.

Hlavnou ekonomickou silou v okrese Snina je priemysel. Priemysel zamestnával viac ako tretinu zamestnancov v okrese (2 216). Ďalšie významné ekonomické odvetvia boli: veľkoobchod a maloobchod vrátane opravy motorových vozidiel s 99 podnikmi a viac ako 300 zamestnancami, a stavebníctvo s 92 podnikmi a 309 zamestnancami. Druhý najväčší zamestnávateľ bolo zdravotníctvo a sociálna pomoc (678 zamestnancov). Odvetvie cestovného ruchu, ktoré je zastúpené ubytovacími a stravovacími službami, bolo veľmi málo zastúpené. Nachádzalo sa tu iba 26 podnikov so zameraním na ubytovacie a stravovacie služby, čo predstavovalo menej ako 4 %.

Medzi najväčších zamestnávateľov v okrese patria:

- Nemocnica Snina, s. r. o.,
- základné a stredné školy,
- Okresný úrad Snina,
- MOPS PRESS, s. r. o. (výroba tlakových odliatkov z ľahkých kovov pre priemysel),
- UNEX Slovakia, a. s. (strojárenská výroba),
- Lesopoľnohospodársky majetok Ulič, š. p. (lesníctvo a poľnohospodárstvo),
- Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru (ochrana štátnej hranice),
- Autotex, s. r. o. (výroba pre automobilový priemysel)
- AGRIFOP, a. s., Stakčín (poľnohospodárstvo)
- JAS, s. r. o. (obuvnícky priemysel),
- D.P. Ekoplast, s.r.o.,
- BEKY, a. s.,
- HARMEN, s. r. o.,
- Štutika, s. r. o.,
- DREVOP, s.r.o.,
- ALCAST, s. r. o.,
- Verejnoprospešné služby Snina, s. r. o.

AGRIFOP, a. s., Stakčín, Na Troskách 1635/3, Banská Bystrica 974 01, IČO: 31713238. Spoločnosť AGRIFOP, a.s. Stakčín bola založená v roku 1995 transformáciou štátneho podniku Štátny majetok Stakčín. Predmetom podnikania spoločnosti je poľnohospodárska výroba, výroba a predaj výrobkov z papiera a plastov, veľkoobchod a maloobchod v rozsahu voľných živností, poskytovanie služieb v poľnohospodárstve, výroba a predaj jedlých olejov a bionafty, výroba kŕmnych zmesí a sprostredkovateľská činnosť. Spoločnosť hospodári na poľnohospodárskej pôde katastrálnych území mesta Snina a obcí Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre, Dlhé nad Cirochou, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Kolonica, Jalová, Starina, Ostrožnica, Zvala, Ladomirov, Ruská Volová, Kalná Roztoka, Klenová a Strihovec. Spoločnosť je zaradená medzi subjekty hospodáriace v poľnohospodársky znevýhodnených oblastiach. Z týchto podmienok vychádza aj orientácia spoločnosti v poľhohospodárskej činnosti. Zameriava sa na pestovanie obilovín, repky olejky a krmovín a chov hovädzieho dobytka.

3 Programová časť

PRIORITA 1 **KONKURENCIESCHOPNÝ ROZVOJ REGIÓNU S VYUŽITÍM PRÍRODNÉHO A KULTÚRNEHO POTENCIÁLU**	
Strategická oblasť 1.1	***Strategická oblasť 1.2***
PRÍRODNÝ A KULTÚRNY POTENCIÁL KARPÁT	*PRIEMYSEL V OBLASTI CESTOVNÉHO RUCHU*
Strategický cieľ 1.1	***Strategický cieľ 1.2***
1.1 Zvýšiť návštevnosť územia prostredníctvom prírodného turizmu a kultúrneho dedičstva	*Zlepšiť kvalitu služieb a podporiť remeslá*
Špecifický cieľ 1.1.1	*Špecifický cieľ 1.2.1*
Podporiť systém riadenia a marketing destinácie	*Skvalitniť služby v cestovnom ruchu*
Špecifický cieľ 1.1.2	*Špecifický cieľ 1.2.2*
Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu, turistických cieľov a atraktivít	*Vybudovať tržnicu pre podporu predaja lokálnych produktov*
Špecifický cieľ 1.1.3	*Špecifický cieľ 1.2.3*
SkvalitnIť dopravnú dostupnosť a prístupnosť turistických cieľov v destinácii	*Obnoviť a podporiť tradičné remeslá*
Špecifický cieľ 1.1.4	*Špecifický cieľ 1.2.4*
Rozšíriť existujúcu ponuku cestovného ruchu prostredníctvom nových produktov	*Podporiť tvorbu nových pracovných miest*
Špecifický cieľ 1.1.5	
Podporiť kreatívny priemysel a kultúrnu ponuku destinácie	
Špecifický cieľ 1.1.6	

Zatraktívniť priestor pre oddych, rekreáciu a šport
Špecifický cieľ 1.1.7
Revitalizácia historických parkov a záhrad
Špecifický cieľ 1.1.8
Revitalizácia pietnych miest
Špecifický cieľ 1.1.9
Rozvíjať cezhraničnú spoluprácu v oblasti turizmu

PRIORITA 2 **KVALITA ŽIVOTA A INTEGRÁCIA ZDRAVOTNÍCKYCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB**
Strategická oblasť 2.1
INTEGRÁCIA ZDRAVOTNÍCKYCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB
Strategický cieľ 2.1
Podporiť integráciu zdravotníckych a sociálnych služieb
Špecifický cieľ 2.1.1
Zriadiť Agentúru integrovanej starostlivosti
Špecifický cieľ 2.1.2
Rozšíriť kapacity komunitnej sociálnej starostlivosti (ambulatných zariadení, komunitno pobytových zariadení, nízkokapacitných zariadení sociálno-zdravotnej starostlivosti)
Špecifický cieľ 2.1.3
Rozšíriť a obnoviť kapacity následnej a ošetrovateľskej starostlivosti

PRIORITA 3 UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ A PRÍRODE BLÍZKE RIEŠENIA		
Strategická oblasť 3.1	***Strategická oblasť 3.2***	***Strategická oblasť 3.3***
ZMENA KLÍMY	*CIRKULÁRNA EKONOMIKA A SYSTÉMOVÉ ZLEPŠENIE OPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA*	*ENERGETICKÁ KONCEPCIA*
Strategický cieľ 3.1	***Strategický cieľ 3.2***	***Strategický cieľ 3.3***
Podporiť adaptáciu na zmenu klímy a prevencie rizika katastrov, ako aj odolnosti, a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy	*Zlepšiť systémové riešenie odpadového hospodárstva*	*Zvýšiť energetickú efektívnosť prostredníctvom zelenej a digitálnej transformácie*
Špecifický cieľ 3.1.1	*Špecifický cieľ 3.2.1*	*Špecifický cieľ 3.3.1*
Realizovať vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy	*Rozšíriť systém triedeného zberu komunálnych odpadov*	*Znížiť energetickú náročnosť budov*
Špecifický cieľ 3.1.2	*Špecifický cieľ 3.2.2*	*Špecifický cieľ 3.3.2*
Zlepšiť preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok	*Podporiť prípravu odpadov na opätovné použitie*	*Podporiť využívanie OZE v systémoch zásobovania energiou*
Špecifický cieľ 3.1.3	*Špecifický cieľ 3.2.3*	
Výstavba, rekonštrukcia verejných vodovodov a podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami	*Zvyšovať environmentálne povedomie*	
	Špecifický cieľ 3.2.4	
	Vytvoriť nový modul, prípadne rozšíriť informačný systém na elektronický zber dát odpadového hospodárstva	

PRIORITA 4 SMART URBAN ECOSYSTÉM		
Strategická oblasť 4.1	***Strategická oblasť 4.2***	***Strategická oblasť 4.3***
CENTRUM ZDIEĽANÝCH SLUŽIEB A e-GOV	*MOBILITA A TRVALOUDRŽATEĽNÁ DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA*	*NOVÝ EURÓPSKY BAUHAUS*
Strategický cieľ 4.1	***Strategický cieľ 4.2***	***Strategický cieľ 4.3***
Rozšíriť elektronické formy výkonu verejnej správy prostredníctvom informačno-komunikačných technológií	*Zefektívniť mobilitu a zlepšiť infraštruktúru*	*4.3 Zavádzať do praxe základné hodnoty Nového európskeho Bauhausu*
Špecifický cieľ 4.1.1	*Špecifický cieľ 4.2.1*	*Špecifický cieľ 4.3.1*
Zvýšiť kvalitu poskytovaných verejných služieb	*Podporiť cyklistickú a inú nemotorovanú dopravu*	*4.3.1 Realizovať inovačné projekty pre riešenie životného priestoru*
Špecifický cieľ 4.1.2	*Špecifický cieľ 4.2.2*	
Rozvoj inteligentného riadenia/správy obcí a regiónov	*Modernizovať cesty II. a III. triedy, miestne komunikácie a mosty*	
Špecifický cieľ 4.1.3		
Vytvorenie centra zdieľaných služieb		

PRIORITA Č. 1	ROZVOJ REGIÓNU S VYUŽITÍM PRÍRODNÉHO A KULTÚRNEHO POTENCIÁLU				
Doba realizácie	**Partneri pre implementáciu PHRSR/IÚS**		**Väzba na výzvy, potenciály, limity, problémy impulzy**		
2023-2030	**Hlavný partner**	*Mesto Snina*	*Destinácia na zabezpečenie poskytovania minimálnych služieb pre návštevníkov vyžaduje istú úroveň turistickej infraštruktúry. K základnej ponuke patria produkty, zážitkové programy, ubytovacie služby, prístup k vode a hygienickej infraštruktúre, stravovacie služby, informačné služby, dopravné služby a zaistenie bezpečnosti. Územie má nedostatočnú všeobecnú infraštruktúru (najmä dopravnú dostupnosť), je tu slabá spolupráca, subjekty nie sú členmi OOCR, nie je vytvorený komplexný produkt cestovného rchu a slabo je využívaná marketingová komunikácia s dôrazom na elektronické médiá.* *Ciele sú nastavené citlivo, aby bol zabezpečený čo najmenší dopad na životné prostredie, vizuálna integrita a harmonizácia s prírodným prostredím. Bez ohľadu na veľkosť a druh infraštruktúry budú odzrkadľovať miestne hodnoty a budú v súlade s potrebami lokality, v ktorej sú umiestnené.*		
	Spolupracujúci partneri	*PSK, miestna samospráva, OOCR Horný Zemplín a Horný Šariš, Zemplínska OCR, Správa CHKO Vihorlat, Správa Národného parku Poloniny, Správa CHKO Východné Karpaty, miestna samospráva, špecializované cestovné kancelárie a agentúry, ubytovacie zariadenia, miestni sprievodcovia*			
Väzba na ciele politiky súdržnosti EÚ, na nadradené a sektorálne stratégie					
Programy EÚ	**Strategické dokumenty**	**Cieľ politiky súdržnosti EÚ Komponent Priorita/Oblasť**	**Názov cieľa Názov investície**		**Dopad na cieľovú skupinu**

Operačný program Slovensko 2021-2026		*PO2 Ekologickejšia Európa*	*2 Priorita 2P2 Životné prostredie Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach a zníženia všetkých foriem znečistenia* *2 Priorita 2P3 Udržateľná mestská mobilita Špecifický cieľ RSO2.8 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility, ako súčasti prechodu na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka* *Opatrenia:* *2.8.1. Rozvoj verejnej dopravy* *2.8.2. Podpora cyklodopravy*	*Hlavné cieľové skupiny: zamestnanci a predstavitelia samospráv a ich partneri v komunite; obyvatelia a zástupcovia občianskej spoločnosti; miestni podnikatelia; návštevníci regiónov.* *Cieľové skupiny návštevníkov: milovníci prírody outdooroví nadšenci, rodiny s deťmi, kultúrni nadšenci* *Cestovný ruch má ekonomický, environmentálny, sociálny a kul-túrny dopad, ktorý sa môže prejaviť negatívne, resp. pozitívne. Tieto dopady porastú spolu s rozvojom cestovného ruchu a pokiaľ nebudú negatívne dopady náležite kontrolované, môžu ovplyvniť dlhodobú udržateľnosť cestovného ruchu. Z tohto dôvodu*
		PO5 Európa bližšie k občanom	*Špecifický cieľ RSO5.1* *Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach* *Špecifický cieľ RSO5.2* *Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach*	
Plán obnovy a odolnosti SR		*Komponent: 5 Adaptácia na zmenu klímy*	*Investícia: 1 Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na zadržiavanie vody, ochranu prírody a rozvoj biodiverzity*	

	Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky ***Slovensko 2030***	*II.3 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť národnej a regionálnych ekonomík*	*8. Maximalizovať pokrytie domáceho dopytu po produktoch a službách vlastnou regionálnou produkciou, predovšetkým v oblasti potravinárskej produkcie, energetiky a oblasti služieb vrátane udržateľného cestovného ruchu a pôdohospodárstva;* *9. Podporovať rozvoj udržateľného cestovného ruchu, najmä prírodného cestovného ruchu, ekologického cestovného ruchu (napr. pozorovanie zvierat, interpretácia hodnôt a pod.)*	*musí byť koncept trvalo udržateľného rozvoja aplikovaný na cestovný ruch a mal by tvoriť významnú časť jeho základu. Hospodárske alebo ekonomické dôsledky cestovného ruchu majú vplyv aj na ekonomickú situáciu domácich obyvateľov. Zahŕňajú prvky, ako sú zvyšovanie cien, zamestnanosť, príjmy a rozvoj infraštruktúry. Socio-kultúrna stránka dôsledkov cestovného ruchu ovplyvňuje sociálny a kultúrny život obyvateľov, ako sú napríklad kvalita života, kvalita niektorých služieb, kultúrne podujatia, kultúrne dedičstvo, tradície, ale aj kriminalita a dopravné zápchy. Ekologické aspekty cestovného ruchu zahŕňajú vplyvy na životné prostredie. Obvykle sú to negatívne vplyvy či poškodenia, akými je znečistenie ovzdušia, pôdy, vody, hluk*
	Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020	*1 Oblasť kvality* *2 Oblasť podpory dopytu a ponuky*		
	Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 Zelenšie Slovensko	*Oblasť Zelené hospodárstvo*	*13.3 Zlepšiť environmentálne povedomie prostredníctvom kultúrneho a prírodného dedičstva a cestovného ruchu*	
	Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK na roky 2021-2030	*Strategický cieľ 1.2 Podporiť rozvoj cestovného ruchu a kultúry využitím vysokého endogénneho potenciálu kraja*	*Špecifický cieľ 1.2.1* *Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu vrátane rozširovania ponuky CR a zavádzania inovatívnych riešení* *Špecifický cieľ 1.2.2* *Zabezpečiť ochranu a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva, kultúry, kreatívneho priemyslu a komunitného života na území kraja*	

	Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)	*B. Prioritná oblasť Rozvoj lokálnej ekonomiky s dôrazom na efektívne využívanie miestnych zdrojov*	*B.3. Cestovný ruch, viacdňová turistika*	*a vyčerpanie prírodných zdrojov. Cestovný ruch má samozrejme nielen negatívne, ale aj pozitívne vplyvy na konkrétny región, destináciu.*
	Stratégia rozvoja cestovného ruchu destinácie Horný Zemplín	*Strategické zámery:* *1. Tvorba autentických a udržateľných produktov cestovného ruchu a ich komunikácia* *2. Zabezpečenie inštitucionálnej podpory rozvoja cestovného ruchu* *3. Uskutočňovanie interného marketingu destinácie*	*Ciele:* *1. Udržať stálych a prilákať nových návštevníkov* *2. Zvýšiť počet prenocovaní a predĺžiť dobu pobytu* *3. Zvýšiť pridanú hodnotu a význam cestovného ruchu pre región (príjmy, zamestnanosť, podiel na tvorbe hodnoty)* *4. Hľadať rovnováhu medzi rastom návštevnosti a ochranou prírodných a kultúrnych atraktivít cestovného ruchu*	

	Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030	*Priorita 1: Iniciácia skvalitnenia ponuky destinácie a jej dostupnosť* *Priorita 2: Podpora systému riadenia destinácie (destinačný destinačný manažment)* *Priorita 3: Marketingová stratégia destinácie*	*Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov s väzbou na potenciál a hlavné produkty* *Opatrenie 1.2 Skvalitnenie dopravnej dostupnosti a prístupnosti destinácie a turistických cieľov* *Opatrenie 2.1 Rozvoj systému destinačnej spolupráce v destinácii* *Opatrenie 2.2 Rozvoj kvality a podpora ľudských zdrojov v cestovnom ruchu* *Opatrenie 2.3 Skvalitnenie zberu a využívania dát a informácií o cestovnom ruchu* *Opatrenie 3.1 Podpora tvorby regionálnych produktov a tém pre marketing cestovného ruchu* *Opatrenie 3.2 Stratégia značky destinácie a jej marketingová komunikácia*	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	**1.1 PRÍRODNÝ A KULTÚRNY POTENCIÁL KARPÁT**			
STRATEGICKÝ CIEĽ	**1.1 Zvýšiť návštevnosť územia prostredníctvom prírodného turizmu a kultúrneho dedičstva**			
Špecifický cieľ:	**1.1.1 Podporiť systém riadenia destinácie a marketing**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**

Účasť *na pracovných stretnutiach, seminároch, konferenciach, workshopoch a iných podujatiach*	*počet*	*0*	*10*	*PHSR PSK 2021-2030* *1.2.1.3 Vytvoriť ucelený systém destinačného manažmentu, propagácie a informovania v oblasti CR na území kraja* *Stratégia rozvoja cestovného ruchu destinácie Horný Zemplín* *2. Zabezpečenie inštitucionálnej podpory rozvoja cestovného ruchu* *3. Uskutočňovanie interného marketingu destinácie* *Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030* *2.1 Nastavenie systému destinačnej spolupráce v destinácii a jej rozvoj*
Marketingové aktivity *(napr. prezentácie, účasť na výstavách, podujatiach, billboardy, plagáty, propagácia na tlačovinách, médiach, rádio, tlač, práca s verejnosťou, newsletter, online bannery,aktivity a platená reklama v sociálnych médiách, influencer - marketing)*	*počet*	*0*	*20*	
Špecifický cieľ:	**1.1.2 Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu, turistických cieľov a atraktivít**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**

Nová infraštruktúra, turistický cieľ a atraktivita (turistické informačné centrá, návštevnícke centrá, múzeá, múzeá v prírode, in situ múzeá, tematické múzeá, expozície, vyhliadkové veže a pod.)	*počet*	*0*	*1*	*Operačný program Slovensko 2021-2027 ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO5.1 5.1.5. Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch* *Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 3.1 Podpora tvorby regionálnych produktov a tém pre marketing cestovného ruchu*
Zrekonštruovaná infraštruktúra, turistický cieľ a atraktivita (turistické informačné centrá, návštevnícke centrá, múzeá, expozície a pod.)	*počet*	*0*	*1*	
Špecifický cieľ:	**1.1.3 Skvalitnlť dopravnú dostupnosť a prístupnosť turistických cieľov v destinácii**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Vytvorené a zrevitalizované parkovacie plochy pri turistických cieľoch a doplnková infraštruktúra (	*počet*	*0*	*4*	*Plán obnovy a odolnosti SR*

technické zázemie, hygienické zariadenia, mobiliár, zázemie pre návštevnícky servis, napojenie na cykloturistické trasy a iné trasy, a s tým súvisiaca doplnková infraštruktúra, informačný a navigačný systém, digitálna technika - panely)				*Komponent: 5 Adaptácia na zmenu klímy Investícia: 1 Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na zadržiavanie vody, ochranu prírody a rozvoj biodiverzity*
Počet spojov v oblasti sezónnej kyvadlovej prepravy (preprava turistov a návštevníkov do a medzi rekreačnými centrami)	*počet*	*0*	*1*	*Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 1. 2 Skvalitnenie dopravnej dostupnosti a prístupnosti destinácie a turistických cieľov*
Počet peších trás (dĺžka - budovanie a údržba)	*počet*	*0*	*1*	
Počet cyklotrás (dĺžka - budovanie a údržba)	*počet*	*0*	*1*	
Počet náčných chodníkov (dĺžka - budovanie a údržba)	*počet*	*0*	*1*	
Počet bežeckých tratí (dĺžka - budovanie a úprava)	*počet*	*0*	*1*	
Špecifický cieľ:	**1.1.4 Rozšíriť existujúcu ponuku cestovného ruchu prostredníctvom nových produktov**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Počet úspešne realizovaných projektov a aktivít v destinácii	*počet*	*0*	*1*	*PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.3 Vytvoriť ucelený systém destinačného manažmentu, propagácie*

Počet stretnutí s mestami, obcami a ďalšími aktérmi v destinácii	*počet*	*0*	*10*	*a informovania v oblasti CR na území kraja* *Stratégia rozvoja cestovného ruchu destinácie Horný Zemplín 1. Tvorba autentických a udržateľných produktov cestovného ruchu a ich komunikácia* *Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov vo väzbe na potenciál a hlavné produkty*
Počet nových produktov (v zmysle produktovej línie: Oddych v čistej prírode za hranicou všednosti Poznávanie prírody a kultúry v autentickom prostredí Zážitky a dobrodružstvo v atraktívnom regióne v zime aj v lete)	*počet*	*0*	*5*	
Špecifický cieľ:	**1.1.5 Podporiť kreatívny priemysel a kultúrnu ponuku destinácie**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Nová alebo zmodernizovaná technická infraštruktúra kultúrnych zariadení (napr. svetelná a zvuková technika, vzduchotechnika, digitalizácia, modernizácia interiérov, modernizácia a digitalizácia výstavných a expozičných priestorov) a okolia (napr. amfiteátre)	*počet*	*0*	*5*	*PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.2 Podporiť obnovu kultúrnych a prírodných pamiatok na území kraja pre potreby poznávacieho turizmu*

				Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 3.1 Podpora tvorby regionálnych produktov a tém pre marketing cestovného ruchu
Počet zrealizovaných kultúrnych podujatí/zážitkových programov	*počet*	*0*	*20*	
Počet nových kultúrnych podujatí/zážitkových programov	*počet*	*0*	*3*	
Špecifický cieľ:	**1.1.6 Zatraktívniť priestor pre oddych, rekreáciu a šport**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**

Zrekonštruovaný areál/priestor/športová infraštruktúra pre oddych, rekreáciu a šport (futbalové ihrisko, detské ihrisko, workoutové ihrisko, multifunkčné ihrisko, volejbalové ihrisko, vodná plocha a pod.)	*počet*	*0*	*4*	*PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.1 Podporiť vybavenosť územia kraja udržateľnou technickou infraštruktúrou pre rozvoj CR pre tradičné i nové formy turizmu a cestovného ruchu 1.2.1.4 Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových destináciách* *Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov vo väzbe na potenciál a hlavné produkty*
Novovytvorený areál/priestor/športová infraštruktúra pre oddych, rekreáciu a šport (futbalové ihrisko, detské ihrisko, workoutové ihrisko, multifunkčné ihrisko, volejbalové ihrisko, klzisko, strelnica, aquapark, vodná plocha, bike park a pod.)	*počet*	*0*	*1*	
Špecifický cieľ:	**1.1.7 Revitalizácia historických parkov a záhrad**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU**

Zrevitalizované historické parky a záhrady (napr. bylinkové záhrady, ovocné sady)	*počet*	*0*	*1*	*Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov vo väzbe na potenciál a hlavné produkty*
Špecifický cieľ:	**1.1.8 Revitalizácia pietnych miest**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU**
Zrevitalizované pietne miesta, cintoríny, vojenské cintoríny, pomníky, pamätníky a prícestné kríže	*počet*	*0*	*1*	Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov vo väzbe na potenciál a hlavné produkty
Špecifický cieľ:	**1.1.9 Rozvíjať cezhraničnú spoluprácu v oblasti turizmu**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU**

Počet podaných projektov	*počet*	*0*	*3*	*Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 2.1 Rozvoj systému destinačnej spolupráce v destinácii*
Počet zrealizovaných stretnutí	*počet*	*0*	*3*	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	**1.2 PRIEMYSEL V OBLASTI CESTOVNÉHO RUCHU**			
STRATEGICKÝ CIEĽ	**1.2 Zlepšiť kvalitu služieb v cestovnom ruchu a podporiť remeslá**			
Špecifický cieľ:	**1.2.1 Skvalitniť služby v cestovnom ruchu**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Informačné centrá (vybudovanie a rekonštrukcia)	*počet*	*0*	*1*	*PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.4 Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových destináciách*
Ubytovacie služby (vybudovanie a rekonštrukcia)	*počet*	*0*	*1*	
Stravovacie služby (vybudovanie a rekonštrukcia)	*počet*	*0*	*1*	

Iné služby (napr. bikesharing)	*počet*	*0*	*1*	
Špecifický cieľ:	**1.2.2 Vybudovať tržnicu pre podporu predaja lokálnych produktov**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU**
Tržnica	*počet*	*0*	*1*	*PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.4 Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových destináciách*
Špecifický cieľ:	**1.2.3 Obnoviť a podporiť tradičné remeslá**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU**

Podporené remeslá	*počet*	*0*	*2*	*PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.4 Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových destináciách*
Špecifický cieľ:	**1.2.4 Podporiť tvorbu nových pracovných miest**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU**
Vytvorené pracovné miesta	*počet*	*0*	*4*	*Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)*

<table>
<tr><td>PRIORITA Č. 2</td><td colspan="3">INTEGRÁCIA ZDRAVOTNÍCKYCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB</td></tr>
<tr><td>Doba realizácie</td><td colspan="2">Partneri pre implementáciu PHRSR/IÚS</td><td>Väzba na výzvy, potenciály, limity, problémy impulzy</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2023-2030</td><td>Hlavný partner</td><td>Mesto Snina</td><td rowspan="2">Prechod osoby s potrebou dlhodobej starostlivosti medzi zdravotnými a sociálnymi službami nie je koordinovaný. Prispieva to k zhoršeniu zdravotného stavu pacienta a najmä u seniorov aj k zbytočným rehospitalizáciám.
Zdravotná starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb nie je adekvátne zabezpečená po legislatívnej, personálnej, ani finančnej stránke.
Rovnako nie je dostatočne poskytovaná ani sociálna starostlivosť v zdravotníckych zariadeniach ústavnej starostlivosti.
Integrácii oboch systémov zabraňuje aj vertikálna roztrieštenosť kompetencií. Tie sú rozdelené medzi ministerstvami, obcami, vyššími územnými celkami (VÚC), Úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny a inými orgánmi verejnej správy.
V programovom období 2021 – 2027 je výzvou podpora zavedenia koncepčného integrovaného a funkčného systému dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti, ako aj zatraktívnenie zamestnania sociálnych a zdravotných pracovníkov.
Obce majú vypracované Komunitné plány sociálnych služieb (KPSS), ktoré na dostatočnej úrovni riešia problémy v sociálnej a zdravotnej oblasti prostredníctvom zadefinovaných cieľov a opatrení, ktoré sa priebežne napĺňajú.
Cieľom Priority č. 2 je preto riešenie dostupnosti iba integrovanej zdravotno-sociálnej starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej osoby, ktorú nerieši KPSS, ale v budúcom období budú riešené v rámci pripravovaných reforiem a investícií z Plánu obnovy a odolnosti SR.</td></tr>
<tr><td>Spolupracujúci partneri</td><td>Ministerstvo zdravotníctva SR, zriaďovatelia, samosprávy, poskytovatelia zdravotných a sociálnych služieb, zdravotné poisťovne, poskytovatelia všeobecnej ambulantnej starostlivosti</td></tr>
<tr><td colspan="4">Väzba na ciele politiky súdržnosti EÚ, na nadradené a sektorálne stratégie</td></tr>
<tr><td>Programy EÚ</td><td>Strategické dokumenty</td><td>Cieľ politiky súdržnosti EÚ
Komponent
Priorita/Oblasť</td><td>Názov cieľa, reformy, investície</td><td>Dopad
na cieľovú skupinu</td></tr>
</table>

Operačný program Slovensko 2021-2027		*PO4 Sociálnejšia a inkluzívnejšia Európa*	*ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO4.5 Zabezpečenie rovného prístupu zdravotnej starostlivosti a zvýšenia odolnosti systémov zdravotnej strarostlivosti vrátane primárnej starostlivosti a podpory prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na rodinnú a komunitnú starostlivosť*	*Cieľová skupina: klienti zariadení sociálnych služieb klienti komunitných centier pacienti*
Plán obnovy a odolnosti SR		*Komponent 11: Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť*	*1.7.1 Reformy Reforma 1: Optimalizácia siete nemocníc Reforma 2: Reforma prípravy investičných projektov v zdravotníctve Reforma 3: Centralizácia riadenia najväčších nemocníc Reforma 4: Optimalizácia siete akútnej zdravotnej starostlivosti Reforma 5: Nová definícia neodkladnej zdravotnej starostlivosti Reforma 6: Reforma poskytovania všeobecnej starostlivosti o dospelých, deti a dorast* *1.7.2 Investície: Investícia 1: Projektová príprava a projektové riadenie investícií Investícia 2: Nová sieť nemocníc – výstavba, rekonštrukcie a vybavenie Investícia 3: Digitalizácia v zdravotníctve Investícia 4: Výstavba a obnova staníc záchrannej zdravotnej služby (ZZS) Investícia 5: Obnova vozového parku ZZS Investícia 6: Podpora otvárania nových ambulancií primárnej starostlivosti v nedostatkových oblastiach*	*Pozitívny dopad je vo vytvorení strategického a legislatívneho rámca pre funkčné prepojenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Za intenzívnej spolupráce rezortov zdravotníctva a úradu práce, sociálnych vecí a rodiny bude navrhnutá a prijatá legislatíva, ktorá osobám so zdravotným postihnutím a seniorom, ktorí sú klientmi sociálnych služieb, zabezpečí poskytovanie ošetrovateľskej zdravotnej starostlivosti hradenej zo zdravotného poistenia v rovnakom rozsahu, kvalite a štandarde, ako ostatnej populácií, a to v zariadení sociálnych služieb (právo na zdravie, čl. 25 dohovoru) alebo domácom prostredí. Upravia sa podmienky pre*

		KOMPONENT 13: *Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť*	*Reformy:* *1. Reforma integrácie a financovania dlhodobej sociálnej a zdravotnej starostlivosti* *2. Reforma posudkovej činnosti* *3. Reforma dohľadu nad sociálnou starostlivosťou a zabezpečenie infraštruktúry pre jej implementáciu* *Investície:* *1. Rozšírenie kapacít komunitnej sociálnej starostlivosti* *2. Rozšírenie a obnova kapacít následnej a ošetrovateľskej starostlivosti* *3. Rozšírenie a obnova kapacít paliatívnej starostlivosti*	*uzavretie zmlúv so zdravotnými poisťovňami pre výkon ošetrovateľskej starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb. Nová úprava uľahčí zariadeniam sociálnej starostlivosti širšie využitie zodpovednej osoby za poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti, upravia sa kvalifikačné predpoklady ostatného zdravotníckeho personálu, ktorý sa podieľa na ošetrovateľskej starostlivosti, nutnosť súhlasu lekára s indikovaním ošetrovateľskej starostlivosti sestrou, ako aj nároky na materiálno-*
	Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky ***Slovensko 2030***	*Integrovaný rozvojový program I* *Ochrana a rozvoj zdrojov*	*I.3 Zlepšiť zdravotný stav a dĺžku aktívneho života populácie*	

	Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK na roky 2021-2030	*Hlavný cieľ:* *Vytvoriť podmienky pre vyvážený územný rozvoj kraja a zvyšovanie kvality života jeho obyvateľov* *Priorita 2* *Kvalitnejšie životné podmienky obyvateľov kraja* *Strategický cieľ 2.1* *Zlepšiť zdravie obyvateľov, zvýšiť ich bezpečnosť a budovať inkluzívnu a vzdelanú občiansku spoločnosť.*	*Špecifický cieľ 2.1.1:* *Zvýšiť dostupnosť a kvalitu zdravotnej starostlivosti pre obyvateľov kraja* *Špecifický cieľ 2.1.3:* *Zabezpečiť dostupnosť kvalitných sociálnych služieb a posilniť sociálnu integráciu osôb dotknutých i ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením*	*technické predpoklady na poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti zariadením. Osoby, ktoré budú hospitalizované v zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti, ktorého súčasťou je aj poskytovanie sociálnej starostlivosti (napr. dom ošetrovateľskej starostlivosti, hospic), budú môcť využiť osobný rozpočet na financovanie sociálnej starostlivosti aj v takomto zariadení.*
	Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)	*D. Prioritná oblasť* *Zlepšenie kvality života obyvateľov* *Opatrenie D.2. Dostupné sociálne a zdravotné služby*	*Cieľom opatrenia je podpora existujúcich a tvorba nových stacionárov a zariadení pre seniorov ako rekcia na súčasný trend starnutia populácie. Zároveň je cieľom podpora služieb, ktoré v okrese nie sú poskytované, avšak sú obyvateľmi žiadané.*	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	**2.1 INTEGRÁCIA ZDRAVOTNÍCKYCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB**			
STRATEGICKÝ CIEĽ	**2.2 Podporiť integráciu zdravotníckych a socíálnych služieb**			

Špecifický cieľ:	***2.1.1 Zriadiť Agentúru integrovanej starostlivosti***			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Agentúra integrovanej starostlivosti	*Počet*	*0*	*1*	*Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť*
Špecifický cieľ:	***2.1.2 Rozšíriť kapacíty komunitnej sociálnej starostlivosti (ambulatných zariadení, komunitno pobytových zariadení, nízkokapacitných zariadení sociálno-zdravotnej starostlivosti)***			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Rozšírené kapacity	*Počet*	*0*	*12*	*Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť*
Špecifický cieľ:	**2.1.3 Rozšíriť a obnoviť kapacity následnej a ošetrovateľskej starostlivosti**			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**

Rozšírené kapacity	*Počet*	*0*	*12*	*Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť*

PRIORITA Č. 3	UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ A PRÍRODE BLÍZKE RIEŠENIA		
Doba realizácie	**Partneri pre implementáciu PHRSR/IÚS**		**Väzba na výzvy, potenciály, limity, problémy impulzy**
2023-2030	**Hlavný partner**	*Mesto Snina*	*Zmena klímy je priamym faktorom, ktorý čoraz viac prehlbuje vplyv na prírodu. Zmeny klímy prispeli k rozsiahlym vplyvom v rámci biodiverzity, a to vplyv na rozmiestnenie druhov, fenológiu, zvýšenie počtu ohrozených druhov a ekosystémové funkcie. Územie sa bude musieť vysporiadať s dôsledkami zmeny klímy v podobe extrémnych výkyvov počasia, konkrétne období sucha a prudkých prívalových dažďov a povodní. Pre zmiernenie týchto negatívnych dopadov bude nutné zvýšiť vodozádržnú schopnosť územia. Rozširovaním nepriepustných povrchov sa v prvom rade zhoršujú dôsledky záplav, v prípade ak kanalizácia nestíha odvádzať vodu. V druhom rade takáto výstavba negatívne vplýva na kvantitatívne stavy podzemnej vody, pretože zrážková voda nemá možnosť pomaly vsiaknuť do zeme. Na Slovensku je tretia najnižšia rovnomernosť rozloženia zelene v EÚ. Zeleň má podľa WHO pozitívny vplyv na zdravie a pomáha mestám a obciam lepšie sa prispôsobiť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy. V slovenských mestách a obciach sa nachádzajú veľké koncentrované zelené plochy, ale aj oblasti s nízkym výskytom zelene. Podpora opatrení v tejto investičnej aktivite je plánovaná cez EŠIF pre obdobie 2021-2027.*
	Spolupracujúci partneri	*správcovia vodných tokov; nájomcovia/vypožičiavatelia drobných vodných tokov alebo ich úsekov; subjekty verejnej správy a ostatné subjekty súkromného sektora; vlastníci a správcovia vodných stavieb. MŽP SR alebo ním zriadené rozpočtové alebo príspevkové organizácie; subjekty ústrednej správy; subjekty územnej samosprávy; subjekty súkromného sektora.*	

Väzba na ciele politiky súdržnosti EÚ, na nadradené a sektorálne stratégie				
Programy EÚ	**Strategické dokumenty**	**Cieľ politiky súdržnosti EÚ Komponent Priorita/Oblasť**	**Názov cieľa Názov investície**	**Dopad na cieľovú skupinu**

Operačný program Slovensko 2021-2027		*PO2* *EKOLOGICKEJŠIA EURÓPA* *PRIORITA 2P2* *ŽIVOTNÉ PROSTREDIE*	*Špecifický cieľ RSO2.4* *Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevenciu rizika katastrof, ako aj odolnosti, a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy* *Špecifický cieľ RSO2.5 Podpora prístupu k vode a udržateľného vodného hospodárstva* *Špecifický cieľ RSO2.6 Podpora prechodu na obehové hospodárstvo, ktoré efektívne vyžíva zdroje* *Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach a zníženia všetkých foriem znečistenia*	*Cieľové skupiny: obyvatelia územia návštevníci* *Dopad podporených projekotv v oblasti životného prostredia prispejú k zlepšovaniu stavu alebo zachovaniu priaznivého stavu životného prostredia. Zelené opatrenie zvyšujú odolnosť ekosystémov a krajiny voči dôsledkom zmeny klímy, ako sú zvyšujúce sa teploty, prívalové dažde a povodne, obdobia*

Plán obnovy a odolnosti SR		*Komponenty:* *1 Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra* *2.Obnova budov* *5. Adaptácia na zmenu klímy*	*Reforma právneho rámca v oblasti energetickej efektívnosti* *Reforma právneho rámca v oblasti elektroenergetiky* *Reforma právneho rámca v oblasti podpory OZE* *Investície do výstavby nových zdrojov elektriny z OZE* *Investície do modernizácie existujúcich zdrojov elektriny z OZE („repowering“) Investície do zvyšovania flexibility elektroenergetických sústav pre vyššiu integráciu OZE* *Reforma krajinného plánovania* *Reforma ochrany prírody a hospodárenia s vodou v krajine* *Investícia: 1 Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na zadržiavanie vody, ochranu prírody a rozvoj biodiverzity*	*intenzívneho sucha a nedostatku vody, vodná a veterná erózia, či strata biodiverzity z dôvodu miznúcich ekosystémov.Opatrenie zmierni tieto negatívne vplyvy zmeny klímy a transformujú ekonomiku smerom od intenzívneho využívania prírodných zdrojov k udržateľnejším alternatívam. Rovnako dôležité sú adaptačné opatrenia v intravilánoch obcí. Zadržiavanie dažďovej vody v sídlach pozitívne ovplyvňuje miestnu mikroklímu, podporuje malý vodný cyklus a pomáha aj v boji proti suchu. Zvyšovaním vodozádržnej schopnosti obcí a aplikáciou prvkov zeleno-modrej infraštruktúry sa zvýši*
	Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky ***Slovensko 2030***	*I.2 Zlepšiť dostupnosť a kvalitu výchovy a vzdelania populácie a harmonizovať ich s očakávaným dopytom trhu práce*	*5. Podporiť výchovu a vzdelávanie k ľudským právam, k trvalej udržateľnosti a dopadom zmeny klímy, environmentálnej výchove a k aktívnemu občianstvu vo formálnom, neformálnom a celoživotnom vzdelávaní. Aktívne občianstvo rozvíjať aj prostredníctvom podpory dobrovoľníctva;*	

		I. 5 Zabezpečiť efektívny a udržateľný manažment prírodných zdrojov	*1. Zabezpečiť ochranu, obnovu a zveľaďovanie prírodných zdrojov vrátane zabezpečenia stability a zdravia ekosystémov a ich služieb a premietnutie adaptačných a mitigačných opatrení na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy do všetkých rezortných strategických dokumentov a dokumentov rozvoja obcí a regiónov ako nadradený verejný záujem (napr. v plánovaní dopravy, v energetike, územnom plánovaní, vodnom hospodárstve, pôdohospodárstve, lesníctve, udržateľnom cestovnom ruchu, v celkovej starostlivosti o krajinu a iné);* *11. Vytvoriť a implementovať ucelený plán integrovaného riadenia povodí, vrátane posilnenia vodozádržnej schopnosti krajiny, ktorého predmetom bude aj prevencia povodní, sucha a nedostatku vody v súlade s adaptačnými opatreniami na zmiernenie negatívnych dôsledkov zmeny klímy;* *16. Uprednostňovať a podporovať prírode blízke adaptačné opatrenia, zásady hospodárenia v lesoch a pod., ktoré reflektujú regionálne špecifiká a v dostatočnej miere reagujú na zmenu klímy a problematiku ochrany biodiverzity s dôrazom na prísnu ochranu klimaxových lesov a pralesov;*	*odolnosť voči extrémnym výkyvom počasia v dôsledku zmeny klímy. V zastavanom území sa bude eliminovať negatívny dopad nepriepustných povrchov, zvýši sa podiel polopriepustných a priepustných povrchov, čo zvýši adaptačnú schopnosť sídiel.*

		Integrovaný rozvojový program II. Udržateľné využívanie zdrojov *Cieľ: Premena hospodárstva SR na udržateľné, ktorého konkurenčná schopnosť sa zakladá na inovatívnom a efektívnom zhodnocovaní zdrojov a ktoré generuje dobré mzdy a prosperitu.*	*II.2 Dobudovať infraštruktúru inovačne založenej zelenej ekonomiky.*	
		Integrovaný rozvojový program III. – Rozvoj komunít *Cieľ: Rozvoj komunít a zvýšenie kvality života pre všetky sociálne skupiny prostredníctvom priblíženia správy vecí verejných občanom a sociálnej inklúzie a dostupných, kvalitných a efektívnych služieb.*	*III.3. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľnosť kvalitnej, modernej a efektívnej infraštruktúry, služieb a bývania pre zdravý a plnohodnotný život komunít.*	
		2. Mestské regióny a aglomerácie využívajúce svoj rastový potenciál	*Špecifická priorita 1: Zabezpečenie udržateľnosti rozvoja územia a harmonizácia dynamiky rozvoja jednotlivých funkčných systémov miest ako motora rozvoja regiónov a zabezpečenie ich udržateľnosti, a to najmä s dôrazom na:* *Efektívne riešenie problematiky životného prostredia spojenej s koncentráciou veľkého množstva obyvateľov a adaptácia aglomerácie na zmenu klímy;*	

	Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 (Envirostratégia 2030)	*Strategické ciele:* *SC1 Zastaviť stratu biodiverzity.* *SC2 Zreformovať štátne inštitúcie ochrany prírody.* *SC3 Vytvoriť a uplatňovať integrovaný koncept ochrany krajiny.* *SC4 Predchádzať a zmierňovať dopady zmeny klímy pomocou ochrany ekosystémov a ich služieb.* *SC5 Zvýšiť využitie zelených opatrení v ochrane pred následkami povodní.* *SC6 Zadržať vodu v krajine.*	*Oblasť Zelené hospodárstvo* *13.3 Zlepšiť environmentálne povedomie prostredníctvom kultúrneho a prírodného dedičstva a cestovného ruchu"*	

	Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy	*Hlavným cieľom aktualizovanej Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy je zlepšiť pripravenosť Slovenska čeliť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy, priniesť čo najširšiu informáciu o súčasných adaptačných procesoch na Slovensku a na základe ich analýzy ustanoviť inštitucionálny rámec a koordinačný mechanizmus na zabezpečenie účinnej implementácie adaptačných opatrení na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach, ako aj zvýšiť celkovú informovanosť o tejto problematike*	*2. Efektívna implementácia adaptačných opatrení a monitoring účinnosti týchto opatrení v praxi.* *3. Posilnenie premietnutia cieľov a odporúčaní národnej adaptačnej stratégie v rámci viacúrovňovej správy vecí verejných a podpory podnikania.*	

	Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK na roky 2021-2030	*Priorita 3 Rozvinutá infraštruktúra a energetika v priaznivom životnom prostredí*	*Strategický cieľ 3.1 Vytvoriť udržateľný model rozvoja dopravnej infraštruktúry a udržateľnej energetiky na území kraja* *Špecifický cieľ 3.1.2 Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja* *Strategický cieľ 3.2 Zlepšiť stav životného prostredia a adaptovať územie kraja na zmenu klímy* *Špecifický cieľ 3.2.1 Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy* *Špecifický cieľ 3.2.2 Zvýšiť úroveň vytriedenia odpadov a transformovať odpadové hospodárstvo na obehové hospodárstvo* *Špecifický cieľ 3.2.3 Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek*		
STRATEGICKÁ OBLASŤ	**3.1 ZMENA KLÍMY**				
STRATEGICKÝ CIEĽ	**3.1. Podporiť adaptáciu na zmenu klímy a prevencie rizika katastrov, ako aj odolnosti a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy**				
Špecifický cieľ:	**3.1.1 Realizovať vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy**				
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)					
Názov indikátora		**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**

Počet zrealizovaných vodozadržných opatrení na adaptáciu na zmenu klímy (vytváranie bioretenčných systémov na zadržiavanie zrážkovej vody, ako sú dažďové záhrady, zberné jazierka a pod. alebo prvkov technického charakteru, systémy na zadržiavanie zrážkovej a/alebo vsakovanie vody – podzemné nádrže a pod., ako aj ich kombinácie)	*počet*	*0*	*2*	*OP Slovensko 2021-2027 Opatrenie 2.4.1. Vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy v sídlach a krajine a /alebo ochranu pred povodňami 2.7.3.A. Podpora biologickej a krajinnej diverzity a kvality ekosystémových služieb prostredníctvom udržovania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry a prevencie a manažmentu inváznych nepôvodných druhov*
Zelená infraštruktúra (vybudovaná alebo vylepšená na adaptáciu na zmenu klímy ako napr. vytváranie a obnova prírodných vodných nádrží, inundačných území, vytváranie podmienok pre meandrovanie a bezpečné vybrežovanie (riadené záplavy) vybraných vodných tokov, vytváranie remízok.)	*počet*	*0*	*1*	
Modrá infraštruktúra (využívanie vodných prvkov - napr. umelo vytvorené vodné prvky – fontány, pitné fontánky a rosiče vzduchu)	*počet*	*0*	*1*	

Špecifický cieľ:	**3.1.2 Zlepšiť preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok**

Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)

Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Počet úsekov vodných tokov s významným povodňovým rizikom, v ktorých bolo znížené povodňové riziko	*počet*	*0*	*1*	*OP Slovensko 2021-2027 Opatrenie 2.4.4. Preventívne opatrenia*

Populácia, ktorá využíva ochranné opatrenia proti povodniam	*počet*	*0*	*6 000*	*na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok*
Špecifický cieľ:	**3.1.3 Výstavba, rekonštrukcia verejných vodovodov a podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Infraštruktúra - odpadové vody (napr. koreňové čističky)	*počet*	*0*	*1*	*OP Slovensko 2021-2027 2.5.2.B. Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch 2.5.3. Výstavba verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov 2.5.7. Obnova verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov*
Infraštruktúra - verejné vodovody	*počet*	*0*	*1*	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	**3.2 CIRKULÁRNA EKONOMIKA A SYSTÉMOVÉ ZLEPŠENIE OPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA**			
STRATEGICKÝ CIEĽ	**3.2 Zlepšiť systémové riešenie odpadového hospodárstva**			
Špecifický cieľ:	**3.2.1 Rozšíriť systém triedeného zberu komunálnych odpadov**			
Indikátory viažuce sa ku špecifickému (operatívnemu cieľu)				

Názov indikátora		Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vyzbieraný triedený odpad		*tony*	*0*	*10*	*OP Slovensko 2021-2027 2.6.2. Podpora zberu a dobudovania, intenzifikácie a rozšírenia systémov triedeného zberu komunálnych odpadov*
Špecifický cieľ:	**3.2.2 Podporiť prípravu odpadov na opätovné použitie**				
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)					
Názov indikátora		**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Odpad ako surovina		*tony*	*0*	*10*	*OP Slovensko 2021-2027 2.6.3. Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie, recyklácie odpadov vrátane anaeróbneho a aeróbneho spracovania biologicky rozložiteľných odpadov*
Špecifický cieľ:	**3.2.3 Zvýšovať enviromentálne povedomie**				
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)					
Názov indikátora		**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**

Počet aktivít	*počet*	*0*	*4*	*OP Slovensko 2021-2027 2.6.4. Podpora zvyšovania environmentálneho povedomia a informovanosti spotrebiteľa a širokej verejnosti o obehovom hospodárstve a podpora koncepčných činností v oblasti obehového hospodárstva*
Špecifický cieľ:	**3.2.4 Vytvoriť nový modul, prípadne rozšíriť informačný systém na elektronický zber dát odpadového hospodárstva**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Nový prípadné rozšírený modul	*počet*	*0*	*1*	*OP Slovensko 2021-2027 2.6.5. Podpora elektronického zberu dát v oblasti odpadového hospodárstva*
STRATEGICKÁ OBLASŤ	**3.3 ENERGETICKÁ KONCEPCIA**			
STRATEGICKÝ CIEĽ	**3.3 Zvýšiť energetickú efektívnosť prostredníctvom zelenej a digitálnej transformácie**			
Špecifický cieľ:	**3.3.1 Znížiť energetickú náročnosť budov**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				

Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Verejné budovy	*počet*	*0*	*1*	*OP Slovensko 2021-2027 2.1.2. Znižovanie energetickej náročnosti budov*
Špecifický cieľ:	**3.3.2 Podporiť využívanie OZE v systémoch zásobovania energiou**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Systém OZE	*počet*	*0*	*1*	*OP Slovensko 2021-2027 2.2.2. Podpora využívania OZE v systémoch zásobovania energiou*

<table>
<tr><td>PRIORITA Č. 4</td><td colspan="4">SMART URBAN ECOSYSTÉM</td></tr>
<tr><td>Doba realizácie</td><td colspan="2">Partneri pre implementáciu PHRSR/IÚS</td><td colspan="2">Väzba na výzvy, potenciály, limity, problémy impulzy</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2023-2030</td><td>Hlavný partner</td><td>Mesto Snina</td><td rowspan="2" colspan="2">Koncept inteligentných regiónov má potenciál priniesť efektívnejšie rozhodovanie, zlepšenie zapojenia občanov do chodu krajiny, zníženie ekologickej stopy a podporu inovácií. Zmyslom zavádzania tohto konceptu je nielen úspora vo verejných zdrojoch, ale najmä poskytovanie kvalitnejších, rýchlejších a pohodlnejších verejných služieb a celkové zlepšovanie kvality života obyvateľov. Inteligentné regióny zároveň ponúkajú priestor pre vývoj, testovanie a škálovanie technologických a netechnologických inovatívnych riešení s vysokou ekonomickou a spoločenskou pridanou hodnotou Digitálne služby verejnej správy na centrálnom mieste založené na životných situáciách minimalizujú potrebu administratívnych úkonov občana a podnikateľa, znížia časové a finančné náklady spojené s komunikáciou so štátom a zabezpečia plynulý a konzistentný používateľský zážitok bez potreby poznania kompetencií úradov. Nové procesy a princípy kybernetickej bezpečnosti pritom zabezpečia zvýšenú dôveru v interakcie občanov, podnikov a verejnej správy prostredníctvom elektronických služieb.</td></tr>
<tr><td>Spolupracujúci partneri</td><td>dotknuté subjekty štátnej a územnej samosprávy</td></tr>
<tr><td colspan="5">Väzba na ciele politiky súdržnosti EÚ, na nadradené a sektorálne stratégie</td></tr>
<tr><td>Programy EÚ</td><td>Strategické dokumenty</td><td>Cieľ politiky súdržnosti EÚ
Komponent
Priorita/Oblasť</td><td>Názov cieľa
Názov investície</td><td>Dopad
na cieľovú skupinu</td></tr>
</table>

Operačný program Slovensko 2021-2027		*PO1 Inteligentnejšia Európa*	*PRIORITA 1P1 VEDA, VÝSKUM A INOVÁCIE* *ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO1.2* *VYUŽÍVANIE PRÍNOSOV DIGITALIZÁCIE PRE OBČANOV, PODNIKY, VÝSKUMNÉ ORGANIZÁCIE A ORGÁNY VEREJNEJ SPRÁVY* *Opatrenia:* *1.2.1. Podpora v oblasti informatizácie a digitálnej transformácie* *1.2.2. Podpora budovania inteligentných miest a regiónov*	*Cieľové skupiny:* *obyvatelia* *návštevníci obce* *Dostupnosť, transparentnosť a efektívnosť verejnej správy potrebujeme vnímať v rámci doterajšej aplikačnej praxe a na základe dvadsať ročných skúseností od reformy verejnej správy. Ukazuje sa, a aplikačná prax to potvrdzuje, že Slovensko potrebuje integrovaný model verejnej správy a zmysluplnú decentralizáciu. Na základe toho sa ako mimoriadne efektívne východisko, okrem zavedenia integrovaného modelu verejnej správy a nevyhnutných*
		PO2 Ekologickejšia Európa	*2 Priorita 2P2 Životné prostredie* *Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia* *2 Priorita 2P3 Udržateľná mestská mobilita* *Špecifický cieľ RSO2.8 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility ako súčasti prechodu na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka* *Opatrenia:* *2.8.1. Rozvoj verejnej dopravy* *2.8.2. Podpora cyklodopravy*	

		PO3 Prepojenejšia Európa	*ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO3.2* *ROZVOJ A POSILŇOVANIE UDRŽATEĽNEJ, INTELIGENTNEJ A INTERMODÁLNEJ VNÚTROŠTÁTNEJ, REGIONÁLNEJ A MIESTNEJ MOBILITY ODOLNEJ PROTI ZMENE KLÍMY VRÁTANE ZLEPŠENÉHO PRÍSTUPU K TEN-T A CEZHRANIČNEJ MOBILITY* *3.2.2. Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. triedy* *3.2.3. Miestne komunikácie*	*modernizačných procesov v rámci miestnej územnej samosprávy a regionálnej samosprávy, ukazuje aj potreba systematickej medziobecnej spolupráce. Práve tento koncept garantuje dostupnosť aj efektívnosť verejnej správy, pričom parametre transparentnosti je možné umocniť v optimálnom nastavení administratívneho riadenia v prostredí samospráv. Je potrebná optimalizácia fungovania verejnej správy na všetkých úrovniach riadenia vrátane národnej,*
		Oblasť 1 *Zelená ekonomika* *Komponent* *3.Udržateľná doprava*	*Investícia 1: Rozvoj infraštruktúry nízkouhlíkovej dopravy* *Investícia 2: Podpora ekologickej osobnej dopravy* *Investícia 4: Podpora budovania infraštruktúry pre alternatívne pohony*	

Plán obnovy a odolnosti SR		*Oblasť 5 Efektívna verejná správa a digitalizácia* *Komponent 16. Boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí, bezpečnosť a ochrana obyvateľstva* *17. Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)*	*Reforma 4 / Investícia 4: Zefektívnenie, optimalizácia a posilnenie administratívnych kapacít na rôznych úrovniach verejnej správy* *Digitalizácia Slovenska si vyžaduje realizáciu viacerých reforiem a investícií:* ***eGovernment:*** *Reforma č. 1: Budovanie eGovernment riešení prioritných životných situácií* *Reforma č. 2: Centrálny manažment IT zdrojov* *Investícia č. 1: Lepšie služby pre občanov a podnikateľov* *Investícia č. 2: Digitálna transformácia poskytovania služieb verejnej správy* ***Konektivita:*** *Reforma č. 3: Reformy v oblasti konektivity (financované z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF)* *Investícia č. 3: Investície v oblasti konektivity (financované z EŠIF)* ***Digitálna ekonomika:*** *Reforma č. 4: Riadenie procesu digitálnej transformácie ekonomiky a spoločnosti* *Investícia č. 4: Zapojenie sa do cezhraničných európskych projektov („multi-country projects“) vedúcich k budovaniu digitálnej ekonomiky* *Investícia č. 5: Podpora projektov zameraných na vývoj a aplikáciu top digitálnych technológií* *Investícia č. 6: Granty so zjednodušenou administratívou („Fast grants“) – Hackathony*	*regionálnej a miestnej úrovne, ako aj optimalizácia štátnej správy na miestnej a regionálnej úrovni. Základom optimalizácie fungovania na miestnej úrovni je medziobecná spolupráca, jej systematická podpora,* ***zriadenie tzv. centier zdieľaných služieb*** *a odstupňovanie kompetencií medzi miestnymi samosprávami;*

			Kybernetická bezpečnosť: *Reforma č. 5: Skvalitnenie vzdelávania a zabezpečenie spôsobilosti v oblasti kybernetickej a informačnej bezpečnosti (KIB) (ITVS)* *Reforma č. 6: Štandardizácia technických a procesných riešení KIB (ITVS)* *Investícia č. 7: Posilnenie preventívnych opatrení, zvýšenie rýchlosti detekcie a riešenia incidentov (ITVS)* *Investícia č. 8: Rekonštrukcia a dobudovanie zabezpečených priestorov kritickej infraštruktúry (ITVS)* ***Digitálne zručnosti:*** *Reforma č. 7: Strategický prístup k vzdelávaniu v oblasti rozvoja digitálnych zručností v spolupráci so zástupcami kľúčových zainteresovaných strán („stakeholders“) (financovaná z EŠIF)* *Investícia č. 9: Zlepšovanie digitálnych zručností seniorov a distribúcia Senior tabletov*	

	Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky ***Slovensko 2030***	*III.1. Zlepšiť dostupnosť, transparentnosť a efektívnosť verejnej správy*	*1. Podporovať otvorené vládnutie a mechanizmy participácie občanov, socioekonomických partnerov a ostatných zainteresovaných aktérov na tvorbe, implementácii a kontrole verejných politík na všetkých úrovniach verejnej správy;* *2. Posilňovať kapacity inštitúcií verejnej správy a občianskej spoločnosti, brániť a upevňovať demokraciu na Slovensku a podporovať rozvoj občianskej spoločnosti a aktívneho občianstva;* *9. Vytvoriť efektívny mechanizmus sprístupnenia otvorených údajov verejného sektora a* ***digitálnych služieb****, ktoré budú prístupné pre všetkých občanov a podnikateľov;* *10. Efektívne využiť* ***moderné technológie*** *pre zabezpečenie kvality a lepšej dostupnosti verejnej správy a služieb občanom, pre zvýšenie transparentnosti rozhodovania orgánov verejnej správy a ochranu proti kybernetickým hrozbám a dezinformáciám.*	

		III.3. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľnosť kvalitnej, modernej a efektívnej infraštruktúry, služieb a bývania pre zdravý a plnohodnotný život komunít	*V oblasti technickej infraštruktúry* *Zabezpečiť fyzickú a sociálnu dostupnosť pokročilých digitálnych sietí s veľmi vysokou kapacitou; okrem toho digitálna infraštruktúra je jedným z nástrojov, ktoré môžu výrazne prispieť k rozsahu a kvalite služieb, napríklad v oblasti cestovného ruchu, ale aj samotnej práci na platforme „big data“, ktorá umožňuje optimálne nastavovanie rozhodovacích procesov, kontrol úspešnosti verejných politík a nastavovania prvkov benchmarkingu v rámci komunálneho manažmentu.* *Mimoriadne dôležitá je **podpora eGovernmentu** v kombinácii s kybernetickou bezpečnosťou a agendou smart, ktorú je potrebné vnímať ako kombináciu „gazdovského“ rozumu s informačno-komunikačnými technológiami.*	
	Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030		*1. Zvyšovať transparentnosť umelej inteligencie.* *2. Rozpoznať a správne adresovať sociálne riziká vyplývajúce z umelej inteligencie.* *3. Prispôsobiť vzdelávanie a odbornú prípravu digitálnej dobe.* *4. Regulovať a zlepšovať spracovanie dát.* *5. Prispôsobiť ochranu práv a slobôd požiadavkám digitálnej doby*	

	Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK na roky 2021-2030	*Priorita 3 Rozvinutá infraštruktúra a energetika v priaznivom životnom prostredí*	*Strategický cieľ 3.1* *Vytvoriť udržateľný model rozvoja dopravnej infraštruktúry a udržateľnej energetiky na území kraja* *Špecifický cieľ 3.1.1 Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS*	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	**4.1 CENTRUM ZDIEĽANÝCH SLUŽIEB A e-GOV**			
STRATEGICKÝ CIEĽ	**4.1. Rozšíriť elektronické formy výkonu verejnej správy prostredníctvom informačno-komunikačných technológií**			
Špecifický cieľ:	**4.1.1 Zvýšiť kvalitu poskytovaných verejných služieb**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**

Používatelia nových a vylepšených verejných digitálnych služieb, produktov a procesov	*počet*	*0*	*3 000*	*OP Slovensko 2021-2027 1.2.1. Podpora v oblasti informatizácie a digitálnej transformácie* *Plán obnovy a odolnosti SR KOM 17 Investícia č. 1: Lepšie služby pre občanov a podnikateľov* *Investícia č. 2: Digitálna transformácia poskytovania služieb verejnej správy* *Investícia č. 3: Konektivita*
Špecifický cieľ:	**4.1.2 Rozvoj inteligentného riadenia/správy obcí a regiónov**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**

Verejné inštitúcie podporované pri vývoji digitálnych služieb, produktov a procesov	*počet*	*0*	*1*	*OP Slovensko 2021-2027 1.2.1. Podpora v oblasti informatizácie a digitálnej transformácie Plán obnovy a odolnosti SR KOM 17 Investícia č. 1: Lepšie služby pre občanov a podnikateľov Investícia č. 2: Digitálna transformácia poskytovania služieb verejnej správy Investícia č. 3: Konektivita*
Špecifický cieľ:	**4.1.3 Vytvorenie centra zdieľaných služieb**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Centrum zdieľaných služieb	*počet*	*0*	*1*	*Plán obnovy a odolnosti SR Investícia 4: Zefektívnenie, optimalizácia a posilnenie administratívnych kapacít na rôznych úrovniach verejnej správy*
STRATEGICKÁ OBLASŤ	**4.2 MOBILITA A TRVALOUDRŽATEĽNÁ DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA**			
STRATEGICKÝ CIEĽ	**4.2. Zefektívniť mobilitu a zlepšiť dopravnú infraštruktúru**			
Špecifický cieľ:	**4.2.1 Podporiť cyklistickú a inú nemotorovanú dopravu**			

Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Vypracovať Stratégiu mobility pre územie	*počet*	*0*	*1*	*OP Slovensko 2021-2027 Opatrenie 2.8.2 Podpora cyklodopravy* *Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 3: Udržateľná doprava Investícia 1: Rozvoj infraštruktúry nízkouhlíkovej dopravy Investícia 4: Podpora budovania infraštruktúry pre alternatívne pohony*
Podporovaná špecializovaná cyklistická infraštruktúra	*počet*	*0*	*1*	
Nabíjacie body pre elektromobily	*počet*	*0*	*1*	

Špecifický cieľ:	**4.2.2 Modernizovať cesty II. a III. triedy, miestne komunikácie a mosty**

Indikátory viažúce sa ku špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Cesty II. triedy	*km*	*0*	*10*	*OP Slovensko 2021-2027 3.2.2. Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. triedy 3.2.3. Miestne*
Cesty III. triedy	*km*	*0*	*10*	
Miestne komunikácie	*km*	*0*	*10*	
Chodníky	*m*	*0*	*30*	

Križovatky	*počet*	*0*	*1*	*komunikácie*
Vytvorené parkovacie miesta	*počet*	*0*	*30*	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	***4.3 NOVÝ EURÓPSKY BAUHAUS***			
STRATEGICKÝ CIEĽ	***4.3 Zavádzať do praxe základné hodnoty Nového európskeho Bauhausu***			
Špecifický cieľ:	**4.3.1 Realizovať inovačné projekty pre riešenie životného priestoru**			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívnemu cieľu)				
Názov indikátora	**Typ indikátora**	**Vstupná hodnota**	**Cieľová hodnota**	**Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ**
Počet stretnutí (otvorenie spoločenského dialógu o tvorbe životného priestoru, o kultúre prostredia, v ktorom žijeme a sociálnej inklúzii)	*počet*	***0***	***6***	*Program pre výskum a inovácie Horizont Európa Programu LIFE pre životné prostredie a ochranu klímy Európsky fond regionálneho rozvoja*
Vytypované lokality pre potenciálnych investorov	*počet*	***0***	***1***	
Vytypované IBV v okrajových častiach	*počet*	***0***	***1***	
Zrevitalizované sídliská, vnútrobloky, plochy	*počet*	***0***	***2***	

4 Realizačná časť

4.1 Organizačné zabezpečenie

Táto časť obsahuje implementáciu dokumentu a jeho organizačné zabezpečenie, spôsob monitorovania a finančné zabezpečenie jeho plnenia. Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja 2022 – 2030 (ďalej „PHRSR“) je spoločným strategickým dokumentom obcí Ublianskej doliny. Jeho záväznosť je podmienená schválením na úrovni obecných zastupiteľstiev. Tento dokument je súčasne Integrovanou územnou stratégiou Ublianskej doliny.

Implementácia

Schválením PHRSR /IUS v jednotlivých obecných zastupiteľstvách sa začína proces implementácie, ktorý bude viesť k plneniu vízie a stanovených cieľov rozvoja.

Implementáciu PHRSR/IUS bude zabezpečovať jednotlivé obce.

Mechanizmus implementácie PHRSR/IUS obsahuje manažment nasledovných činností:

- Monitorovanie plnenia realizácie PHRSR/IUS
- Vyhodnocovanie dosahovanie cieľov PHRSR/IUS
- Aktualizácia PHRSR/IUS

Monitorovanie realizácie PHRSR

Monitorovanie je proces systematického a pravidelného zbierania, analyzovania a hodnotenia pre účely ďalšieho rozhodovania a plánovania samosprávy. Monitorovanie plnenia PHRSR je stálym procesom zameraným na sledovanie plnenia akčného plánu a kvalitatívnych a kvantitatívnych ukazovateľov rozvoja.

Monitorovanie pozostáva:

- Vyhodnocovanie dosahovania cieľov a napĺňanie plánovaných ukazovateľov výsledkov zadefinovaných v PHRSR na úrovní celej funkčnej oblasti, ktoré je realizované Mestom Snina.

Monitorovanie plnenia PHRSR/IUS za príslušný kalendárny rok sa bude vykonávať raz ročne k 30.4. nasledujúceho kalendárneho roka. Jeho výstupom bude Monitorovacia správa PHRSR/IUS.

Vyhodnocovanie dosahovania cieľov PHRSR

Vyhodnocovanie dosahovania cieľov PHRSR/IUS je realizované prostredníctvom hodnotenia zadefinovaných ukazovateľov v predpísanom časovom horizonte.

Záverečné hodnotenie PHRSR/IUS sa realizuje najneskôr do 30.4.2031.

Aktualizácia PHRSR/IUS

PHRSR/IUS je živý dokument, ktorý je možné aktualizovať a upravovať podľa potreby s cieľom zabezpečiť jeho aktuálnosť. Proces aktualizácie je možné začať na základe odporúčaní v Monitorovacej správe plnenia PHRSR, a to formou doplnenia cieľov alebo opatrení. Takéto doplnenie sa chápe ako aktualizácia celého dokumentu, ktorá podlieha schválenie v mestskom zastupiteľstve v Snine a v jednotlivých obecných zastupiteľstvách.

5 Finančná časť

PHRSR sa bude plniť prostredníctvom projektov. Finančné zdroje potrebné na zabezpečenie plnenia cieľov, opatrení a aktivít, ktoré sú uvedené v jednotlivých plánoch budú plynúť z nasledovných zdrojov:

- rozpočty obcí – na financovanie projektových zámerov a aktivít
- externé zdroje (zdroje zo štátneho rozpočtu, zdroje EÚ, iné zdroje)

5.1 Finančné plnenie

Ciele a priority PHRSR/IUS sú stanovené s ohľadom na existujúce endogénne a exogénne zdroje, prihliadajú na reálne možnosti čo najefektívnejšieho využitia a zhodnotenia nižšie definovaných zdrojov:

5.1.1 Fondy Európskej únie

- Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR)
- Európsky sociálny fond plus (ESF+)
- Kohézny fond EÚ (KF)
- Európsky námorný, rybolovný a akvakultúrny fond (ENRAF)
- Fond na spravodlivú transformáciu (FST)
- Fond pre azyl a migráciu, Fond pre vnútornú bezpečnosť a Nástroj pre riadenie hraníc a víza
- Fondy priamo cez programy Európskou komisiou
    - HORIZONT 2020
    - Erasmus+
    - COSME – Európsky program pre MSP
    - Program LIFE+
    - Kreatívna Európa
    - Európa pre občanov
    - Nástroj na prepájanie Európy / Connecting Europe Facility (CEF)
    - CEF DOPRAVA (CEF Transport)
    - CEF Energy
    - CEF Telecom
    - Program EÚ v oblasti zamestnanosti a sociálnej inovácie (EaSI)
    - 3. program v oblasti zdravia

5.1.2 Operačný program Slovensko

Strategické dokumenty Partnerská dohoda a Operačný program Slovensko definujú ako bude Slovensko v najbližšej dekáde investovať 12,6 miliardy EUR z európskych zdrojov a s tým súvisiacich 3,5 miliárd EUR povinného národného spolufinancovania (súčtovo 16,3 mld. EUR). V novom programovom období budú mať regióny jednoduchší prístup k financovaniu svojich územných rozvojových potrieb prostredníctvom využitia integrovaného územného prístupu k implementácii fondov EÚ podľa princípov Územnej agendy EÚ.

Eurofondy na roky 2021 – 2027 sa členia na 5 nasledovných cieľov politiky súdržnosti a SR bude čerpať z vyčlenenej alokácie 12,6 mld. EUR na oblasti ako:

- v rámci cieľa 1 „Konkurencieschopnejšia a inteligentnejšia Európa“: na rozvoj vedy, výskumu, budovanie inteligentných miest a regiónov, digitálne riešenia pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy, rozvoj malého a stredného podnikania, rozvoj zručností pre

inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie a zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti;

- v rámci cieľa 2 „Zelenšia, nízkouhlíková Európa“: na zlepšenie energetickej efektívnosti, OZE, dostupnosť pitnej vody a dobudovanie kanalizácie, zlepšenie odpadového hospodárstva, podporu mestskej mobility vr. cyklodopravy, ochranu prírody;
- v rámci cieľa 3 „Prepojenejšia Európa“: na dobudovanie diaľnic a rýchlostných ciest, modernizáciu železníc, vodnej infraštruktúry a zlepšenie regionálnej dostupnosti;
- v rámci cieľa 4 „Sociálnejšia Európa“: na podporu vzdelávania, zdravotníctva, trhu práce, sociálnych služieb;
- v rámci cieľa 5 „Európa bližšie k občanom“: na podporu udržateľného cestovného ruchu, regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, zveľadenie kultúrneho dedičstva.

Ciele politiky súdržnosti EÚ:	***Špecifické ciele:***
PO1 Inteligentnejšia Európa	1.1.1 Podpora medzi sektorovej spolupráce v oblasti výskumu, vývoja a inovácií a zvyšovanie výskumných a inovačných kapacít v podnikoch 1.1.4 Podpora rozvoja a modernizácie výskumnej infraštruktúry národného významu 1.2.2 Podpora budovania inteligentných miest a regiónov 1.4.1 Zručnosti pre posilnenie konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu
PO2 Ekologickejšia Európa	2.5.1 Výstavba stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO v zmysle záväzkov SR voči EÚ 2.5.2.A Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO so zameraním predovšetkým na prioritné oblasti z environmentálneho pohľadu mimo dobiehajúcich regiónov 2.5.2.B Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch 2.5.3 Výstavba verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov 2.5.4.A Výstavba verejných vodovodných sietí v obciach do 2 000 obyvateľov za podmienky súbežnej výstavby alebo existencie infraštruktúry na nakladanie s komunálnymi odpadovými vodami mimo dobiehajúcich regiónov 2.5.4.B Zabezpečenie prístupu k pitnej vode a nakladania s komunálnymi odpadovými vodami v obciach do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch 2.5.5 Výstavba, intenzifikácia alebo modernizácia úpravní vôd 2.5.6 Obnova verejnej stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO 2.6.1 Podpora vybraných aktivít v oblasti predchádzania vzniku odpadov 2.6.2 Podpora zberu komunálnych odpadov a dobudovania, intenzifikácie a rozšírenia systémov triedeného zberu komunálnych odpadov 2.6.3 Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie, recyklácie odpadov vrátane anaeróbneho a aeróbneho spracovania biologicky rozložiteľných odpadov 2.7.3.A Podpora biologickej a krajinnej diverzity a kvality ekosystémových služieb prostredníctvom udržovania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry a eradikácie a potláčania vplyvu inváznych nepôvodných druhov 2.7.3.B Podpora budovania prvkov zelenej a modrej infraštruktúry v mestách a mestských oblastiach

	2.8.1 Rozvoj verejnej dopravy 2.8.2 Podpora cyklodopravy 2.8.3 Udržateľná mobilita BSK
PO3 Prepojenejšia Európa	3.2.2 Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. Triedy 3.2.3 Miestne komunikácie
PO4 Sociálnejšia Európa	4.1 Zvyšovanie účinnosti a inkluzívnosti trhov práce a prístupu ku kvalitnému zamestnaniu rozvíjaním sociálnej infraštruktúry a podporou sociálneho hospodárstva 4.2 Zlepšenia rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu 4.3 Podpora sociálno-ekonomického začlenenia marginalizovaných komunít, domácností s nízkym príjmom a znevýhodnených skupín vrátane osôb s osobitnými potrebami prostredníctvom integrovaných akcií vrátane bývania a sociálnych služieb 4.5 Zabezpečenia rovného prístupu k zdravotnej starostlivosti a zvýšením odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti, a podpory prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na rodinnú a komunitnú starostlivosť
PO5 Európa bližšie k občanom	5.1.1 Investície do rozvoja administratívnych a analytickostrategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov vychádzajúc zo skúsenosti s podporou analytických kapacít na úrovni ústredných orgánov štátnej správy 5.1.2 Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce občianskej spoločnosti a samosprávy 5.1.3 Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov 5.1.4 Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku 5.1.5 Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch 5.1.6 Európske hlavné mesto kultúry 2026 5.2.1 Investície do rozvoja administratívnych a analytickostrategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov vychádzajúc zo skúsenosti s podporou analytických kapacít na úrovni ústredných orgánov štátnej správy 5.2.2 Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce občianskej spoločnosti a samosprávy 5.2.3 Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov 5.2.4 Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku 5.2.5 Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch

5.1.3 Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky je preto rozdelený do piatich základných oblastí a osemnástich kompotentov:

Oblasť:	***Komponenty:***
Zelená ekonomika (2 301 mil. EUR)	1. Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra 2. Obnova budov 3. Udržateľná doprava 4. Dekarbonizácia priemyslu 5. Adaptácia na zmenu klímy
Kvalitné vzdelávanie (892 mil. EUR)	6. Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých úrovniach 7. Vzdelávanie pre 21. storočie 8. Zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl
Veda, výskum, inovácie (739 mil. EUR)	9. Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania vedy, výskumu, inovácií a digitálnej ekonomiky 10. Lákanie a udržanie talentov
Zdravie (1 533 mil. EUR)	11. Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť 12. Humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie 13. Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
Efektívna verejná správa a digitalizácia (1 110 mil. EUR)	14. Zlepšenie podnikateľského prostredia 15. Reforma justície 16. Boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí, bezpečnosť a ochrana obyvateľstva Zdravé verejné financie 17. Zdravé verejné financie 18. Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika

5.1.4 Investičné príležitosti pre cestovný ruch

OP Slovensko 2021-2027

Pre potreby rozvoja okresu Snina a Národného Parku Poloniny v oblasti cestovného ruchu je obzvlášť dôležitý Cieľ 5 (CP5) Politiky súdržnosti. CP5 je uvádzaný ako „Európa bližšie k občanom vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja mestských, vidieckych a pobrežných oblastí a miestnych iniciatív“. Ako bolo uvedené vyššie, na rozvoj cestovného ruchu v okrese Snina je potrebná zvýšená súdržnosť v rámci komunít i medzi nimi. V novom programovom období sa časť eurofondov presunie do rozhodovacej kompetencie samospráv, čím sa odbúra veľká časť byrokracie na centrálnej úrovni. O konkrétnych projektoch, ktoré treba v územiach zafinancovať z eurofondov,

už nebude rozhodovať len vláda, ale aj samotné regióny. Podpora do regiónov bude smerovať na základe integrovaných územných stratégií, ktoré budú obsahovať zoznam projektových zámerov.

Plán obnovy a odolnosti

Plán obnovy a odolnosti by mal podporiť reformu národných parkov. Investície plynúce z Plánu obnovy a odolnosti môžu zásadne prispieť k riešeniu regionálnych problémov v okrese Snina, ktorými sú prevažne klesajúca zamestnanosť, vyľudňovanie či nedostatok vody na území Polonín. Na rozvojové projekty pre NP Poloniny a NP Muránska planina má ísť viac ako 16 miliónov EUR. Výzva z Komponentu: 5 Adaptácia na zmenu klímy Investícia: 1 Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na zadržiavanie vody, ochranu prírody a rozvoj biodiverzity pre NP Poloniny je určená na rozvojové projekty pre prírodný resp. mäkký turizmus, obhospodarovanie lesa a zachovanie rusínskej kultúry a tradičných remesiel.

Program cezhraničnej spolupráce Interreg 2021–2027 Poľsko – Slovensko

Program je jedným z programov Európskej územnej spolupráce realizovaný v období 2021–2027. Hlavným cieľom Programu je čeliť najdôležitejším výzvam a prekonať slabé stránky typické pre pohraničie. Dotknuté lokality: Námestovo, Poprad, Stropkov, Žilina, Bardejov, Ružomberok, Kysucké Nové Mesto, Liptovský Mikuláš, Svidník, Snina, Tvrdošín, Turčianske Teplice, Spišská Nová Ves, Dolný Kubín, Čadca, Humenné, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Levoča, Bytča, Vranov nad Topľou, Medzilaborce, Martin, Sabinov.

Podpora Ministerstva dopravy a výstavby

Ministerstvo otvára výzvy pre pomoc cestovnému ruchu, napr. od 6.12.2021 bola otvorená nová výzva pre pomoc cestovnému ruchu, v poradí už 4. výzva Schémy minimálnej pomoci s názvom „Jesenná pomoc“. V roku 2021 sa výzvy týkali najmä podpory podnikov v odvetví cestovného ruchu a poskytnutie finančného príspevku pre pokrytie časti nekrytých fixných nákladov, ktoré podniky museli vynaložiť v čase ich núteného uzatvorenia alebo obmedzenia ich činnosti z dôvodu opatrenia.

Podpora Prešovského samosprávneho kraja

V rámci Výzvy pre región rozdelil Prešovský kraj v roku 2021 dotácie prostredníctvom 4 programov, z ktorých sa jeden venuje cyklodoprave, cestovnému ruchu a pútnickému turizmu a druhý obnove kultúrnych pamiatok UNESCO a národných kultúrnych pamiatok. Z rozpočtu kraja plynie aj menšia finančná podpora v rámci regionálnych výziev.

Akčný plán pre najmenej rozvinutý okres Snina

Regionálny príspevok pre NRO okres Snina prostredníctvom Okresného úradu v Snina do roku 2023 na základe vyhlásených výziev.

Tabuľka 17 Indikatívny rozpočet

Indikatívny rozpočet			
	Vlastné zdroje obcí	**Zdroje z PSK, SR, EU**	**Spolu**
Priorita č. 1 Rozvoj regiónu s využitím prírodného a kultúrneho potenciálu	665 000,00 €	13 300 000,00 €	13 965 000,00 €
Strategická oblasť 1.1 Ochrana Karpát	25 000,00 €	500 000,00 €	525 000,00 €
Strategická oblasť 1.2 SMART TOURISM DESTINATIONs Podpora systému riadenia destinácie	10 000,00 €	200 000,00 €	210 000,00 €
Strategická oblasť 1.3 Skvalitnenie dopravnej dostupnosti a prístupnosti destinácie turistických cieľov	310 000,00 €	6 200 000,00 €	6 510 000,00 €
Strategická oblasť 1.4 Vybudovanie a modernizácia turistických cieľov, atraktivít a skvalitnenie služieb	260 000,00 €	5 200 000,00 €	5 460 000,00 €
Strategická oblasť 1.5 Podpora tvorby regionálnych produktov	60 000,00 €	1 200 000,00 €	1 260 000,00 €
Priorita č. 2 Integrácia sociálnej a zdravotnej starostlivosti	58 000,00 €	1 160 000,00 €	1 218 000,00 €
Strategická oblasť 2.1 Prepojenie integrácia sociálnej a zdravotnej oblasti	25 000,00 €	500 000,00 €	525 000,00 €
Strategická oblasť 2.2 Sociálna starostlivosť	17 000,00 €	340 000,00 €	357 000,00 €
Strategická oblasť 2.3 Zdravotníctvo	16 000,00 €	320 000,00 €	336 000,00 €
Priorita č. 3 URBAN ECOSYSTEM	62 000,00 €	1 240 000,00 €	1 302 000,00 €
Strategická oblasť 3.1 Aktívna EVS/e-GOV	22 000,00 €	440 000,00 €	462 000,00 €
Strategická oblasť 3.2 Trvalo udržateľná mobilita	40 000,00 €	800 000,00 €	840 000,00 €
Priorita č. 4 GREENDEAL	72 500,00 €	1 450 000,00 €	1 522 500,00 €
Strategická oblasť 4.1 Energy	40 000,00 €	800 000,00 €	840 000,00 €
Strategická oblasť 4.2 Zmena klímy	22 500,00 €	450 000,00 €	472 500,00 €
Strategická oblasť 4.3 Cirkulárna ekonomika	10 000,00 €	200 000,00 €	210 000,00 €
Priorita č. 5 Regionálna ekonomika a MSP	15 000,00 €	300 000,00 €	315 000,00 €
Strategická oblasť 5.1 Podpora MSP v digitalizácii podnikania	15 000,00 €	300 000,00 €	315 000,00 €
Priorita č. 6 Vzdelávanie a šport	10 000,00 €	200 000,00 €	210 000,00 €
Strategická oblasť 6.1 Inklúzia v školách	5 000,00 €	100 000,00 €	105 000,00 €
Strategická oblasť 6.2 Šport ako súčasť života aktívneho občana a rozvoj mladej generácie k zdravému životnému štýlu	5 000,00 €	100 000,00 €	105 000,00 €
SPOLU:	**882 500,00 €**	**17 650 000,00 €**	**18 532 500,00 €**